

4250

1.

N. Inn. 4250.

Sermones Politici
sub

Reverendo Patri

Michäele à S. Joseph.

Stadnicki

Ab Auditoribus Eloquentiae
Summâ diligentia

Compositi.

Opera quoque Professoris
Et nunc

Operose

per Gasparem Cieciszowski

Eloquentiae Auditorem

PCR SCRIPTI

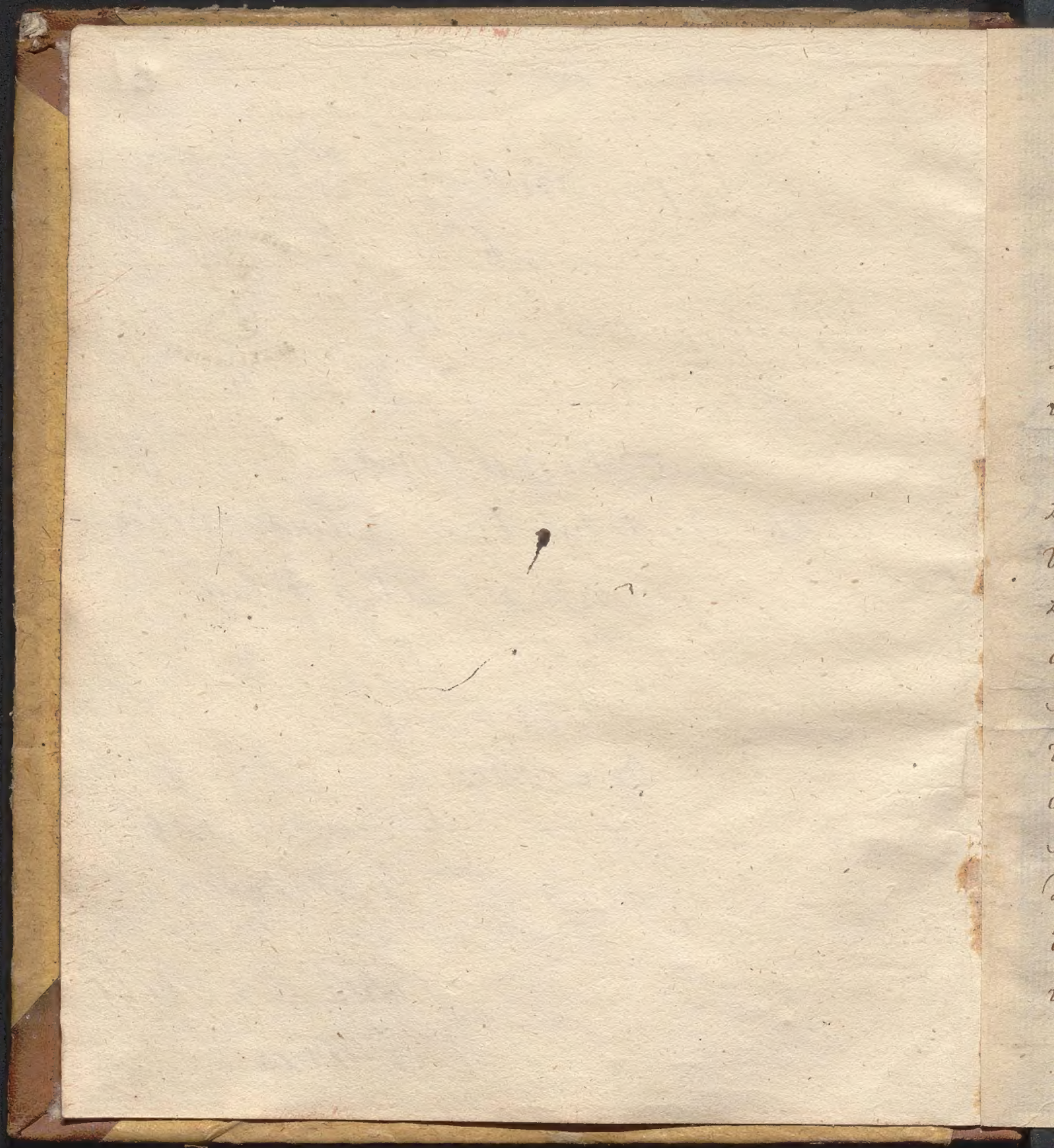
Anno Domini 1750, 59. & 1760.

Varavia

BIBLIOTH. UNIV.

JAGELLONICAE

EXERCITATIONES ORATORIAE

sive

Sermones Politici.

1. Mowa.

Sana z Tarnowa Kasztelan Krakowski do Króla
 uskarżającego się iż Urzędy miniey iustizyjnym rozdawał.

Boię się Mitosciu Królu, iżby kto nie rozumiał
 że swą rzecz prowadzę, gdy o prosperitey mowić będę. Ale
 W.K. Mści się, iż do tych czas nie wiele pro-
 zbam uszu W.K. Mści zabawił, przestaje na tym co mi
 dał Bóg przez ręce Przodków W.K. Mści. Lecz iżem jest
 Senatorem W.K. Mści nie godzi mi się inaczej, iedno
 W.K. Mści napomnieć w tych rzeczach, w których się
 co nie z dobrym Rzeczyprosperitey dzieje. Nie darmo
 Mitosciu Królu, wszędy na świecie starożytnych
 Domów. Ludzie, są we czei wszelkiey, a w tym Mi-
 tosciuy Królu cnoć podcinąć się czyni. Y dla tego
 wieley ludzie, a mitosciuy dycający swey, iynwa
 sobie

sobie dla Rzeczypospolitey nie nie waży, iż to wiedza
ie chociaż by oni pomarli. Również ich sława, cześć
y nadgroda zginąć nie może. Albowiem gdyby ten nad-
grody ludzie pierwsi nie byli, i ta by była Rzeczypospo-
lity zginęła, niechciałby nikt wdać się w niebezpie-
czeństwo, ale by każdy szanował Krus swoiey, nie-
dząc, iż by nie dłuższy mógł zżyć, caci staryy, y do-
brego mienia, iedno próty, poki by mu użyłszy Pan
Bog żywota. Co widząc oni dawni, a mądrzy Przedko-
wie ślasi, tych sobie ludzi zawsze więcej ważyli, kto-
rzy dawniey Rzeczypospolitey są zasłużeńi. Takie
y Przedkowie W. K. Śnie, na dostojenstwa, na Urzędy
na miejsca wysokie ludzie starożytni sadzali, a ni-
gdy to nie było, iż by nowe ludzie nad starożytnie
przekładać mieli. Teraz takli się dsiere wito ściury
Krolu racz to W. K. Śnie sam osądzić, a lepiej było
pierwey niżć W. K. Śnie to uczynić. Teru dwu ma-
rzeczami Mitosowy Krolu R. P. I. stor, nadgroda
za przelanie

za podziwne sprawy, a za te Kawanem. Niechaj
 nie będzie ciężko ludziom nowym czekać, aż się w
 domach ich cnota wkorzeni, y rozkorzeni. Ni to to
 będzie Potomkom ich, gdy ich dostojenstwowi nowi ludzie
 uprzedzać nie będą. Co się tedy stało Mitoscinu Krotku
 odstąpić się nie może, bo na przyszłe czasy W.K. Sni rac-
 bych ostrożniejszym, a naśladowy W.K. Sni w tym Prow-
 okow swoich. Siła ludzi W.K. Sni obrazisz, gdy nowe
 nad starożytnie przekładać będziesz. A wiele ludzi
 W.K. Sni przeciętych, gdy godnym, zacnym, staroży-
 tnym ludziom, wysokie dostojenstwa, Urzędy, Sta-
 rostwa celniejsze dawać będziesz. Więcej iako się my
 staramy o Łaskę W.K. Sni, tak W.K. Sni dbać o to
 ma, iż by W.K. Sni Poddani Mitowali. Takoz Ła-
 ski Boga, ma W.K. Sni miłość u Poddanych swo-
 ich, a iż byś ja W.K. Sni mógł mieć wiecznie Pana
 Boga o to proszę, a drogi do tego prosić y Krotcy
 niemiem, iedno ty, iż byś W.K. Sni Domy starożytnie
 wiele

wielce wazyl sobie, to tez moie napomnienie starego
a wierne go senatora w Konie prosze, izby wdzieranie
od w Konie przyjele bylo

2 Odpowiedz

Pana Ocieckiego Kanclerza Koronnego na Mo-
wę Pana z Tarnowa Kasztelana Krakowskiego.

Slyszalem tu miłosciwy Krolu mowę ku w Konie,
y napominanie, ze bys' w Konie dostojenictwo, Urzę-
dow, Starostw celniejszych nie dawal, iedno stano-
witych Domow Ludziom. Trzeba podobno bylo ochrozić,
ktore to są starożytnie Domy. Ja tak rozumiem miło-
sciwy Krolu, iz ktokolwiek w Lawicy Senatorskiej przy-
boku w Konie siedzi, kazdy ten starożytnego Domu
szlachcie, a iezli kto nie dawno zasiadł w radę, ten
inż tym ma byc zwanym nowym, gdy się obejrzymy
na czasy przeszle, iako dawno sicut iest, mair tych
starożytnych ludzi Przodek mogl byc Pastorem,
albo czym podleyszym, a tych znow nowych ludzi

Przodek

Bradek mogł iść z Krolewskiego Domu. Dla cnoty,
 dla godności Pomazany byty do rady. Wierzy ludzie
 biorą, a Ktokolwiek się w Polszcze urodził Szlachci-
 cem, każdy ten starożytnym Szlachcicem jest, równy
 każdemu Graffowi, a w tym jeszcze coś nayprzed ma,
 że nie jest powinien tym tam Panom, którzy Graffowa
 dają, ale iednemu Krolowi Polskiemu Panu swemu
 chowa całą wiarę. Znam się ja do tego Mitosiny
 Krolu, iż Dziad mój, y Ojciec mój w Rodzie Kro-
 low Polskich nie urodzili, ale iako obfite źródło
 nie jest przeto mnieyszy chwały, iż samo od siebie
 płynie, a wody znikąd w się nie bierze, iako słońce
 nie jest przeto podley sze, iż samo od siebie iasności
 daie, a iasności w siebie nie bierze znikąd, tak Je-
 natorski mój tytuł, nie jest przeto niższy, iż się o-
 demnie poczyna, gdyż i starożytne Szlacheckie ma-
 ie, cnota moja, wiara moja, y Przedkow moich jest
 całą

cala, y uniczym nigdy nie naruszona, ani pode-
rzana. A co ~~J. M.~~ wspomina, iż ci godniejszy są
postanowienia, którzy się dawniej Rzeczypospolitej
zostawili, zgodzani się z tym z ²Pracą. A zaś się
tak R. P. t. nie mógł ten zastąpić, który nie sie-
dząc w Radzie, siła krui suwicy dla Rzeczypos-
politej walczył, iako owi którzy do Rady iść nie za-
mierzali. Więc się y z tym z Jego M. i. zgodzani,
iż R. P. t. każda stoi prawnie, et poena, ale żeby
dla cnoty, dla dzielności nie miało dawać dostoi-
czeństw, y urzędów, aż się starożytni odprawia, toby
dopiero Ludziom do postug R. P. t. chęć zginęła, nie-
chciało by się nikomu mężnym być, gdy by aż dzie-
siaty Potomek Jego miał za krwawą postugę nadgro-
dę odnosić, ius cnoty, y dzielności, nie tylko by się nie
wzkorzeniła, ale by zginęła wszystko, a nikomu by
się dobrym być nie chciało. Po wszystkim jeszcze

Wittory

5
Miłostny Królu to jest: iż cnotę a. godność, wielę
Królowie, wielę monarchowie, wazę wielce sobie,
y wytkli ja nadgradać przed temi, którzy nie
swoimi, ale cudzemi piory są adobić.

8 Nowa.

Zebrzydowskiego Biskupa Krakowskiego, w
ktorey Imieniem Króla, y Senatu prosi Królo-
wy Bony, aby z Polskiej do Włoch nie recha-
ta.

Przedtym Miłostna Królowa młoda moia
ku W. K. Śmci była, iako od slugi wiernego, y dy-
cibowego jej, teraz już nie sam od siebie, ale od J. K. Śmci,
y od wszystkiey Rady Koronney, pospólnie z J. K. Śmci
mni Kollegami memi W. K. Śmci Poselstwo donosze,
Poselstwo takie, które nikomu miłsze być nie może,
iako W. K. Śmci gdybyś dobre się znać chciała.

Po rozbięciu rozumnym przedsięwzięcia

W. K. Śmci

W. K. Świe, gdzie na obie strony, każda rzecz jest uir-
iona, gdzie się nie przypomniała, ani powinność Sy-
nowska przeciwko Matce, ani powinność Poddanych
przeciwko Panom swoim, tak naydnie J. K. Świe, że wszy-
stką Radę Koronną, iż odiażd W. K. Świe byłby z wiel-
ką nie sławą J. K. Świe, że złą sławą Korony Jego, y szko-
dą, a i takowym upadkiem W. K. Świe, a przeto nie musie
tego Krol Jmci widząc godne zdanie Senatorow swoich
na sobie przewieść, iżby W. K. Świe odiechania pozwolic
miał. Odiażd owej dawney Krolowey Ryzy wiele złego
Koronie przyniosł, y nie mało lat Korona bez Krola, w
nędzy, w utrapieniu, y ucisku wielkim była. A kto nie
nie była liby w większym utrapieniu tych czasow, gdy-
by się wyiażd W. K. Świe pozwolić miał. Racz że tedy
W. K. Świe do zdania Krola Jmci prasychylic może
swię, wiedząc iż to inaczej byds nie może. A w czym
się W. K. Świe nie dwoje darsie, albo od Osoby ińskiej,
albo też od nas

albo nie od nas Senatorów. Rzecz to W. K. M. przez
nas J. K. M. oświadczamy, tedy się uprzątnie wzy-
stko, kto co wykroczył karani będzie, tak iż W. K. M.
we wszystkich zostanie do Pan Bóg Kontentny
Krolowa Polska, po darownemu w Koronie y Państwach
swoich żyć do woli Bożej będzie.

4 MOWA.

Dobro publiczne nad prywatne przekładać potrzeba.

Ponieważ wszyscy którzykolwiek na tym świecie
zostaniemy ludzie nie dla nas samych iedynie,
ale dla całego prawie Ludzkiego rodzaju, społeczeń-
stwa dążymy. Ale że całe Towarzystwo Ludzkie na
inne partykularnięsze niży, y mnieysze dzieli się
Towarzystwa, iako to Państwa, Krolestwa, R. P. t. e.
Kaźdy z ludzi Państwa lub Krolestwa, czyli też R. P. t. e.
swoiey dobra rozkrzewienie się y pożytek nad wszystkich
innych Towarzystw dobro, y bezpieczeństwo przeko-
nać powinien

dać pozwolenie, ale mato by na tym jeszcze wpru-
wdać było, gdy by nad to baczny wacy dobrocy
całości nad smie prywatne, choćby, y z naywiększym
byda miato dla niego szczęściem przy Kładać nie
miał. Ma bowiem każde społeczeństwo, czyli ie ra-
czy powiem cały zbior ludai w szczególności wie-
tych obrońców, y opiekunów, którzy by dobrze
radzić, oneż miłować, y wszelkiemi sposobami
bronić oneżie miłowali. A co gdy by wszyscy na
jednego obronę Towarzystwa zjednoczona zgodzi-
li się wolać, czyli by inne bez strachu, y obrony na
nie uchronną, nie dostali się zgubę. Co za pożytek?
gdyby jedny ożaliliwszy inne wszystkie upaść, y
w rozrypkę progić miały? Co za porządek? gdyby na
obronę na przykład Francuzi, Hiszpani, lub innego
Krolestwa, wszystkie zgromadziły się narody, któ-
reż by nawzajem były pod takim ciężarem wystar-
czyły?

7
cały, a nie uwatbliły się? A więc Kwid ma trwa-
rystwo od natury prawie opatrzonych, y wyznacz-
nych obrońców, a z tymi mat każdy swej odczynny
dobra, y całości przestrzega, która nad siebie by najza-
mniejsze dobra y przytki przekładać należy. Cóż bowiem
byczyna prawdziwie Kochającemu obywatelowi, zda-
wać się powinna, jeżeli nie najulubieńsza, matka;
ktorej y życie, y cymkolwiek dobi fortuny rozszyć
się może wdsięgnością, jest winiem ona bowiem mat-
żyni, ona na tonie suwir, iako ukochane prędkie
Dzieci, ona nas w naszych chętnie, y dobroczynnie
opatrnie potrzebach. A w jakimże by tak nie przetona-
na słosć, y zaciadlosć znaleźć się mogła, który ma-
jąc za nie godzinę, piekła się równającą krey-
wdę, gdyby swich ratunku potrzebujących ko-
dźców nie zapomogł, na zgubę y ruinę narydawnie-
szej Rodzicielki byczyny przysięgł by się. Na zgu-
bę jej bowiem ogrynską daję; y nieśmiertelną
jej zada-

Jeż zadawać ranę zdarzyć się ten, który samie. nad Jeż
dobro y ocalenie przykładu. Bo czyliż może bycz.
zna sama nieprzyjaciół natarczywości od siebie
oddalić, y powstrzymać? czyliż może w strasnych
rzeczach swoich iaką przynieść ulgę? czyliż zgubioną
raz swoją godność, y powagę odzyska? niecznie ona
na swoją nie dobie, y nie szczepie ubolewać musi, jeżeli
prawdziwi Jeż synowie radami nie wesprą siłami,
y uśilnym przeciwstawianiem. od nieprzyjaciela nie
zastawia, y nie umocnia Jeż szczęście Obywatelów
wszystkich szczęściem nazywać się może, lecz Jeż zguba
wszystkich z sobą w przepaść prociągnie nieuchron-
nie. Wszakże często trać się znykło, iż pro rozbitym
okręcie wielu zdrowo, y szczególnie na ląd wypłynię,
lecz gdy Oyczyna w ostatniej ochnie się toni, nie
ma przykładu, by się z niej kto wyrwać, y wydźwi-
gnąć potrafił. Kiedy więc za zdaniem mądrego Cy-
cerona

cerona byczyrna tylo nas swemi zniewala dobirodzie-
stury, y dawnieysza nad ty, ktora nas spłodziła, jest Ma-
tka Nasza, większa Jey zwiaste niżli jnym wszy-
stkim obowiązani wdzięcznością jesteśmy, a za tym
dobro Jey, y całość, nie tylko nad Nasze prywa-
tne, ale y nad iycie Nasze, własne nawet miłsze,
y racnieysze być powinno.

5. MOWA.

Radzca aukcyą Woyoska.

Zapamiętać się na niewymowną a cieżką okazywa-
jącą Rzeczpospolitą Naszą ruinę, iako wszytkim po-
wie na posmięch stałismy się Narodowi, iako Sa-
dzą Naszemu co chcą z Nam czynić, Nas się bynaj-
mniej nie dokładając, iako wielkie Nam wyrządza-
ją krzywdy, y nowe prawa według woli swojej
stanowią prawa, lubo wiele takich znayduje się
rzeczy, ktore albo poprawie, albo z gruntu odmienić,
albo nowe weale postanowić by przynależało; aukcyą

jednak

jednak wojska tak wielkiej a nie oddanej rasy
trzeba, że tego nie zadowolimy fundamentu, cała obrona
naszych struktur w momencie by się osłabiała, i mi-
sić mogła. Wszyscy to uznaliśmy, tak nadzwyczaj
bna Rzeszy. Nasze wojska au Kupa, kiedy przy
wszystkich zaczynających się obradach naszych,
te najpierwszą wznawiamy, i rozciągamy materię.
Ale że do tego przychodzimy niebezpieczeńści stopnia,
i od dawnego czasu jesteśmy strasze żadnego nie ma-
iemy końca, i skutku, czyliż nie widzimy, w jak
wielkie R² Płta stras samych, i fortuny strasze pod-
iemy niebezpieczeństwo? Kiedy w prośrodku naj-
potężniejszych, i najwaleśniejszych zostaje pro-
tency, nie tylko na danie im gdyby tego potrzeba
było odprawy, ale ani na obronę nawet strasza dosta-
tecznej nie mamy siły. Już to od stu lat, i więcej,
jako sąsiadkie potężne liczne, i do wojny goto-

ne

8
nie trzymają wysoka onych że nie rozpuszczają
na nich statosi, szysie, y bezpieczeństwo Państwa
swoich zakładają, My tylko którzy dla rozłoży-
ści Kraju naszego, większe daleko niż oni trzymać
powinniśmy wysoka tak esencyalnego u nas nie
znajdujemy porządku. A w jakimże to zastaniemy
wieku? Już teraz oni Turcy, których same Polskie
przeraziło, y poraziło jmię, suwaj nie mogą w tak
wielką odmienili pojęć, że staram bez wątpienia są,
y byds powinni straszyć. Inaczej dobrze Polską cnotę
pokonała nie raz Moskwa, kiedy za Zygmunta Tur-
ciego mało chibito, aby podobnie, y do Polskiej przy-
łączone na zawsze Korony nie była, czyliż Króla Bu-
łkiego stany, lub wielko ścia, lub osiadłością, lub in-
nowszą Krajów, y rzeczy woyoskich obfitością
Król szwem naszym porównać się może, a przecież
nie żayno nikomu, w iak dobre, y liczne opatrunki
jest wycho

jest Wojsko, iż z najwyższymi w Europie poten-
cyami walczyć odważył się.

Ale w cię proszę, w iakie dnyformy sity, w
tak wielkim żyjąc nieporządku, pewnie na zawar-
tych z Postronnemi zasadzając będącemy przymie-
rzach, tych nie mając z kądzie sobie obiecywać moie-
my, aby stał oni swemi wesprze chcieli prosiłkami,
gdy tego potrzeba nagle wyciągać będzie. Zadrnych
w Śaniskie naszym wysięwszy kamienieć nie mamy
fortec, na otwartym tedy potykać się potrzeba placu,
a czyliż nie pewna, iż czego w dobrze opatrzonej
umocnionej fortecy z dziesiętkiem tysięcy ludzi do-
kazać chwalebnie możemy, tego z trzydziestu na
wziennym nie potrafiemy placu, Kręba Koniecznie
rowne, jeżeli nie wyższe nieprzyjacielowi zastawie
sity, aby się iakąż kolwiek odebrania zwycięstwa
można weszyć nadzieia. Coż gdyby z mocnym ia-
kim potykać

Kim potykać się mająceto Nieprzyjacielem, z kąd upo-
wieni być możemy, iak wielka jego przeciw Nam potę-
ga, czyli nie rozdwojone mieć będzie siły, aby Nas z Ksi-
ka stron razem mogł zająć, y szczęśliwie pokonać; Ktoż
Nas upomni, iż Naszemi sprawy przytrafić się nie mo-
że, co za Jana Kazimierza widzieliśmy, kiedy razem
z 5 Nieprzyjaciłmi w Kraju Naszym potykać się
musieli Pradkowie Nasi. Utinam sim falsus & vates
Ja niemiem iżeli zaręczam nie zabicie w takie
z kim, y nieszczęśliwym czasie, iak byśmy sobie po-
dać mogli. Ale podobno odpowie nie ieden, że z pło-
nem tu niepotrzebnie rozszalam się strachy, iż za-
dneć nie masz do tego appearance, aby z zapalonego
w całej prawie Europie ognia, iakże tegoż i prożam
do nas komunikować się mogła iskierka? Sego
Ja szczerze Kochającym Oczym, veram & zyczącem,
y życzę aby iakomyś czas za panującego Nam
szczęśliwie Króla naszego Augusta Trzeciego
P. M. M., tak też przezornością panujących Nam
Monarchów

Monarchow w niechopomne czasy ci szły się uszczę-
śliwieniem pokoju. Dajmy to, że w tenże będzie
zawsze spokojności, czyli jeszcze przyczynienia
wzyska gwałtowney nie widzimy potrzeby, słysząc
jak wielkie na pograniczu od Starydamakow pro-
siemy krzywdy, iako Moskwa udrząc, iż się Polskie
nie może być oprzeć wzysko, tak wielkie y ustawione
od niejakiego czasu w Parisie czynią gwałtaney.
Czyli sama stawa licane, y walecznego Polskiego
Zotnienia, nie wstrzymała by, y pociągnęta, że y tym po-
dobnie nie ustanie pranie przysięgi się zwykłe indon-
wieney.

Cieszymy się mieć, iak nayunobodniejszy
by naydtuszy pokojem, to pewna iednak według
mądrych Politykow zdania. Si vis pacem para
bellum, w ten czas o pierwszym można myśleć poko-
ju, kiedy do Wzyny zdobyte są. City, to jest które Pań-
stwo w licane, y dosiadczane jest należycie opatrzone
Wzysko, nie takie takiego nieprzypięcia znaydanie,
któryby

10

Ktoby się go zaczęło powściągnąć, wiedząc, że albo
wzrostliwy bardzo, albo wcale nie perony kruszenia się
był by skutek. Ale na co się mam dłużej z tą tak
rzekłą, rozszerzając prawdę, sam nieład którym stoi
Rzeczpospolita mojej Ojczyzny w tym punkcie dostatecznie
zkomunikować; Wszakże Tatrów nam będzie, co kol-
wiek w Rzeczypospolitej adrożnego uważamy poproszenie
z censem, gdy o zewnętrzny peronie będzie, be-
spieczeni staniemy Tatrów tysiączne bez porania Ojczyzny
ukryjemy, kiedy te licznym, z dobrym zastawione
niby żołnierzem, nie tak na oczy Postawnych wpadnie
będą.

Podaje to na doskonały W. M. C. Panow wasz
dek, którym więcej daleko nademnie przenikać
co byciażanie Waszej potrzebego bydo sądzić. Do-
syć dla mnie zawczasu mieszczą się w tak dłym
guwanym, zaszczyconym w Rzeczypospolitej zacnem
dzietami swemi, mnie iak mi się zdaje otworzyć
y explanationi

y explikować zdanie

6 mowa.

Proszę aby Rząd wysyłał Posłów Ordynaryjnych
do Dworów Sądziemskich.

Jeżeli wstawię w protokół wieki Prudków naszych
zaszczęcamy się, cnota, jako nie sprawiedliwego być
nie sądzę, tak tę cnotę dla zaszczytu naszego, czynię
dla usbudzenia podobnej w was emulacji, co dzień
nie prawię, przed oczyma stawiać sobie powinniśmy.
Jeżeli jednak dawne Rządy nasze myślały inaczej
aniemy teraz, a le z krasnieszem również zechcemy,
byśmy na moim nie zawiodł się zdaniem, gdy
smie powiedzieć, iż zbyt wielką znajdziemy różnicę.
Słyneli Prudkowie nasi, y wszystkie naczelnie-
sze Narody bogactw, wojenną chwałę, żołnierza
mystwem, y liczbą w radzie mądrością, y zbiegiem
w czynieniu dziełności, ponędzali; a teraz nie
tylko, że by zostawionej nam nie utrzymujemy

stany

11

stanny, ale co z większym monie przychodzi zalem,
mate Nas. nawet miasta w raenosci, y stowarzysze-
chodzą, wszakże miasta wolne Cesarzkie pod cudzą
zostając protekcyą, że dobrym rządzą się sposobem bież-
monetę, handle prowadzą wielkie, y niemi się bogacą, w
najprzedniejszy obfitują, manufaktury, y budynki w-
żnego rodzaju, swej matey Rzeczy przyczyniają Paristwu,
My proca tego że w tym wszystkim niewymowny wiet-
piemy nie dostatek, na to nawet zdobyć się niemożemy,
abyśmy Postow Naszych u Dworow Panow Cudzoziem-
skich mieć mogli, kiedy one miasta w naszym z Na-
mi równać się nie mogące, mara y onychie zawsze
utrzymują.

Lubo tedy nie pierwszy z tą się odzywam pro-
pozycyą, ale iako sądzi byćd arcypryncipalnym bycia-
nie Naszey, tak z miejsca mego nie mniej potrzebne
rozumiem, abyśmy Postow Naszych u Dworow Cudzo-
ziemskich kosztem Rzeczypospolitey trzymali.

Zadną się w tę tak nieuchronney, y w uszy-
stkich

stkich Narodow przymaney wymawiać potrzebie
nie możemy racyą, to czyliż mało mamy, y tak wul-
nych z Postonnemi Narodami interesow, Kto by
nas nietylko nakłonić, ale y przymusić powinni
do trzymania Postoi. Czyliż z Cesarzem Rzymskim,
Rusyjskim, y Turckim, Krolom Pruskim, wine
czas nie zachodzą interesu, czyż się nie należą
ce do Rzeczypospolitej Naszey trzymania, prouinuyes
iako Moskwa proca kilku Wodźów Inflanty Na-
sze, y Kurlandya, Krol Pruski Pruscy, czyż się
my cudze trzymamy iako to 13 miast Spiskich
od Krolestwa Węgierskiego Nam zastawne, czyż się
y co naywiększe być może przyczyna, że Państwo
Nasze z ich graniczy y łączy się Państwa.

A czyliż mnieysze, uwagi godne interesa
zachodzące nie czasem, ale w momentalnie prawnie
w Rzymie, gdzie tyle się spraw wywołanych sądzić?
Kto je lepiej, skuteczniey, y doskonałej poprosze może?
iako rezydujący minister, który powagą swoją
wszystkim

wszystkim znajoma, więcej dokazać może, niżli
 my wszyscy tak oddaleni będąc najwikszemu, y
 najpilniejszemu zabiegowi? Ktoż dawne Nasze
 o posag Krolowey Sforcyi Nam zatrzymaney zwa-
 iuszy pretensye, zgodnym nie osądzi głosem, potrze-
 by ordinaryjnych Postoi u Dworu Neapolitańskie-
 go Krola, zwłaszcza, gdy ten po tyle razy pod Imie-
 niem Summ Neapolitańskich na Seymach propo-
 nowany, żadnym nie jest ziszczoney skutkiem. Ale
 pominiwszy te wszystkie rzeczy, lubo dosyć zniewa-
 lujące y wielce, czyliż sama tego Rządzący Naszey go-
 dności y powaga nie wyciąga, aby w dawnzey swey
 całosci zachowana, y nie naruszona zostata. A
 czyliż wszyscy w Europie Krolowie, y Rządy tak
 ścisłym z sobą złączone ziązkiem, iż nowe co-raz
 takie unikają interesa, iż razem znosić się mu-
 szą? nie wcale a przeciwnie twierdzić uszydnie
 wzajemnie mają Ministrów, do ci honor ich utrzy-
 muia.)

muia, y pomnasia, a co wieksza iz doskonatym to
przeniknia rozumem, co mądre y przezwie mądry
wyraził Polityk: arcy potrzebna, arcy przyteczna wy-
syła Postow, mogąc tym sposobem cudzym okiem
widzieć, cudzym wysłuchac uchem, co się w odda-
nym dzieie Państwie, a przez to przez cudzą przewo-
ność od wielu się uwolni niebezpieczeństw. Wszakże
często przytrafia się zwykło, iż gdzie najmniej są-
dziemy, y spodziewamy się tam największe zacho-
dzą trudności, y interesa. Czyż dopiero o wysłaniu
Extraordinarynych zamyslać Postow, kiedy by ich
ustatutować, y uspokoić w czasie samym potrzeba. Paj-
my że się na to łatwo zgodziemy, a Ktoż nas upewnić
potrafi, czyli że lubo mata zastokier iakiey nie przypie-
sie Krzywdy? Czyli ten Posel w najley wyszukamy,
y wysłany potrzebie, tyle będąc nieznajomy, będzie
miał praktyki powagi, y Kredytu, ile inny tamże za-
siedziaty.

siedziaty, y od wszystkich iednostaynie esty mowany.
mogly by tymie trybem inne sie radzie Krolestwa, Kto-
rym dalcho latwiez by przyszo extraordinarynych
gdy potrzeba przeyscie wysyłać Postow, ale ze w tym
swy y honor, y pożytek niemniejey upatruia, pa-
dne nagle zachodząc nie ociągają się, bynajmniey
potrzeby.

To nayniejsza mogło by Nam bydź przeszkoda,
do trzymania ordinarynych Postow u Dworow Ca-
droziemotkich to ten podobno nieuchronnie potrzebny
koszt powinien bydź naypryncypalnierzey, ale y ta-
taw uspokojona będzie, kiedy to na pilna zezwienomy
uwage, iż tysiączne znalazły by się środki, ktorymi
bysmy do pożądanego przysię mogli końca. A pomi-
nawszy wszystkie inne, czyliż by nie mogła Rada
kilku celniejszych wybrać Krolewszczyzn, ktorych
intraty na sprawowanie Urzędu Poselskiego wy-
znaczone były. Czyliż te Starostwa mogą bydź lepiej,
z większym

z większym przytkiem, y honorem oczyszczy się, kiedy ich tylko sami zasywai będą, Postowie, którzy dla ich mitości od swoich Domów, y fortun, w dalekie oddalają się Kraja, aby ich w obecności wszystkich Narodów nie naruszony piastowali honor. Dobrze te, które od Bródków naszych panis bene merentium są nazwane, y tym konicem stam pozwolone, czyli mogą większy oczyszczenie przynieść przytek, y zasywai, iako kiedy naglejodę tak wielkiej dla nich przysługi wiecznemi czasami obwołone, y przysądzone będą.

Jeżeli tedy kmitnaje inne w Europie Turistwa do podobnego nas nie urbudsą przykłada, abyśmy tychże samych chuyeli się środkow, ktorzymi one, y w sławie, y w honorze, y potędze wzmacniają się. Potrzebujemy iako jedynisk miasto Rzeczy Naszej holdując dobrym rządząc porządkiem swoich w Brynypalnych Dworów przynajmniej poblizszych trzymając

14

trzymają, Rezydentów. Czyliż nie ostatnia dla Nas
ochyła, y obelga, iż niewieście iedne Nasze rzeczy do
Kasai moie, mieli cała Rzeka, czyliż dostatecz-
sze, czyliż bardziej, y iasniej widzi, co mu jest
potrzebniejszego. Kładmy zaręczona Oczyszczenie
Nasze, abyśmy gdy ona w całości nie naruszona
zachowana będzie mogli być iak najdłuższym,
y najtrwałszym nievarji pokojem

7. MORWA.

Radażca otwarcie for Okniskich.

Jen jest najpierwszy Kochanego prawdzi-
wie oczyszczenie, obowiązek, aby iako być dobro, y całości
nad swie prywatne dobro, y życie nawet same
przekładai prawnie, tak też wszelkich abuziennych
na jej ucalenie, y ugruntowanie suklat serodków.
Stycza ja tu godne P. W. M. W. M. Panow sentymen-
ta, które z głębokim adorując respektem, chętnie

wyznaje

wyprawa, iż wszystkie do uszczelnienia Rzeczy
naszej zmierzają, Potrzebna nam jest wysoka
cena, użyteczna z wszystkimi Europą
narodami mieć ligę, y przyniesza, nie mniej potrze-
bna, abyśmy Postaw naszych Ordynaryjnych u Du-
row trzymali cudzoziemskich. Jeżeli mi się jednak
godzi moje okazywać zdanie, wszystkie te są strumie-
nia, które długo płynąc, y trwać nie mogą, jeżeli
o zachowanie ich źródła pitnego nie przyłożymy
starami; a to jest, abyśmy Góry nasze olkowskie
okazy, y w nichże krusze kopali uszczelnili.

Jakimże bowiem innym sposobem, licząc y
doświadczone mieć kiedy możemy, wysożko, jakim
sposobem Postawne Narody do czynienia z nami
przyniesza na kłopot, jakim sposobem upragnio-
ne chęci nasze ziszcimy, abyśmy u Durow Cudzoziem-
skich

skich Ordynaryjnych Naszych mieć mogli do-
 słow, jeżeli najprzód na ożwarcie tego nie zgodzie-
 my się wrodła, z którego te wszystkie rzeczy, iako
 strumyki wypływają. Wiem ja dobrze, że na tych
 Parostwa Naszego, honor, iakości, y bezpieczeństwa,
 ale czyliż nie daremnie by były Nasze o aukcji Woy-
 sku obrady, jeżeli w przód dla niego należyte nie-
 obmyślenie ptaję? Ktoż i Narni przymierza czynić
 odważy się, gdy na Nasze ubóstwo, y nędze publiczne
 rzuci oko, iakież się od Nas w nieszczęśliwym
 dla siebie razie spodziewać może pomocy? Czyliż
 nie płonne by było wysłanie Ordynaryjnych
 Postów ustanowienie? Kiedy na rzadko przytrafia-
 łących się, y to extraordinaryjnych ledwie wystar-
 czyć możemy. Latać wspomniane wystawiać fabry-
 ki, gdy wszelkie należyte przygotowane na ten ko-
 niec poprzedza potrzeby, Latać my tym, y tysiącami

innymi

innym byczyony zabiciemy, y poradzimy potrze-
bom, iżeli naypriod ten tak osobliwy do wykona-
nia przedsięwziętemy środek.

Nie wątpięm ja, aby kto miał byda tak
w swoim zdaniu upartym, iżby na okwarcie tych
już okruszkich pozwolic wstramiał się, chyba by
wprawd zapomniał, iż ten jest byczyony chy-
nem o dobro jej starać się zamierzał. Niec bowiem
tak oczywisty, y obfity w rękach naszych skarb, a nie-
chcieć go użyć moim zdaniem iest nie użyć dobra
byczyony, które by atąd nieustronnie wyniknąć mogło.
Lepiej by podobnie nie równie było, nie mieć żadnych
w Panistwie swoim już, iako bowiem mniej zale-
nie mieć ocar, nie mieć widnie, strasliwoty zmyś-
łuch, nie słyszeć dźwięku, aniżeli przy zupełnych
tych zmyśłach niemóc być w potrzebie użyć. Tak
nie mniej y to dla byczyony rzecz ciężka, do zna-

wienia

16

siemia byle musi, iż tak obficie we wnętrznościach
swey ziemi mając bogactwa sarna w niewymowney
zostanie nędzy. Używa Nam całe na pieniądzach, a
widziemy to oczywiście dowodami, kiedy raz ze
złoty, drugi raz ze srebra kraj Nasz zupełnie wygo-
łony widzimy. Wielu jest narzekających, iż nad tak
wielkim Państwem ubolewających ubóstwem. A czy-
liż nie na to sama natura użycała Nam for oku-
skich, czyliż nie na to się użyła, abyśmy jej przy-
kładem Pradków naszych: którzy corocznie bogo-
czytuen srebra, do otuń dożywiali: używając
mogli się podrywać, i byczyć, wspomagać.

Cóż mówić dopiero o upartym, i zagubionym
w Państwie Naszym commercium? wiemy dobrze
iż to według zdania Polityków pons omnis epulen-
tiae, nervus belli, Regum, Regnorumq. splendor et
magnificentia. Wiemy dobrze, iż żadney nie mamy
przeszkody, do tego z Rostownemi Krajami prowa-
dzenia

clania commercium? gdyż sposobne do defluitacyi
Rzeki, morza bliskości, rzeczy, iako to zboża wszel-
kiego rodzaju, y bydła, wełny, miodu, wosku, po-
tazow, klepek obfitości nasz wzbudzić powinny. Wi-
emy dobrze, iak tego Bródzkie nasi używający
szrodku, we wszystko obfitowali. Jeden tylko z za-
nie dbania gor olkuskich pierwiędzy niedostatek,
najlepsze, y najzabawniejsze nasze zastanawia,
y zatrzymuje chęci.

Przez co wogóle proszę Sziszpania, y Por-
tugalia do takich przyrostu dostatkow, że już bogact-
stwa y potęga, wszystkie prawie przenieś za Narody,
nie innym pierwne sposobem nad pilne w kopaniu
srebra, y złota prace. Jeżeli zaś tak ciężka praca
w oddalonym od siebie Kraju, bo w Ameryce
by najmniejszey sm nie czyni przykrości, iakoż
miej Kłoby na tonie naszym, bo w Polsce te
mamy

17

namy skarby, w niedbalstwie Naszym damy
z siebie wymowke. Jeżeli przeszedzone Karstwa tak
bogate, y obfitujące we wszystko, nie przestara iednak
kilkunascie tysięcy ludzi trzymać, y płacić, na doby-
wanie surych kruszców nie przestannie, iakoz Nas
nie wymowna nędza Nasza, y miserya do podobne-
go nastadowania przykladu pobudzić nie powinna?
Jeżeli w Szwecyi, Bawaryi, Westfalii, tak wielkie
mają staranie okolo kopania zelaza, aby to Pochron-
nym, y potrzebuikwym sprzedanie Jch ubogacito Kru-
ie, czegożbyśmy czynić nie powinni, iuz nie mówię
na kopanie zelaza, ołowiu, y innych podległych
kruszców, w ktore ziemia Nasza obfituje, czegoż mo-
wię na kopanie srebra czynić nie powinniśmy.

Życiżne inne mogłbyś tu przytoczyć racye,
ktoreby Nas zniezwolic, y do zezwolenia na okwarcie
Jor Olkuskich pobudzić mogły, tę iedną, następstew
Wmianom przed oczy stawiam refleksyę, ktora Sen-
gnick

gnich i nawmiewaniem się podobno z nieporzą-
dku naszego wyprasit: Fodinae ruina obstruuntur,
et aqua corrumpuntur co to znaczy? jeżeli nie wy-
wistą grozi nam niedra, kiedy teraz otwierac nie
rozwalając, do tegoż kiedykolwiek przyjdziemy
nieszczęścia, iż choć w dalszych żądać będziemy
czasach, tego jednak albo nigdy, albo z kosztem po-
dobno, na który nigdy nie wystarczymy, dostąpić
nie będziemy mogli.

MOWA.

Radzęca aby RzPłta wyznaczyła, y prosiwiała
kilku celniejszych Jamiliom swoim kosztem o-
tworzyć forty olkuskie, które by ekspens swoy z
pożytkiem odebrawszy RzPłtery przywróciła.

Widząc oczywistemi dowodami w ręk usel-
kim okazała nasza wstanie nie dostatku, a zaty-
m wielkich, y tych wczesnych potrzebuie posilkow,
nie tylko do mądrego X. Y. chętnie przypisuję się
zdania

18
zdania, ale oraz zupełnie zkonsumowanym byda
się czuie, iż przeczyc otwarcia Jcy Olkuskich jest nie
chcieć najwyższego Rzpltey Naszey dobra. Ale
do sye że na tym tę tak chwalebna uchwalie, czyli
raczy zaniedbata, od tych czasow wznowie ustanie,
ieseli o zarodkach do wypetnienia Jcy w przod pilnie
nie pomyslemy. Pierwa rzecz iest iż Jcy Olkuskie obro-
nyc by przynależało, ale nie mniej pierwsza, że na Jch otwar-
cie Rzpltey Naszey skarb, w tym iak iest w tym czasie
stanie żadnym wystarczyć nie może sposobem. że iednak
zastodzące w rzeczach trudności, nie wspana w nas
wzbudzić, ale y owszem do większey w wykonaniu onychże
pilności powiagnac powinni, chcie ja z miysca mego
tatury iak mi się zdanie podac Jm. Wm. Panom sposob,
do poratowania dyscyzny zdolny, do utrzymania Jcy
honoru przywrócić, to iest abyśmy przy seymowych
obradach Naszych wyznaczyl, y pozwolili kilku cel-
niejszych w Panistwie Naszym Familiom, obierając
też Jcy, z ktorych by otwartych capens suwy i pro-
żytkiem

żytkiem przystoynym odebrawszy, Karb ten dobyty
surowy przywrócili Oycyzynie.

Co proszę sprawnie dbiwszego nad to, iako kiedy
tak duiw ostabione sity surowie Oycyzyna uznare, iż surowi
sama nie może wydotarć interesom, aby to komu in-
nemu pod ten czas uprosobnieniemu do wykonania
zlecita. Jako bowiem Oycie każdy, czego sam lub dla
starości, lub dla innych zabaw, lub dla iakich zdarie-
nia się przyczyn, uszytnie nie chce, to surowi zleca sy-
nom, których nie na insey Konie Bzy mu użycyć,
tylko aby od nich wszelki w potrzebach miał ratu-
nek, tak nie mnieyszym Rządca, która ile w sobie
obywatelów. liczy, tyle Karyu Kochaniowych liczy sy-
now, którzy nie tylko Jey rozkazy, chętnym petnie
są gotowi sercem, ale też na same Jey użyczenie
półne zawsze mają oko.

Petna by to nie ludzkiej zazdrości rzecz by-
ła, gdy by czego sam estowiek przez się wykonaić
nie mógł, kogo drugiemu nie użycyć, y owszem użel-

Kiemni

19
kimi przeszkadzał siłami, iako bilmem mariańczy ocy
zasile chory, że ustanowienie przagnął, aby nikt siła
zażywać nie mógł, gdy go nie widzi. Tym większy cni
nagany godna by była Rzeczpliwa nasza, gdy nie mo
gąc sama na otwarcie for blikusich wystawczy, in
nym chętnie się na tę ofiarującą przystępną zemnie
by niechciała. Ma bowiem iakoż zadośćciwny cstonick
w swym uprzedzeniu wymówkę, gdy dalszą składu się nadciąga
iż tego będzie mógł dopiąć, którego innym nie życzy
dobra, i wtasza że inaczej w tym iako dla siebie mogły
upatrywać szkody, ale R. P. lta w swoim zaciegi zdanie,
nie tylko że żadnym formować sobie nie może nadziei,
ale y onsiem oczywista mądrynie szkody, tak walny
swój interes w dalszą coraz powiększając wstokę. To
perowie tym kształtnym zastawi się prozorem, iż prusi
wszy te gory w rządy niektórych Familii, y za 30 ty
lat odebrać ich nie mogła dla wielkich, które pmiennie
ne Familie tożyc musiały kosztów, ale dajmy to żeby
te gory

te Gory przez lat 30 indnego nie przyniosły Rzeczy
pożytku, czyliż nie przyniesły, y miley by być byto,
miec pewną nadzieję, choć za lat 50 tego dostąpienia,
y osiągnięcia skarbu, którego teraz, y za sto lat spo-
wiedliwie mówiąc żadną spodziewać się nie może mia-
m. To pewnie ta by nie miała w tym zachodzić wątpli-
wość, aby wyznaczone Familie dłużey tychże nie wytr-
mowały fort, niżby na swerey expensy wybranie nale-
żało. A czyliż temu zabieźć, czyliż poradzić Róża,
gdy usilnie zechce nieprotrafić? opisawszy jakim to
sposobem wszystko dziać się powinno. Czyli to w ex-
pense na dobywanie fort, czyli to na odebranie orejcie.

Pewnie mniemaić będziemy, iż żadney w Oryen-
cie nie znajdziemy Familii, która by na takiej u-
czynienie przystąpi podjęta się, ale kłózkolwiek tego
by był zdania, myli się mocno. Jest dosyć Kochają-
cych Oryenty Synów, którzy rzeźb zdrowie swoje, na
fort prosięć usług, a iakże by fortun swoich zato-
wać mieli, zwłaszcza, gdy ta podjęta praca hojnie

Im nagro:

Im nadgrodzona będzie. Trzeba bowiem, aby też Ja-
 milie otworzywszy Jony Otkuskie, przez tego, aby je wy-
 trzymaty, pościżonego nie odbiorą kosztu, iakies złę
 przyswoity mieli pożytek. Wszakże Bródkowie Hasi
 mniey znamienite dla Rzeczy usługi obfity nadgro-
 dzali rekompensować nie na inny konie, tyle w rękach
 Krolowskich hoynych, y wspaniałych złotych darow,
 które Sanis bene merentium nazwali, tyko aby iedni
 za prace swoje iuz gotowę mieli nadgrode, drudzy
 tej nadziei, do chwalebnych dla Dobra Oyczyzny dzieł
 czynienia wzbudzali się. A możesz kiedy większa
 byda dla Oyczyzny usługa, iako zawalony skarb or-
 wanie? zagubiony wynaleść? a że raczej powiem,
 w sprawiedliwiey mowie mogę nowy gotowy ze uszy-
 stkim Rzeczy skarb darować. Czyliż gdyby pomienio-
 ne Jamilie, że które na Jony Otkuskie tożyc będą sum-
 my inaczey & obciążanie znaczenie corocznie przy cato-
 sui zupełney kapitałow profitować nie mogli, a za-
 tym czyż nie

tym czyi nie pełna charyby, y otydy rzec by była,
gdy prywatni szcudruy si daleko będą niżeli RzPłt
cata, gdy prywatni za wygodzenie do czasu summy,
nie tylko ie tż oddać, na wszelką według opisanu
rekuzacya, obowiązują się, ale oraz znaczeni proui-
zami wypłacają się. RzPłt zaś sumym tylko
oddaniem Kupitatom kontentować się miała.

Nic mi więc NN nie zostaje, tylko abym
ochronywszy zdanie moje z głębokim jeh wszystkich
upraszał respektom, gdy y rzędy y niewymownie
RzPłty uznawienie ubóstwa, z drugiej strony, gdy tak
tutay iako mi się zdaje do zabierania tym inkon-
wencyom widzieli szrodek, na wykonanie one-
goi reswolii, y osobliwszą utwierdzi Konstytucyą
razyli. Dajmy dowod iysciwych Naszych ku dy-
caynie chęci, pokażemy wszystkim Narodom, iż
umiemy radzić. A co największa w spomaganie dy-
caynie y one i y Nas samych zaszczytamy.

Nowa

9 MOWA.

Radząca aby zboża do Gdańska Szlachta nie
wywiozła, ale aby Gdańszczanie po nie do Kazi-
mierza zaiezdrali.

Niezliczonemi stwierdzone mamy dowodami, iż
poży wszystkie Krolestwa, y R. P. te nienaruszona za-
szczycały się Stawą, po ki chwalebne dawnych Bractwa-
wcow swich iednostayną zgodą utrzymywały usta-
wy. Nie trzeba nam na stwierdzenie tak rzetelney
prawdy dalekich zaciągać przykładów, iawnie to
nam Oyczyzna Nasza, y Bractkowie Nasi pokazali,
ktorych po ki tylko zwnym ślismy torem, poży we-
wnętrzym przy wszelkich dostatkach cieszyliśmy
się bezpieczeństwem, po ki zagranicznym strasni
nieprzyjaciółtom, poży przy cichym, y nienaruszo-
nym pokoju na nieśmiertelną, u wszystkich zao-
biliśmy sobie estymacyą. Podobnym sposobem my
sami zaniedbawszy w też chwalebne Bractkow Na-
szych

szęch wstępować ślady, iako przedtym stawy, potę-
gi, y bogactwo, tak teraz wszelkiego niedostatku, sta-
łości, a że nie powiem o chydry statismy się wzorem.
niech ja wszelkie usunąć, y przytaczać sposoby,
ktoremi Pradkowie nasi w tak wielką, wzbili się
potęgę, że już cięli w uszy, nikt zaczęło nie od-
ważył się, że jednak Kraju obfitości najwyższymi
Pomocia całego uszczęśliwieniem sprawnie bliżej
nazwać się może, niech mi się godzi z moim osia-
dając zdanem, iż roztropna w prowadzeniu Com-
mercium Pradków naszych rada najwyższymi
mi nas uczyni. Czegoż Postkonne nie czynią Kraje,
y osiem takich nie podejmują fortę, y zabiegów,
wiadomo wszystkim, aby nowe wprowadzili, lub
wprowadzone dawniej, w iak najlepszy porze u-
trzymywali Commercium, tego ja z miejsca mego
nie radzę, ale chcąc osiem nie zmiernej Braci

Szlachty

szlachty więc ekspensy, y pracy, przyrzekam, że
wkrótce uszczęśliwionemi w zamyślach naszych
zostaniemy, byleśmy zbroja, y tego wszystkiego czym
z Postkonni handlujemy Krasicami do Sławińska
nie wywzili, ale aby Sławińszanie sami pro nie po
Kazimierza zaniechali.

Ktoż to oczywście nie widzi, iż z mniejszym
naprawdę dla nas będzie kosztem cała do Kazimie-
rza droga, niżeli do Sławińska, chyba by ten ten nie
uznał prawdy, który by dla tej iedynej racyi dłu-
go w odległe Kraie przedsięwziął peregrynacyę,
iż mniejszy niżli w swoim Kraiu spodziewał by
się expensy. Ale dajmy to, że dla odległości dobr-
szych od Kazimierza nie ieden równy podiąchy
koszt musiał, czyliżby ievsze obfitym ztąd iedy-
nie wyptywającym należycie sobie nie nagrodił
piwytkiem? nie iest tajno nikomu, iakuż użył stołec
Sławińszanie

Żdaniszczanie, a prawie corocznie Nas zachodzą
szuka, kiedy chcąc Nas do siebie zachęcić ekstror-
dynaryjnie podwyższają tarygi, ale gdy tą nadzie-
ją utrudnioną Nasze obaczę do Portu swego zawi-
się statki, zszedłszy się do swej Geldy, y między
miedzy sobą uchwaliliwszy cenę, gładkim dosyć na-
praw pretekstem Nas przymuszają, abyśmy Nasz
towar nie iakbyśmy chcieli, nie iakby sama wycią-
gata sprawiedliwość, ale iak oni postanowią po-
dawali. Nie wchodzi tu Ja, ani rozstrząsać się my-
ślę iak wiele mi w Żdanisku zarabiamy, cały ca-
łokroc na tym zawist całego Frysu profit, i z na-
zem odbieramy pieniądze, lecz w zamian nie uwa-
żamy, że tych pieniędzy części nie mało, zostawi-
wszy się w Żdanisku, kraj wtasny znaczenie się
ogotaca, czylibyśmy to tak wielką ponosili szkodę,
gdyby Żdaniszczanie do nas po uszystek towar
zaiezwiali

25
zaiechali? ale procz tych partykularnych każdego
w osobności, pod Kazimierz spuszczającego użytku,
procz oczywistego dla oczymy całego profitu, dogodniemy
ładom sprawiedliwym wielu Braci Szlachty Naszej,
których ie nie stać, ani na tak wielką obfitość zboża,
z iaką by mogli się do Żłaniśka pocić, ani na taki
capien, iakiego podobny wyciąga Fryor, oczekując
z niewymownym pragnieniem pożądanego dla
siebie z miejsca tego obiad Naszych wyprok, za
którym y oni mogliby zaległe swoje krescenye
z mnieyszym kosztem wyrwać, z większym pro-
zbywać przytkiem. Z niemnieyszym pragnieniem
oczekują ci wszyscy Seymowcy Naszej w tym pun-
kie deklaracyi; którzy pod Kazimierzem swoje
tak dawne mające szpichlerze, a na ostatniach
zapatruiąc się ruinę, w niezmiecnym są naj-
przed iadu, iż jsm tak wielki, a niektórym prodo-
bno ze wszystkich dóbr najwyższy upadłośćować,
powtore

powtore zapatrując się czyli upadając mają n-
tować, y dla takiej podnignąć nadziei. Ruchym
tu naostatek wszystkich sw. przed oczy stawie
kвітzące niegdyś między znacniejszemi Państwami
Naszego Miastami Kazimierz Miasto, abyśmy od-
szy na dawne Jego ozdoby, y terazniejszą ostateczną
prawię zapatrując się miżeryą doskonale przeniknąć
mogli; zatośne Jego do Nas prozby, ktoromi gdy
Nas do politowania nad sobą pobudzić usiłuje,
projektada Nam, lub ze swym prywatnym sta-
cowny interessem, całego Krolestwa honor, który
jeżeli Nam miły, tak iak kochanym Ojczyznę
przystoi synom, nie powinien by tego na sobie
znosić zakatu, iż my Poddanym, że tak rzekę
Naszym, nie tylko że klaniać, ale ani z wielkim
natęgiem wystugiwać się nie wstydzimy? Czyliś
nie przyzwitsza, aby się Nam oni klaniałi, o to
bez czego

bez czego obyć się nie mogą, czyli do większej nad-
 niemi naszej pokazywania powagi, sposobnię sta-
 rzejszy przytrafić się może, aby i w tym nas za siebie
 uznawali. Panow. To pewnie cała na tym zawista
 trudność, a jeżeli im nie dowozimy zbioru, oni
 się na czas jakiś bez naszej obedy, Tarski, a tym
 czasem zbioru nadewszystko gnie, i psuje się bę-
 dzie. zgadzam się wcale z mądrym tych, którzy
 to twierdzą, zdaniem, ale czas i temu nie rozumie.
 nikt przeczyć nie będzie, iż gdy ten czas minie,
 który nigdy długi być nie może, tym dwojaki
 nasz będzie towar, a dla nich tym potrzebniej-
 szym, im dawniej onego oczekują. Można powtór-
 zlanie na dłuższy czas dostatecznie
 opatrzyć się w zbiorze bez żadnej w tym sumy
 szkody, czemuż my podobnej przytożyć nie ma-
 my aplikacji, abyśmy kilkoletnią krescenyą
 bez szkody

bez szkody do lepszego casu zachować mogli.
Ale na ci się przyda z tak oczywistą dlużej
rozciągai się prawdą, lepiej nie równie, y dosko-
nalej wynikające z tąd znamy pożytki, gdy
dawne Pradkow Naszych z terazniejszymi wo-
wnamy casy, w ten czas uznamy, iż co jek do
wszelkich dostatku, y obfitości, to nas do ubo-
stwa, y miseryi przyprowadza.

18. nowa

Radzca aby Ekonomie królewskie, y wszelkich
skarbu się tyce w Administracyi samej
szlachty zostawato.

Nie znova dnia dzisiejszego pierwszy raz
oswiadczam się prosiąc, ale z tąd która pra-
wem zburzona, która od Pradkow Naszych
w nienaruszonej zachowana była całości, która
nam oraz od Pradkow Naszych niemniej jako

inne

inse najpryncypalniejsze wolności Polskiej swob.
dy, iest zostawiona, y zalecona, to iest aby Ekonomie
Krolowskie, y cokolwiek Skarbu Publicznego się tycze, w
administracyi samey Szlachty zostawato.

Mniej by nam podobno to prawo potrzebne było,
gdy byśmy się wwszy w takowey znajdowali sytuacji,
iż temi interesami więcej by kłopotu, y zaprzatnienia
innych gwałtowniejszych przybyło niż pożytku, ale
że wszystkie stany przez nieuchronną iakąś potrzebę
y dziwną we wszystkich rzeczach równo, równo i bo
gaty, iakto y ubogich składają się, więc iasna, y oczy-
wista rzecz wcale, iż przez te prawo cały onegoż przy-
wrocenie nie maty ubogiej Szlachcie pożytek by przy-
byt. Większa podobno, tej ubogiej Szlachcie w Polsce
naszey znajdujemy liczbę, którzy ze sposobu przysto-
nego do życia nie mają, charyci się muszą takich,
które częstokroć, godności Stanu Szlacheckiego spie-
ciniają się. Mniejsza oni częstokroć, iż Rzeczpospolita,
iż Krol nasz, są to powszechni Rodzice nasi, ale
iakże

jakie żadnego nad prawdziwemi, y szczęśliwemi sy-
nami suwienmi politowania nie maia, widzą, że
w niedzy ubóstwie, y miseryi, a czemżi tam takiego
nie obmyśła środka, zwłascza gdy bez najmniejszey
swery szkody, mogą, żeż zażyć na usługi suwie, na
oras ratując, jakoż ciż to nie naturalniejsza rzecz
się być widzi, aby ekonomie w rękui szlachty samey,
iako aby skarż publiczny, y cokolwiek się onegoż trze-
pod dyspozycyą szlachty zastawiało, niżeli obcych, y lu-
dawziemców, nie lepiej by i było ten iakiżkolwiek byda
może pożytek, aby na taką, spływał osoba, który był po-
dobno, lub przez się, lub przez swych Antenatów, albo
też w dalszym czasie będąc pożyteczny Obyczajnie
niżeli na ludawziemca, który z bogaciwszy się na ta-
kich, y tym podobnych administracyach, o żadney
rednak dla Obyczajny, lub naustatek sprawiedliwie
mowić, obowiązany nie jest myśli o pożytku.
Pożyteczniejszy więc dla Obyczajny przez te y tym podo-
bne sposoby zachęciwszy nie jednego do szerszych,
y chętniej-

z chętnie wszystkich swych usług mieć prawo na zawo-
 łanie gotowa obronie, tak z tych, którzy do takowych są
 sąsiedzi administracyi, iako tych, którzy wiedząc, że to
 w samej Szlachty zostanie się roku dla samej tylko
 nadziei ku byczysnie wierności, ku majestatowi gor-
 liwości osiadać będą usiłowali. Ale większy po-
 dobno często to mówią z Szlachtą, kto pot niżej i
 ludziom, ten durniakiem będąc sługą, tamten
 choć sługę wolno się w rękach zastawiać nie
 przesłanie, większa ludziom w płacenie docho-
 dow punktualności, większy nas statek w Dobrach
 pota dek, przez ludziom utrzymywanie bywa,
 czemu ja lubo zupełnie przeszyć mogę, bo wiem per-
 codziennie doświadczanie, iż większa w prawdzi-
 wym Synu ku byciu zycaliwość, y wierność, niżeli
 w nasim ni ku, y słudze, bo wiem że na Szlachtę
 taką ty rącamie znayść się mogą sposoby, któreby ich
 do punktualności wszelkier pobudzić mogły

czyliż nie

Czyliś nie lepiej iessze aby z Polskich menigday
miał się żywie Polak, niżeli przychodzien iaki,
czyliś nie przyzwiciez aby się abogaert ubogi Sala-
chur, niżeli Cudzoziemiec, czyliś iessze nie przyte-
camy Gieszanie, aby się ten spanoszyt, który z
tami wszystkimi zbiorę swemi w Polsacie się so-
stanie, niżeli on który do fortuny, y szczęscia przy-
szedłszy, czeka okazji do swego powroccia się
kraiu, aby tam się bogactwy zusszczycał, gdzie
podobno dla ostatniej krai był znany mizeryi

Je tedy tak zbanienne Brzodkow Naszych
prawo; chęć do dawnego przywrocie zachowania,
czyliś BzPta poradzi nie powszechną wszystkich
nie pokaze się matka, czyliś będąc matka porzebor-
na, oraz nazwai się nie będąc mogła Pania, Wpo-
może się nie miała części ze stannu Ryerskiego, przy
będzie nowa Gieszanie ozdoba, nam wszystkim nieś-
miertelna chwata, gdy Brzodkow Naszych święte,
y chwalebne

27

y chwalebne ustawy, nie na papierze, ale skutkiem
samym siebie się będą.

MOWA.

Radzca aby rządy sermy, y sermiki bez żadney
sprawiedliwej dania racy karani byli surowo, ie-
żeli by przekupieni byli, aby śmiercią, nawet ka-
rani byli.

Gdybym nie wiedział o godnych y iedy nie
ku dobru byczyzny dążących swych sentymentach,
gdybym nie wiedział, iż iedy ny y naysprawniejszy
miejscowy obywatel krajowy cel jest uszczuplenia
byczyzny, tedy bym nie wątpił moją honor w tak
dystyngowanym znaydować się posiedzenie, te-
dy bym nie wątpił z moim umielem otworzyć się i de-
niem, dalekoż bardziej, kiedy po tyle razy byczyzna
tego, o którym dopiero namiętnie m. skutkiem sa-
mym doznata przywilegia, nie widzę żadney oba-
wiania się przychylności, aby moia propozycja, lub na

poroz

prawo niesprawiedliwa kornu, lub też ułtocięca uol
wosci idawać się miata. Rudej ja, abysmy na ten
zmeysym Seymie chęć wszelkiemu zabieże stemu,
wsame nayprzod na tych prawem obostrzyli kany,
ktorey bez żadney sprawiedliwocy dunia raeyi rowe
Seymy, y Seymiki odważaiać się, co rzekli by dla in
krey czynili korupcyi, aby smiercio nawet karani
byli.

Niezdając się ordynaryjnie na watne Seymy
nasze nie sobie bardziey nigdy nie iycemy, iako a
bysmy przigdanym onych widzieć mogli skutek, a
że te nadzieie nasze lubo zbawienne od tylu lat
nie szczęśliwie petzng, nie sprawiedliwosego do
ustanowienia nie mamy, iako abysmy wzrodo
nayprzod wszelkich niesprawiedliwosci zatamo
wali, nizeli o strumykach innych, z tego i wyprze
ięcych wzrodo prumyslemy. Wprawd doskonaty
zatożyc fundament potrzeba, nizeli się o dalszy
wspamiatey fabryki pokusie sukceps. Wiemy do
brze

brze ie iuz ab Anno 1736 żadney byczyma strasa
 nie ma rady, lubo w gwałtowney czystokroc znuaydu
 ie się potrzebie. Za nie nayabawionniysze byczowskie
 starajawnieyszego Krola P. Sr. M. chęci, za nie gorzej
 całego Senatu ządze, y zabiegi, za nie wszelkie nay-
 użęszce dla stras wszystkich, y całego Stanu Rycer-
 skiego starania, y fatygi, kiedy ieden nayzdzie się
 poprzy sięgły poruie na zgnę byczymy, który tę ca-
 łą iuz niy moyno zatożona, y ugruntowana fabry-
 kę do szesze zniewie, y rozsypie. Prawda ie Brudko-
 nie strasi ten sobie iako naydroższy złotey wolności
 szauowali kleynot, aby y ieden mógł publiczne wol-
 nym swym głosem zatamować obrady. Ale iakież
 proszę w tym dla siebie upatrowali prozitek, jeżeli
 nie ten szesegulnie, aby gdy się wozzy sey na zgnę
 byczymy zgodzą, y poprzy sięgną, ieden przynay-
 mniey o czym wątpie nie podobna z podobna ty-
 tu znalazł się praudivnie rocharacy syn, który
 by wszystkim sprzeciwić się, y opier miał sobie

prawem

wem pozwolona powaga. Ale iak daleko odmiennie
nie uiderimy czasu, kiedy co dla ubezpieczenia
bydła powinno byczymy, na jey wielu zależy iu
by czyliś niacy krak sejmy, y sey mi ki wzglę-
da na publiczne caley Rzeczy dobro à nie raczej
na swie prywatne? Można sądzić, aby w tym
choć iskiierka miłości ku byczynie była, który
nie o to dba co dla niej szaniennego bydła może,
lecz co bardziey swie ubezpiecza intereysa, choćby
i naywiększa dobra publicznego strata, y uszczer-
bkiem. A iaka z tych tak szkodliwych zamysłów
dare racya? Żadney, albo taka przyrówniemy, która
do publicznych byrzymiemy nie stosuje się intereysów.
Y czyliś taki na sprawiedliwą nie zasługuję kara,
który ten iedyny byczynie publicznych obiad wy-
rywając sposob, nie tylko podżnignąć się jey a tylo
nie szeregła nie dopuścić, ale nad to do ostatniey
ju przyprowadza zguby. Kogo więc miłość byczymy

Jan Boska

29
bożani' Boska, y sumniecia podacności nie waruży
suruwa przynajmniej odstępcze potrafi kara. Ale to
o tych ja tylko mówię, którzy bez żadnej dania. spo
średliwej racy rwa seymy, y seymiki bo iezeli by kt.
był pomarsedarony, iż przez samą taką czyni karu
pau. sama sprawiedliwość wymaga, aby smierzą
konięcie, y nieodwołanie był karany. Y czyliż od
biernie, byczy nie życie, wosełka od racy oddala ge
rade, przez która ocalona, y ubezpieczona była mo
je, godzien ten życia będzie? czyliż godziwa, aby
wydawczy na setkach strachu charisza straszk swo
ia byczy nie mogł zdrowo, y czerstwo na jej zapatro
wać się zgubę? Jakiż kiedy publiczny Kurstwa
swego zdrayca mógł? spokojnie niegodziwie naby
tey saizune fortuny? podarzen pewnie śmierci by
ła najokrutniejsza była, kiedy zamiast tego isty
sa byczy nie fortuny, y życie swe toczył, sam prorusz
na jej zgubę suruwa pomarsiedzą rękę. Tysiące ma
my tego przykłady iż nie jednego do podobnych
zbrodni

zbrodni miała bardzo podobieństwo nadgroda, a wieksza
Łagodnością stony uszywna nad ziemią chętnie na ta-
ka rozprawie byczony swęj przeday. Lecz to waszy
sthe mniejszy uwagi godne, gdy za wszystkie
nawet Jureta całego skarby na tak czarna, y sekre-
dna akcja odważyć się nie godzi. Godzien śmierci
Kazdy prywatny człowiek, gdy by tak wielki zdra-
dactwa byczony kryminal był mu przyznany,
a Roset tak dystyngwowanym uszczepiony cha-
rakterem wolny od śmierci będzie, gdy by o konie
mystek był przesiedziomy? Y na to i to o Rosetka,
funkcy starai się przyidzie, aby pod głośniejszym
y potężniejszym pretekstem wolnicy można było
byczone do ostatniej przeprowadzić zguby? Mniej-
szym daleko inkonwencyencyom chce Bratko
Nasi zabójce surowe ustanowili prawa na tych
Kłomy by w imię Konzachtu, y sekretne rady z Ro-
stronnemi wchodzić odważyli się, czego by nie czy-
nili, gdyby terazniesz przeszkadzać mogli byli cen-

dy, gdy kto chce oczywistym wycażony pokazać się. Nie
 przysięgiem żadney nie obowiązując się Księ. Perpetua
 by iako zawsze ad novos casus temporum novorum
 consiliorum rationes accommodabant, tak y w tra-
 wniejszych okolicznościach przykladna na lakiel
 wycażony adrayeno uchwalili by byli Kase. Certe
 wai stam więc przysięgi z Przekurmi stasemni.
 Nam. In rest wstawiona chwata do Konarria tego
 daretu, które oni zuczayasy chwalebnie stam zos-
 wali, supetna daria, wladze, wbyrony wedlug wymi-
 karaych z czasem okoliczności, potrzebne, y nowe
 stamuray, prawa, w wiekopomne wieki wycażone
 stasemni utwierdzili

II Nowa.

Radzaca aby Salachre Polskiej y Senatorom
 przez prawo surowe nie godzito się od prostroz-
 nych Divion, y Krolow brać rocznych pensyi.

Namny liczne dzielnego męstwa, y heroicznej
 cnoty w rożnych Historyach przyklady, że iednak;

Ktore w wolnych

które w wolnych iak u nas przytrafiać się zwy-
kły narodach bardziej nad inne do podobnychie-
caynow probudzić nas powinny. Wiadoma wszę-
dkom sss. wolnego Sebarczyka Epaminondy
młoda, y dzielność na wojnie równo iako y w po-
koju, nie wzruszona ku byzyszeniu miłości wszy-
stkim iest iakowa, lecz to naderwanie się iż wo-
łał zupełnie wszystkie wypełnić, y ocalić prawa,
niech iakiej kolwiek dla siebie przeciwko był
iakoż tym nieprzyjacielom swoim. Sankai obawy
gdy bowiem pro odebrany wielkim zwycięstwem
współstawa namowa niektórych uadrowanych
wzruszenie śmierci Epaminondy. Koniecznie do-
prominowało się iż nad czem prawem opisany rząd
wzryka przebrzmiał, nie tylko że ofiarowanej od
Artaxerxesza Króla przez Rosta Dymedonta osu-
dzoney pomocy, y stoła talentów 300 nie przyjął,
ale y wszem w datyż Rostem dyskurs wclawiał
się niechciał.

31
się nie chciało, prawem się wymawiając, iż mu in-
ko. prywatnemu z obywateli Rosji sekretnie udha-
wać się nie godziło, przez co by wprawdzie we-
mógł wpasć podejrzenie. Surowym to było u da-
wanych przez obywateli prawem, z którym my, al-
bo podobnież ceteris volens, albo nie co iest se-
psemyślarzając. nie obawiamy się go uchwalenie
miedzy, iako aby. Służenie Roskiem, y Senato-
rom przez prawo surowe nie godziło się od Rosjan.
nych Krolu y Dworowi brać wczasy pomyśli. Ja
iest między najpiętszemi monarchicznymi na-
du mądrymami, aby iednemu Panu suwerenu pro-
przygotowy w usługach ucierność, nikt wadnie
z nikim innym nie wchodził obowiązki. Wszakże
nie insza rzecz byda rebelizujących polityka, iako
kiedy posiadane w swych spisach chcą się do-
uwać skutku wojny y cudzej nawałt zaciągania
pomocy, która by już lub w swiej imprezie wspar-
ta, lub też

Ja lub też chciał by się to odkryto, y wyjawilo
przed czasem od pewney jeh agub y uwolnita. A
chciał w absolutnym Panstwie cierpieć tego nie
można; iż się by w najmniejszemy szym caloun-
ku, bez wielkich obęzsi nie może susprzyc, iakoi
to w wolnym wierzemy narodzie? Do takiej my
Polacy przyrzeceni iestestny wolności, którą y
dawne, podobno, y następnique po nas przeży-
wamy wieki, a iakoz to z prawdziwą zgodzie mo-
że się wolności, byda wolnym a przecież mieć
swy umysł, y zdanie obowiązane komu, byda
wolnym a nie może tak iak się zda czynić, y ro-
zumieć? Byda wolnym a na cude uważać, y
pilnować skienienia? Bo Ja rozumiem iż racin-
ny Dworow, y Krolow Rostronnych tak chojne wy-
znaczających penię byda może cel, y koniec, iak
ko aby tych, którzy je odbierają można zaięć na
swięt uslugę, y do swych gdy tego iaka zaydnie

potrzeba

potrzeba nakłonić interesów. Dajemy to bowiem,
 że terni pensyami znawceni i takie chcą nadgro-
 dzić awstugi, bez żadney nowej wkładania obli-
 gacji, czyliż ten, który je tak za drobniwą odbram-
 nę do należytej nie będzie miał się udarowa-
 ści, aby w podobney okazyi mógł swemu zawda-
 czyć Dobrodziejowi. Dajemy że ten, który takimi
 zachęcany jest i tak tak nazwać się może pen-
 syami urząd taki publiczny na sobie prastwie,
 iako to dystyngowany Boża charakter, powinien
 by zaiste tak radzić bez żadnego względu byczy-
 nie, iako żej własny wyściaga interes, ale czyż
 proszę przeciwna przeszkadza co się łatwo przytrafi
 może, przeciwna mowie swego Łaskawy rekui-
 zycya nie oduszczać, albo przynajmniej na ja-
 ki czas potrzebney Dobru publicznemu, nie zatrzy-
 ma decyzji. Czyliż i ten zaiste i tak dla całego
 Królestwa nie wyistnie niebezpieczeństwo w ta-
 kich

Krich

Którzy zwłaszcza często przytrafiających się okoli-
cznościach, które, i najmniejszy nie cierpią auto-
ri. Ale dajmy, i pozwólmy narzutek że takich
mitosć używamy przezmyślają, aby dla niej przy-
wrotny swój sakryfikując interesy chytne, i nie-
odwołanie na to co Dobru publicznemu przyte-
canego byda widzi żałować, czyliż przynajmniej
takiej rzeczy do pouątpiwania nie będzie nawi,
iż lubo żałował na to, do czego go przymusił, i do-
wazek używamy przymuszam, aby jednak swego
Pryncypatu o tym co się dzieje uwiadomie nie
miał. A tak lubo należyta z jednej ku Dobrodzie-
stwu swemu wdzięczność, z prawdziwą i nie um-
iwną, z drugiej strony ku używaniu mitoscia zgo-
dzi się może? czyliż można, gdy dwie potężne wo-
dy walczą pałkę, aby jedna nad drugą nie wzięła
gory? Niebawem tedy koniecznie podobnym Spa-
minandy myślowem, i wspaniałością wszelkie sa-

guszone —

88
gęszczone podobne z Paristwa strasnego wykoszenie
inkonweniencye, podobną mowę Epaminondy ser-
ca wspaniałosią, którą Dyomedontowi wielkie so-
bie od Króla Artakserksesa ofiarującemu skarby od-
powiedział: Stihit opus pecunia est, nam si ea Rex
vult, quae stebanis sint utilia, gratis facere sum
paratus, sin autem contraria non habet auri atque
argenti satis Ta serca wspaniałosić Polska na
wybor kaszyczas wolności, y w wiekopomne ugruntu-
ie czasy, gdy wianemnym oraz sposobem chcących
temu opresceniwać się dlanu, sumnym porawem, y
ciężkimi dostrzemy karami.

12. NOWA

W Ktorey Deputowani od nowego Marszałka
Postowie daria, inai Królowi o Jego Ciekawym

Wiedząc dobrze strajaszniemy, a miłosci-
wy Królu, iako zarwsze Królewskie serce Jego wsze-
kie o iakim Kolusiek bey Rzeczy dobru uweselara po-

winny

winy, nie chcemy na moment ieden odwiele woth-
wey, która spodziewamy się, iż WK. Sze mieć będzie
poradę z przedkier Staszey w obramie Marszałka dy-
dy, y z nie leniwey do szczególnych Seymu tego sukces-
sow aplikacyi. Dusiemy tu oczywisty dowod Staszey
smierzący Panie, iako o szerszych WK. Sze Kolo Do-
bra publicznego interesach mocno akomunikowani
będac, przez na stronę party kularne oddalw sę
względę pokwapils się chcac iako najprzedzey do
WK. Sze prawdziwe bycom kich okolo Krolestwa Je-
go przyczynie się zamysłow. Nie natpiemy się obra-
nie Staszey pochwalisz smitosiuzy Krolu, poniewaz
głosami Staszey, ta iedy na kierowata, y wta dnoia
myśl, iak godnego Jęby Staszey potrzeba bylo Mar-
szałka, żeby się był tak Wielkiemu podobat Krolowi.
Obramy więc Jme Pan. St. y z Przedkierowuch, y z swo-
ich własnych czynow znamomy nasz Suiatu Pol-
skiemu, o naderwszystko doswiadzoney ku majesta-
towi

tui W. K. Mici Pana swietemu wierności, zawi-
 szę o dobro państwa. znakomity. A se przedkier ego.
 dy naszey byta ieszcze y ta przyczyna, abyśmy od
 niego W. K. Mici iak najprędzey prezentowani, y
 do pocatowania dobroczynney ręki Jego maymżeni
 bydz mogli, więc najgłębsze y majestatue Jego
 składamy submisję, o iudoye uszynienie upra-
 gnionym naszym chęciom upraszamy.

13. Nowa.

W Ktozey Kanclersa odpowiednia od Ironu.

Y przedka WWM Panow zgodna, y zgodnatał
 zaonego Inżia J. P. M. elekcyi iak wielkim Star-
 sieyszego Pana P. D. M. napetnitu inkontenta-
 niem, y wesclen, ten tylko doskonale, powinai, y
 przeniknac moie, Ktoemu niemyowne J. K. Mici
 okolo Dobra Państwa starania, y mysl nieustan-
 na dobrze są wiadome. Chcąc tedy J. K. Mici P. D. M.
 tych iak najprędzey oglądać, Ktozy nie tylko stow-

ite,

ale y skutkiem bardziey swie ku majestatowi przy-
wiązanie ku baczyni mitosi oswiadczenia, na dzień
intrzymszy staczenia sie z Senatorska Izby Poselskiej
zaprasza.

MOWA.

Radząca ażeby handle y szynki Duchownym
zakazane były.

Stusnie mi się tu obawiac przychodzi, aby
gdy Dobru baczyni waszey radzie, y pomocy usiłuję,
nie zdawat się komu bardziey z nieprawości, y zawzię-
łości nieiakię, ku Duchowien'stwu z moim się odrywać
głosem, gdy za rzecz potrzebną u siebie sądzię, aby
handle, y szynki Duchownym wcale zakazane były.

Ale procz tego, że z Dziadów Bradziadów w prawowier-
ney iestem wychowany Religii, że tej baczyni szczerę
się bydz synem, Kłosa od uznania prawdziwey wiary, nie
przetamną, y niewzruszoną w niej trwa wola, y ona u-
trzymuje procz tych mowie generalnych każdemu z Was

obowiązków

obowiązków szczerym y otwartym wyznaj sercem, iż
 Duchowienistwu nie tylko by najmniejszą uczynie
 krzywdę, ale y z należytym dla niego nie bydl szano-
 waniem za rzecz niegodziwą y bez sumienną bydl
 sądzi. Tym bowiem zazdrościć iakiego szczęścia, y iaką
 wyrządzać krzywdę, iest iedno, co na samego targnąć
 się Boga, ktorym iako Następcom swoim, tę Chrystus
 P. zostawił prerogatywę. Qui vos spernit me spernit
 Jeżeli iednak prawdę rzetelną wyznaj się godzi, przy-
 znać należy, iż to z wielką niesprawiedliwoscią dzieje
 się, gdy ci, ktorzy na pomnożenie usługi Boskiej
 dni życia swego wszystkie poświęcają, takich się chy-
 tają sposobów, które Jm. cale nie przystoią. Na co pro-
 szę tyle funduszów, y przywilejów Duchowienistwu
 nadatych Krolestwa, tylko aby żadney nie mając racyi
 myślenia o sobie wszystkie na to obracaty starania,
 aby swej zadosyć czynić wkręci o nieustanną ho-
 noru Boskiego

noru Boskiego promocyą y Dusz ludzkich zbawienie
starali się. Ale pominąwszy tę tak sprawiedliwie re-
fleksyę, uważmy proszę, czyli te handlowe y szynki Du-
chowni prowadzić mogą, bez wielkiej krzywdy, y u-
szaczerbku Mieszczanin, którzy ten iedyńy życia znaydu-
ją sposób, ile że takową handlową y szynkow wolności
znacznie się opłacać muszą. Od tego wszystkiego że
są wolni Duchowni, czyliż nie tatuo wszystkich do
siebie przeciągną ludzi, którzy ordynaryjnie, nie na lu-
dzi, y miejsce, ale na mnieyszą cenę, y większą dla
siebie wygodę uważają, a zatylni ubogi szynkujący
Mieszczanin, albo cenę spuszcza, co z niemałą dla
niego stratą, albo wcale porzucić szynk musi, co
mu wszelki do sustentowania życia odeymie sposób.
A coż ztąd za krzywda dla publicznego wynika
skarbu, kiedy Jmci Duchowni pod pretekstem własney
potrzeby wiele sprowadzają rzeczy na handel, y swoy
zarobek

zarobek, bez płacenia na publicznych Komorach publicznych zakładach po miastach propinacje, z których gdyby w ręku były Miejskich, profitowałyby Miasta, z Miast ił Krolewskich Starostowie, z Starostw naostatku przy sprawiedliwej kwarcie Skarb publiczny bogaciłby się. Niech się Jmci Duchowni składają iak chcą tym chwalebnym cnoty pozorem, iż takie borge przed się drogi, chcą zagęszczone nigdy ludzmi w szynkach, y propinacjach fałsze, y zdzierstwa wykonywać. Ja procz że tego iestem zdania, iż Duchowni za grzechy ludzkie Boski Błagac' powinni mieć iestat, nie przez grzech mniejszy gorsze mieć następki, według więtego przystowia: non sunt facienda mala, ut eveniant bona. rozumieć że będąc równie, iak y my ludzie urodzona prawie ludziom do bogactw chciwość, od matych w szczególności procytko, pozwoli w serca ich wkraśćszy się coraz to bardziej szerzyć się.

szerzyć się będzie. Nie ma więc najmniejszego
w tej mierze czynnie Nam wstętu dystinguwana
Stanu Duchownego godności, gdyż takowemi dyspo-
nować rzeczami, zabronie lub pozwolić Duchowien-
stwu tego, co się sprzeciwia kondycyi y powołaniu,
do dobrej Państwa Ekonomii szczególnie należy, kto-
ra dobrze administrowana iak wielkie Dobro Su-
blicznemu przynosi przytki wszystkim Nowośta-
nom nie jest tajno.

14 Nowa

Zbytney wolności powściągnąć potrzeba
Jako nie większego, y zacniejszego Ludziom natu-
rali, y opatrzyć nie mogła nad wolność, tak zaiste
żadną inną prerogatywą bardziey, y sprawiedliwiey
Polacy przed całym Światem zaszczycać się nie mo-
gą nad tą samą wolność, którą najzłakomitsze
Europy Państwa, y Narody celują. Maig uprawdzie
czego by samym prawie Polakom wszystkie zaspo-

suty

17
scity kraj, iż gdy inne pod ciężkim ciężar niewoli
i arzem, gdy inne woli, y skinienia panującego
nad sobą wielowładnie Monarchy pilnują, y nań
się zapatrują, gdy inne życia, y fortun swych niepełne
w ustawicznej trudzie y boiazni zowią. My proz
że żadney nie znamy niewoli, proz że stanowienia nowych,
y znoszenia Praw dawnych władz mamy, tego tylko
nad Nammi uznaniemy, y czcimy Pana, którego się Nam
wolnemi obać głosami, y na ten wysoki Dostojenstwa
stopień wynieść podobna. Wielkie więc, y nader znaczne
wolności jnie, iako Brzodkom Naszym, tak y z Nas
każdemu zdarwać się powinno, ale nie mniej pilnego
przytożyc mamy starania, aby spraśiedliwemi bę-
dąc okryśloną granicami, z nigdy z nich nie wychod-
dziła. A takli się dzieje pod te czasy, ktoi iasnym
nie widzi dowodem? kiedy pod prawdziwey pta-
szczykiem wolności, uzasadana na wszelkie te ro-
zciągłość

związłość ukrywa się, kiedy pod tym tak kształ-
tym pozorem wszelka niesprawiedliwość dopuszcza
się. Za rzecz więc potrzebną osądzitem pokazać, iż aby-
tniej wolności Naszey powściągnę. Nam konieczanie
przynależy.

Nie widzę tu żadney racyi, abym się miał
obawiać, iż gdy o poskromieniu abytniej mowię
wolności zdawał się komu chceć coś z dawnych umy-
wai swobod, y prawdziwej odstępnęć wolności niewo-
lę wolnemu radzić Narodowi. Pierwszy ja jestem,
który prawdziwą wolność nad życie własne przedsta-
dam, tym mi miłsze, im bardziej wolne, y swobodne
było tylko taka była utrzymana wolność, żeby y Nam,
y Brudkom Ktorzy ja Nam zastawili, y iako drogi kley-
not szacować kazali z honorem byta. A takimże po-
rządkiem Oczyszczy Naszey interesy iwa, iako za
dawnych Brudkow, Ktorych miły ieszcze cieszymy się
y zaszczytamy

y zaszczycamy pamięć cię. Już teraz nie możemy nowych
nie uchwalamy ustaw, ale y dawne najwyższe gwa-
siemy prawa, żadnego w sejmowaniu nie zachowuje-
my pomiaru, bynajmniej o catość, y bezpieczeństwo
Rzeczy nie dbamy.

A coż na to pomysłem, gdy powiem, iż ta dy-
tina wolność wielką tram, a podobno nieuchronną
grozi miną. Jeżeli bowiem przyjdzie tram kiedyś co
tatu przytrafi się może: / zarządcy na kraj
Dusz nieprzyjaciela pokornie; upadającemu w
Państwo, sity y potęgę zastawie, dostępną nie dopu-
ścić, strapioną Rzeczpospolitą poratować, ostatecz-
ną wesprzeć, upadającą podnieść, y do starożytnej
prawywrócić Stary, y szczęścia. Czyż mamy na to wy-
curczone w żołnierskiej sile, y doświadczone
wojsko? iakież do wojny gotowość, y modercunek?
iakież posilki Towarzystwa, iakież dostatek, na do-
stawienie

stawienie w czasie potrzeby wszelkich najpotrzebniej-
szych rzeczy? To pewnie w obfitości Skarbu Publi-
cznego Stawu zakładamy nadzieję? A wszakże iako
nigdy zupełnie opatrzeni nie byli, tak y zawsze wy-
niszczony jest prawie, to pewnie spuścimy się, iż
bez trudności na pierwszej radzie uchwalimy spo-
sob, przez który choćby każdy z Obywatelów Ojczy-
zny czostkę nie iako swę na to tożyt substancyi,
ale tak proźną karmiemy się nadzieją, iakże to spro-
wić możemy, kiedy każdy wolności swą zastawia-
jąc się, najwyższe w wolnym niepozwalam zatrzy-
ma rady. To pewnie w Sądziach potencji dufać
będzie prosił kom? a gdzie z Siemi przymiera, a te-
żeli są, czyliż w czasie samym pokoju zgratowane
niebýváia. To pewnie naostaték najmocniejszy
starożytny Polskiego Imienia Stany, tarcza zastoni-
ni wszelkim na postrach będziemy nieprzyjacielom
ale gdyby

59

ale gdy bym, y na to pozwolił, czyż to piękna, czyż chwa-
lebna, wpraw, y Brzodkowie Krwaw, y męstwem naby-
wszy, Nam zostawili, tego czyli nie umieć, czyli nie
móc utrzymać.

Y też to są niepomysłne a bytniey wstręści
skutki, które tym nieszczęśliwsze wszystkim bez wyją-
nia pokaza się, gdy na pilną zważniemy uwagę, iż dla
Niej nie tylko zewnętrznego pokoju mieć, y mile zaży-
wać nie możemy. Słyszymy, a czepotkroc, y wtasne
mi oczyma z niewymownym zapatruiemy się dalem,
na tyle w dycyzanie Naszey rozbojów, najeżdżów, za-
bojstw, niesprawiedliwości. Ubodzy y Stabi uciemię-
żeni aż naabyt od możniyszich, y bogatszych;
dobra nie według prawa, ale według swej woli,
y intereksu gwałtem wydarł, krew nieвинnych wy-
lana, stowem według niegodziwego przystawiać
możniysz, ten lepszy. Coż za ulgę tym strapionym,
y nieszczęśliwym

y nieszczęśliwym ludziom, tym nad najgrubsze
narodzy najokrutniejszymi postępkom, co za tamę za-
łożyć potrafimy. Trzeba tę tak wyuzdaną postkromie
rozciągłość, zgromie, y skarać tak niestęchanie w (ma-
sejarskim) Panistwie suchwał. Ale gdzież na to
sprawiedliwości szukać, która to zbytńia wolności
nie tylko zaćmiona, y przytłumiona, ale y wcale
zniszczona jest.

Ale coż na to Postronne rzekną Narodzy;
jakim to styżem, a niektorzy y widzą umysłem?
coż o naszey pomysła sobie byczynie. Sami się
postronnym na postmiech, y ochyde wieczna Jmie-
nia naszego podziemy, sami najoczynitszym
stwierdzamy dowodem powścią u wszystkich o-
pinia iż Polska wielkim nierządem stoi. Y czyliż
zaćmienie sprawiedliwie możemy, gdy o nas zgodne
mi prawię mówią głośnie, iż albo nie umiemy, albo
nie możemy

40

nie możemy, albo nie chcemy radzić, y pomoc być
mie Naszey.

Wnieśliemyż tak okrutna gra Nas zelsiywsi,
y potwarz? tak zastarzałemu, y nieprawie w kon-
nionemu złemu żadnym nie zabiżemyż sposobem?
tę zbytnią wolność zruddo nieszczęśliwości nasz-
kiej nie wstrzymamyż? Patrzymy, patrzymy iako
niegdys' Rząd Nasza nad wszytkie w Europie
Księżęta, y Słynęta Narody? Kiedy nie odbierał,
leż innym Prawa dawać zwykła była Narodom,
Kiedy tyle Państw y Prowincyi pod swoje podbita
Panowanie, lub sobie holdować przyznosiła. Lecz na
ten czas taka się tylko zaszczytata wolności,
która by nie rozwiązłości była okazą, ale y dla
Rzeczyptey y Jej Obywatelom z honorem była y
zaszczytem.

MOWA.

Radzca punktualne płacenie kwart ze Skar-
stwo do Skarbu Publicznego.

Mając włożoną na siebie obligacyą radzenia
wy czynie podczas teraźniejszego Kongresu Na-
szego, y do uszczelnienia onejże przyswoite obmy-
śleć środki, gdy by mi przyszło wzgląd mieć na-
czy na urodzone każdemu podobno człowiekowi
do rzeczy swych, y interesów przywiązanie mieć
na by czynie Dobro nie tylko niegodnym też
pokazał bym się Synem, ale nad to wielkim y upa-
nitym xxx sentymentom nie mając, czynił bym
krzywdę. Je tedy dwie najpryncypalniesz ma-
dymy w pilney zausze mieć u siebie uwagę, a
przytym w tylu nastuchawczy się okazach, iakowie
xxx na to wszystkie tożby sity, aby zjednoczona
rada, taki wynaleść sposób, przez który byśmy do
należytego

41

należytego porządku kiedy i kiedy szczególnie przysię
mogli. A że skutek całej obrad stawszych zawist nieo-
mylnie in nervo rerum agendarum, to jest na przy-
zwitych tak wielkiemu Panstwu dochodach, które
za zdaniem Polityków, et belli subsidia, et pacis or-
namenta nazywają się zwykły; upatrując ja nie po-
średnio do przymnożenia dochodów publicznych
szrodek, proca tylu innych, to jest punktualne pła-
cenie quartae partis Proventuum ze wszystkich
Stanow, tak w Koronie, iako y w W. L. Litt. znay-
dujących się iako to mamy tylko Szymami ucheva-
lone, tylko obwarowane Konstytucyami.

Niech się tu proze rzecz takowa nikomu
maga, y podła nie zdanie, aby tym sposobem miał
się dużo Skarb Publiczny podsyć, gdyż i Kto Kolwiek
się pilnie w Stanowach, y w onychże dochodach
rospatrzy, przyznać niewątpliwie musi, że spra-
wie dlina

wiedliwa z onych że kwarta do dwóch blisko do-
daje milionów, lubo my pod te czasy ordynary-
ney do Skarbu Publicznego percepty, z jednego
nie możemy dociągnąć miliona. Nie widzę ja tu
by najmnieyszy raty dla ktorey bym się mógł
w tej materji narazie komu, bo pomniawszy iż to
płacenie kwarty na pożytek byczymy ma się obrócić,
w ktorey cokolwiek mamy, z mieć możemy swia-
dzić powinniśmy, sama tego pro Nas wyiega
sprawiedliwość, abyśmy gdy z wtasnych dziedzin
czyli to od Prządka Naszych Nam zostawionych,
czyli to wtasna praca, y dowcipem nabytych nie
nie czy niemy tej przynajmniej najmnieyszy
nie zatorwali części, do ktorey równie, iako, y do
całej pracy naturalne byczyma ma prawo Bo
czyż proste te są Minsta, y Włości Ktore za taska-
wa J. K. m. P. D. M. dystrybucja Nam się dostają)

ieieli

42
ieżeli nie dobra Rzeczy Płtej. A racoż więc z tego
nie tylko przez powinność, ale też y przyzwyczajenie
wdzięczność iakięs części udzielić zaturbiemy. We-
źmy na uwagę pierwsza wszystkich Starostw in-
stytucya, a to wszystko pilna, przebiegnawczy my-
śla, niech mi się pytań godzi czyi mogła kiedy
Rzecz Płta większa ku Nam osiadłszy miłość,
iako gdy sama się Krzywdzić, chętnie y dobroczyn-
nie Nam ustatkita tak wielkich, y pewnych swych
dochodów. Kiedy więc, byczy ma więcej iak 000000
pierwey intraty z rak swoich dla Nas wypuszcza,
zważmy sami czyli odmowie jej możemy tej naj-
mniejszej która od Nas wyciąga części. Prawda
że to nie rednemu iakas czyni przykrość, y znaczną
zdarwać się będzie subiekcyo aby się wyznaczonym
na to od Rzeczy Płtej Komisarzom miał kalkulować
ze wszystkich Starostwa swego procentów, gdyżi

in szym sposobem.

innym sposobem ledwie kiedy do zupełnej w tej
mierze wiadomości przystąpić możemy. Przeciś
ieżeli się zreflektować sećnie, że Rzeczą, jako
naturalna Pani tego wszystkiego ma władza
dysponować swym, jak jej się podobą, ieżeli uwa
żym że w tym najwyższym dyscyplinie przyniesie
ustupę w ostatniej sprawie mądrzejszy się po
trzebie, nie podobna, aby tak twardego mógł kto
złamać się serca, aby się nad ukochaną dyscypliną
zobracą, prawie pomocy zlitować nie miał. Nie
może też tu nikt mi zarzucić, iż to jakies natu
rae libertati praepjudicium uczynić by mogło, bo
ieżeliby kto tak rozumiał niechże stoż w ręce
Rzeczypłety odebrane od Nierzy Starostwa, a tym
sposobem uwolni się od wszelkich mozotów, y tus
bacy, y w mistym prokoie własnej zażywać będzie
substancyi bez subiekty. Co ieżeli by podobno wie.

Koza niestum=

Ksze nieukontentowanie sprawie, więc chętnie na
te sprawiedliwa, zdobydamy się reszucya, abyśmy
nowa dawne prawo stwierdziliśmy konstytucyą
punktualnie płaćli Kwartę ze wszystkich sta-
rostwo do Skarbu Publicznego.

15. MOWA.

W Ktorey Marszałek w Jazie Busełskiej przy sty-
czeniu się z Senatem wita Króla.

Ze wszystkich wiewodstw tej Korony wybrani,
bardziej nie obija, chęć cięszczenia się z widoku
nieumyślnego monarchy naszego, niż Uniwersalnymi
przywzrostami stawamy przed obliczem, y Majestatem
Twoim Najjaśniejszy Królu Panie a Panie nasz
Młotociny, aiebyśmy Bracia naszycy w domu pro-
statych mierniem przywitali najpotężniejszego i kro-
low, Najtańskawszego z Panow, Najmocniejszego ze
wszystkicy tej Korony Obronow, Dzielacza zawręzow
Jagrelloniskiego Domu, Potomka stary, y chwaty, byłu
Przesitych

Przeszłych, a Pródka tylko Przyszłych Królów. Stawa-
my Najpiwniejszy Panie, abyśmy u Majestatu two-
go, nie skażyłszy nigdy wierności poddaniństwa Ma-
jącego przez wykonanie niegdyś przysięgi Habszery
li winna, teraz zaś jeszcze bardziej przez to wszystko
cokolwiek Poddaniście na usługi Panom swoim znie-
wolone nakłonie serca może, należyta i stoicyli dani-
ne. Wzgardziwszy W. K. Mł. Cesarzkim Tronem, y
nasz Polski nad niego przetożwszy, gdy przez tyle
lat na nim w nieprzerwanym, a pitnie od siebie
wypracowanym panuiesz pokorze. Wolałeś W. K. Mł.
tam panować, nie urodziłeś do Królestwa, ale wybra-
ni z najgodniejszych Królowania panują. Tam
panować, gdzie prosiło się tej Korony nie dlatego
przez wolną dostatek lekko, zaś pierworodnym był
synem, ale żeś test należony godziem tego Tronu.
Y dla tego W. K. Mł. chciał poświęcone sobie od Boga

Pani'stwo.

44

Panstwo, miece daleki od optakanych kazdey wy-
ny by też nayspomyślniejszy skutkow, obrates so-
bie raczey Kuitnace w owocie głębokiego widzieli pokoiu-
ni z starych a gotowych, y pewnych dostawai zny-
ciej szku, oszczedzai Krai. Poddanych swoich, lubo ja-
za Monarche swego poselae gotowi byli, niż roidzai
nieprzyjacielska, dobrodziejstwy raczey, niż bronie
winy cięzai, y podbiwai serca ludzkie. Takoz szciesznie
tak Taskarwego Panowania wszystkim widzieli sie
dania skutki; swiadczą to uszanowane wozedzie. O-
tarze, swiadczą Kuitnace w nowo erygowanych ska-
demiach nauki, swiadczą obfitosci Kraiu, sprawiedli-
wosci nie posluhowana w Sadach, geste cnoty, a wy-
stępi albo rzadkie albo skarane, są to Taski, y dany
nie oszanowane w K. młci. Y iakoz y Bóg, Który osobli-
wey swiecy mitosi nad Domem Jego, tak jasno pok-
zał dowody, Krew W. K. młci nad naywyższe ze w. Czw.
mie

nie podrywając Tron, nazywając inoziemi w
sukie łącząc Familiarni, ten mowie Bóg dał, y
Nam Polakom miłościwie doznawał tego, czemu po-
znie wieki dziwni się y zadowość nam była. Kiedy
sami W. K. Mści do utrzymania wewnętrzne, y zewne-
żnego pokoju, do poprawy domowego rządu, do sta-
nowienia praw zbawionych wszystkie Królestwa
tego zgromadzić raczyłeś stany, które sam obecno-
ścią swoją, do tak pięknych, pobudzasz myśli, przy-
stojeniu najwyższego dyktowania: Waszego u
Majestatu Pańskiego i stają, y niewarunkowa gwa-
dzamy się rezolucya, będąc gotowi zyci Wasze dla
cudności wyrażony tożyc, wszelkiey dotychczasowy applika-
cyi, abyśmy, wycofawszy W. K. Mści około tego public-
znego dobra staraniom, y chęciom, podczas teraźniej-
szych obrad Waszych zupełną przyniesli satysfa-
kcyę. A teraz nie wątpiąc o dobroczynności Pańskiej
która

45

Która, Nam niezliczonemi stwierdzać raczyteś
dowodami, na znak wiernego poddaństwa Sta-
szego, abyśmy do pocatowania ręki W. K. Ści
przyppuszczeni bydz mogli, iak nayumieżeniej upra-
szamy.

do mowa.

Radząca ażeby Starostwa konferowane były z
obowiązkami reparowania Miast.

Przyznać potrzeba nie omylnie, że nie szczęśliwe
go znaleźć by się nie mogło, nad takie Panstwa, Kto-
re mielibyśmy zaszywać swobody, zupełna miana władzy
rozumieć w chwały mówić co rozumieć, gdyby były
znay dowody sposobów w przypprowadzeniu do porząd-
nego skutku Obrad swoich, ile sposobności w obmy-
śleniu myśli, y explikowania myśli swoich znay-
dług wolności. Prawda jest że y byczytnie Naszey
nie abyma na radzie, ale co kiedy do tego przyśliśmy
nieszczęścia, iż ledwie kiedy do skutku przypprowadzić

możemy

możemy, co sami są ~~nie~~ potrzebny by da potrzebnego. Ubole-
wai Nam nad tym potrzeba, ale nie traci zupełnie
serca, zdobywac się na pomoc y positek byczyzniego.
le nie mieć ja'y nie rozumieć za cale zgubione.

Jako więc chętnie na to wszystko przypadam
o czym styszeć na tym mi się dostato mieyscu, a w
szeregach o punktualnym placeniu sprawiedli-
wej re Starostw kwarty, tak do tej stosując się mate-
riji, dy ciałbym, aby na potym z tym obowiązkiem
Starostwa konferowane były sub nullitate Przywi-
leu Nam odebranego, ażeby przytoczone do Staro-
stwa Dobra i wroble i zniszczenia, Zamki, y Grody i
inne sumy, y celosci zachowane, które zniszczone
potrzebują reparacyi nieodwrotnie reparowane by-
ły. Tak potrzebne y tak szkodliwe. Rzecz ustanow-
ienie nowe nikomu upewnić nie dawać się nie może,
gdy i to samo wyrusznym niegdys prawem, iaceli
pierwsza Starostw instytucja przyszła zawiązywać,
obwarowane

46

obwarowane było, którego kiedy jako udzieramy str-
chać, y obserwować nie chcąc, mieć powinna R. P. lta
w tej mierze zupełną władzę, ażeby do Czekucy pra-
wa swiego mogła przymusić każdego. A mozesz te-
go inuym dokazać sposobem, nad ten, gdy kaide-
mu z tą kondycją będzie dane Staro Staro, która re-
zeli by się komu przykra zdawała, i zidney nie by-
dnie miał trudności. J. K. M. P. M. M. w wyszuk-
aniu takiego inzego, który chętnie na to wszystko
przypadnie, y na takowe zwręca ku Najwyższo-
ści i oddzieleności, godzi się kondycją, ale mienimy
tęż, że sama sprawa i dłużej wyciąga, czemu by
Dobra Krolowskie, y R. P. lta, i takie są Staro Staro po-
sledniey się były miały od Dobr Ziemijskich, y sta-
chechich, wszak te takowe dla siebie bezpieczeństwa
mają, i każdy onychże Kredytor, czyli Diennawca
do Konwersacyi takiej jest obligowany, i iako co
dzienne

dzienne. użycia, Was tego przykładu znacnie często-
kroć summy, za dezolacyą Dobra, Pasturow, Ogrodow
od summy Kapitałnych odeinania trybutu, a wsta-
nym dziedzicom w nadtyrode poniesionych szkod
przysądza. Dobra tedy same Krolewskie, y dobra
Rz. Płtey, tak niesuszshive byda maia, że je kto chce
przestozyc, y ruynowac może bez najmniejszego
za to karu. Moga mieć iaka kolwiek okaze Dobra
Ziemskich Posesowanie, dla ktorzy Dobra sobie do
czasu pozwolone w pierwszey zachowai nie mogli
porze, to albo Proweniata onychże summy lokowaney
na nich nie korespondowaty, albo że calamitosa
tempora znaczenie tych umniejszily dochodow,
ktore wedlug zawartego kontraktu znajdowai sie
powinni byty. A mogaz tak, lub też podobna mieć
wymowke, i wzywaj, ktorzy Dobra Rz. Płtey bray
maia, że iako że z Laszki J. K. M. odbierai, tak i a-

dray

47

dnezy nie miało Krzywicy, lubo by Rok od Roku iedna-
komych dla siebie nie mieli Proweniow. A więc nie
tylko przez sprawiedliwość, ale nad to przez wdaj-
ceność w cudości to konserwować powinni, co zła-
ski odebrali. Ale jeżeli iessie oglądamy się na
Zamki, y Grody w starostwach mariozych Jurys-
dykcyi potożone, któż nie widzi iak okrywistay
pranie nie nadgrodzona Jchmi P.P. Starostowie
czy nie Krzywicy nie tylko R. P. P. ale y Tram sa-
mych. Czy nie Krzywicy R. P. P., kiedy tego
miał expense konserwować niechcia, za co Kae-
pita miliony to była, y czego polym poprawie-
nie będzie mogła, chyba podobnym iak. nigdyś
sumptem, czy nie zaś Krzywicy party kularnym
Rieczy P. P. Obywatelom, kiedy przez upadłe Zam-
ki, y Grody, wszelkie sortem Szlacheckich dowody
w Grodzkich Archiwach leżą, ogniem czyli in-

szym

szym przypadkiem auginety.

Je y tygiacze inne refleksje do umiania
tey prawdy, y ugruntowania oneyze pobudze nas
powinny, z tym wszystkim y to nie mnieysze by dz
moze dla nas motywn, iż my odebrawszy tyle Last
Rzeczy, choc nie stam świadczonych, nie tyko
że ich dobrze używać nie umiemy, ale nad to
bardziej o własne niżeli o Ję się Dobro staramy.

17 MOWA.

Radzaca ażeby kilka starostw nie konferowane
iednemu.

Widząc dobrze, iż narybawienniejszy podczu
dla oczyszczenia rady, zdadza się nie co partykular-
nym niektórym sprzeciwie interesom, przeto wpierw
niżeli mi się w godnym i tak posiedzeniu z tym com
umysłat caplikować przyidzie, nie nad to usilniej
nie ięsz sobie, iako abym naryporząd upewnił wszy-
stkich

48
stkich, i i cokolwiek mówię, mówię co mi miłość
dyktuje. Oczyszczony. Powtóre, abym się zkomunikowa-
wał, iak z wielkim dla wasz stkich generalnie ier-
stem respektem, y estymacyą. Niem dobrze iak ure-
le dystyngwowanych, y zastuszonych między inu-
mi oczyszczona wasza liczy Jamstli, utnaw że wiele.
takich u wasz anayduie się Dornow, Którym party-
kularna, Rządka winna jest wdzięczność, w konser-
wacyi byczystych swobod, y starodawnę wolności,
w promnazaniu wasz dobra, y całosci, przenie ma-
rac wzgląd na to, że łaz sama Rządka, Która
wasz w równości urodzonych mieć chciała w ie-
dnakornym Kaidego widzie pragnie szczęściu
za wasz arcyprzebiegna sądzitem, aieby si pełna
respektu y należytey od wasz J. K. Młci obserwacyi
druga yalwo w tej mierze Majestatis Jure, Ktore
zupetnie, y absolutnie w ręku J. K. Młci raz na za-

wsz stojta

nasze stoiszła Rucapłta: / w to potrafi, a żeby kil-
ku Starostw ile intratniejszych iednemu konfe-
rować nie godało się.

Sami sobie bawiem przez to czyniemy Kray-
wde, kiedy pokazujemy przez to iż mało w Oczys-
zceniu Naszey zastawionych rachujemy Sędzi, kiedy
w iednych Rku Panem bene meritorum składa-
my, ktorzymbyśmy się wielu innym za ich szczer-
ne usługi wyplacie mogli. Pokazujemy, że ornale jest
u Nas takich, ktorzy z zamiarem Fortun własnych
publiczne dla honoru Oyczyzny na sobie piastowali
funkcje, iako to prosekstwa, Deputacye, Kommissar-
stwa, y tym podobne, ile gdzie ta a nie inoza myśl
była Rucapłty ustanawiając Starostwa, by Uko-
naćby onemi naruszone dla Dobra publicznego Spra-
ci Naszych kompensować fortuny, pokazujemy naw-
statek, iak mało szacujemy cnotę, y szczerę Oczys-
zcenie wstuszenia

49
znie w stuzeniu starania, kiedy jednych nad to
estymujemy zastrugi, drugim nie wcale przyznac
nie chcemy, a przeciez przyznac koniecznie powinni-
my co za zdaniem Politykow dawna ztwardzila
experyencya, iż tatwo kazdy na wspomianie, y chwa-
labne dla byczyzny zdobywac sie bedzie czynny, kiedy
prosz wrodzonny ku byczywie miłosci, która glos-
tacnie byda ma uwielbiony, sowito, prace swoich,
czy to w skutku, czyli to w nadziei jeszcze widziec
bedzie nagrode. Y tai to jest jedyna przyczyna.
dlaczego wieku terasniejszyego mlodszy znaczenie
od sladow brudkow swoich odstypowac sie, idac
do cnoty, do męstwa, do dzielności miniey ochoty
pokaznia, gdy widzi prace by najwieksze bez nagro-
dy. Z tego wrodla domow nymikaia niezgody mi-
dzy familiami emulacye z Duorem Dysydemacye,

stowem

Stowem mówiąc, iż cokolwiek iedności, y pokory we
wnętrzny gubie, y powołai moie, a tery nie równości
w dystrybucie nadgrodzje pochodzi zwykło. Wszak
że nie podobna rzecz iest, aby to boleć nie miało nie
iednego, gdy widzi równie, albo mniej podobno upły
niających w nadgrodz, siebie sam bez nadziei po
dobnego przynajmniej szersza. Także J. K. M.
P. N. M. na nasze serbski prosby mówiąc za reszpe
kując, iż to Jego bynajmniej w tym nie uwłacza
ty władzy, a iako nie nigdy nie ma miłego na
nosze gubienie Kanistara swego, tak widząc usta
nowienia takowego potrzeby wszelka, chętnie w tery
miejscu oswiadczy J. K. M. M.

18 Mowa

Pracownie Radzaca aby wolno było iednemu z kilku
Starostw konferować.

Tako za rzecz nierozumna sądzić zbyt nie na swoim
fundować się zdaniem, a tym samym masy by narysować

krze

50
kosc, nie z inowazacych, tylko ze nie Nasze sa ganie
sentymencja, tak szczerym byda rozumiem podchlebowstwem,
pisac si na to, o czym rosnie daleko konwinknie ro-
zum. Na tym ure, fundamencie przyznać musze, iz
iaki potrzebna komu zdure sie, dopiero proponowana ma-
terya, wzgledem dystrybucyi starostw, tak ja w tej
te samej propozycji, znaciny upatrnie noszerbek
tak Dobru Rzeczy Płtę, iako J. K. Młci prowadze, a nary
mrod w sie zycze. Rz Płtę calosci, y dobra, kłoz nie wi-
dzi, ze to iest na wniesienie praw fundamentalnych,
y ustaw starodawnych. Prudkowi Krasych, ktorzy in-
ter Jura Majestatis taki ucywili podzial, ze iedne-
samym zostawili krolom, drugie za s' w rchu y dyspo-
zyty miece chcieli suziery. Chiee ure zymoc, y prawom
ukrycie, azaby kilku starostw nie konferowano iedne-
mu, iest to znosic kardynalne prawa, y odbierac to,
na czym narzynizac krolow Krasych zarwista powaga,
iest to ublizac jch wladzy, y tego onymie nie pozwolac,

inym sie)

czym się przez tyle zawracali wieków. Nawstatk jest
to dla oka zjawienie się czyli raczej powstanie
wolności Naszej, gdy albowiem my w to się wdajemy,
co ani do Nas, ani do Obrad Naszych nie należy, byle
i czasem może, że wkrótce prawa Majestatu przy
namy będzie. Rzecząpłkcy pokać się muszą ani się chę-
lebnymi Przedków Naszych stożemy ustawami, które
my sami naruszyć nie wstydzimy się. Że do tego
jest że co przeciwko słusznosci, że w jednych ręku kół-
ka znajdować się starostw, jeżeli względ mamy na
to, iak wiele w Polsce takich znajdować się Familij,
którym by narzucić. Rządowi smiałości Łaski, re-
susc byśmy się do skonały zupełnie nie wystarcia, za
jch dla bieżących przysług, za ucierność w poświęco-
nych sobie fin Keyact, za poniżone własne fortuny,
dla utrzymania publicznego szeszcia, za odebrane na-
wrynie rany, za utratę glamego nawet życia, w czym
Nas o tak wielu Dornach informacja historye. Nie jest

że

51
że więc rzecz przyrodzona i taka Kolusiek takowym domom
pokazać wdsięgnięci, y to w ich polowniach, estymowa-
wai czym w Bródkach Jchse samych szczytaliśmy
re. Moim zdaniem cnoty raczy zaodrębie mamy
tak wielu w byczynie, staszy, familiom, nie tego
czym sie w nadgrode cnoty zaszczyca. Ale proca
tych zmyślnych raczy, uważamy proce, gdy
by jmiś sama nie utrzymać się miała propozycy,
czy wielebny raczywali takich, którzy by się du-
rowi akomodować chećli, y onemu winna jako wier-
nych zdoła poddanych osiadczały ustęgi, odebrawszy
jedno naprzykład starostwo, ani się więcej według
nowey konstytucyi opodasiewaiać, w domu własnym
siedzieć kuśdy, tym konie nt co odebrał. Nieprawnie-
dłina rzecz więc mi się zdaje, ten monarchom sta-
rym odbierać przywilej, który w nadgrode nieustan-
nych jch około Dobra Publicznego prac, trudow, y za-
biegow, Bródkowe stawi w jch rekach złożyli. Nie od-
mieniamy.

mieniaymy tak łatwo chwalebnych Pradków Naszych
Ustaw, nie dając o tym z doświadczenia, iż proki w nie
naruszoney u Nas zastarwały catości, poty sądzić
y starwa inose przewyższai, inaym wyrownai mo-
gliwmy Narodom.

19. MUSA.

Radiaca aby Polacy starali się mieć ligę y
przymierza z Postojon nemi.

Latosnym zapatruje się okiem na nies. czoli-
wy Rz. Płty. Naszey sytuacya, w kt. nay. nierynównym
nie wyplynie wszystkich Nasz latom od dawnego zasto-
je czasu, częścią dla domowych, dyffensyji, y równości,
częścią dla niezgody w radach, częścią dla nieporzą-
dku wielkiego w naydelikatniejszych okolicznościach,
ktory taki jey przynosi uszerbek, y szkoda, iż dla
niego ciężkiej a podobno y ostatniej niiny Świństwa
Naszego sprawniedlinie Nam się spodziewać potrzeba,
ia powinnoci ogadsitem, aieby, kiedy mi się dostanie
szczęście radzenia Ojczyźnie w tak godnym, y dy-
stygnowas

stynguowanym w tym Panow posiedzeniu, sku-
 teczny do ubospiwienia oneyże podał sposob. Jeżeli
 bowiem nad zupełne bezpieczeństwo nie tylko Kaide-
 mu Państwu, ale co więkza y całowickowi nie ani
 prowadźszego, ani przytecmieyszego byda nie może
 nie zganienie mi być iż ja ocalenie Rządów Naszych
 nadewszystko starający się, nie widząc skutecznie-
 yego sposobu do tej ubospiwienia nad ligi, y przy-
 mierza i miysca mego doprowadza się będą, ażeby
 smy zawarcie z Postronnemi Narodami przywie-
 rowo za najwosobliwszy wasnieyszych Obiad Na-
 szych cel założyli.

Idy na woszystkie strony pilnie uważam,
 y z iedney na kraiu Naszego otwartości, z drugiey
 oneyże włożystości pilnie mam oko, tak wielką gę-
 niemia z Postronnemi przywierzając, upatruję potrze-
 bę iż bez nich ubeyść się żadnym nie możemy spo-
 sobem. Ja bowiem otwartości, y włożystości kraiu, ra-
 kiey

Kiebyż nie potrzebuie Wojska, aby zupełnie ze wszystkich
stron bezpieczeństwa byda mogło. Ktoż nie wie, iak
wielkier w czasie naprzątkad wojny pilności po-
trzeba, aby gdy z jednym walczy, z onegoż proko-
nem nieprzyjaciela cheemy, drugi na ten czas
nie wtargnąć w Państwo. Co by tu za Wojska
potrzeba, aby z granice Państwa dobrze opatrzone
były, z na nieprzyjaciela iść można, na to więc wy-
nalezione przymierza, aby Niemni staczone, z spowi-
nowalone Państwa wsiemni sobie dawali pomoc

Ale promiawszay że tak sprawnie i tak u-
wage, czymż ie bardiey iakie Państwo ubezpie-
czy się zupełnie może, iako Przymierzami z ko-
stronnemi? Kiebyż ani żadnych inkursyi znać, ani
najmniey szey krzywdy, z uszczetku obawiać się
nie będzie, ani nawet o żadnym nieprzyjacielu
nie uchyli. No ktożby tak zuchwale odważny
znać się mógł, który by napastował z szepnia-
te odważny

4. odważył się Królestwo, które lubo przez siebie nie byłoby
 jest mocne przez sąsiedzkie jednak ligi prawie niezwy-
 czione zastare, kłóby był tak szalony któryby Nam ra-
 ka uprzedzić krzywdę juritował, wiedząc doskonale,
 iż przyjaciele z któremi przymierza mamy za siebie
 walecznie umowali będą, kłóby był mój tak nie ro-
 zumiany odprawiłym się Nam osiadać Nieprzy-
 jacielem, wiedząc iż skolligowane z Nam Królestwa
 Nieprzyjaciół Naszych za swoich uznawali będą, z
 Niemi się, jak własnymi obchodzą Nieprzyjaciółmi
 y nad Niemi za Nasze iakoby za swoje mieć się
 krzywdy. A że to jest między przymierza czynią-
 cemi Naszimi prawn, ażeby tym z któremi ligę
 czynią skuteczną z niebezpieczeństwie dali pomoc,
 przeto stąd wynika, iż Nam będą jakus pobudka
 do starania się nie odwrotnego o wojska y bogu-
 ctwa, któremi byśmy Przyjaciółom Naszym dopomo-
 gli, zaiste mójś was do zachowania Państwa
 w lepszym, aniżeli teraz porządku, y do sprowadze-

nia onęgie

nia oneyże pilnie, y miedrze. Bo by namy miniey sie
nie spodziawamy, azby Kłose Paristwo z Namni
przymierze uszyne miało, iezeli w takim maiać
Krolestwo nieporządku, nie będzie dobrej miało na-
dziei że mu tego dotrzymamy, co solennym przy-
mierza obietniczym obrządkiem. Szalone bowiem
je tak powiem było by to Paristwo, Kłose by Nam
w niebezpieczeństwach pomagalo, zadany od Nas
zwieremney nie spodziawiać, sie pomocy, y owzem
nie by sobie tym samym zaszkodzilo, gdyby
spuszczając sie za uszyne przymierza, protym
na swiey zaniodło sie nadziei

Godność, y wspomniato że Rzeczyplty. Króley
radai Nam czynie przymierza z Rostromierni.
Znamy bowiem proze samni, czyi bysmy sie w ocy-
wista wszyskim Krolestwom nie podali ochyde
gdyby smy nie tylko Paristwom, Rzeczomplty, ale
nawet y Miastom w tym sie dali celowai. Naybo-
gatsze, naymnozniesze, y naystawnieysze Naroddy

o nie się tak

54
o nie się tak uśilnie nie staraia, jako o przymierza,
o ligi z innemi Państwami. My którzy przecie
y utogie, y zbyt osłabione mamy Królestwo na nich
się nie zapatrujemy? przymierzaom czy nie niechętny?
Ale dla czego to bogate, y możne Kraie o ligi się sta-
raia, mogąc bez pomocy sąsiedzkich w niebezpieczeń-
stwie dać odpor nieprzyjaciółom? nie dla czego in-
szego, wiedząc bowiem iż przymierza tak z dobra każde
Państwo, tak wielkiej dodają wsparciałości, y po-
wagi, że bez nich żadna miara staune Państwo
bydź nie może. Jeżeli temu kto nie dać wiary, niech
niechce nie Królestwa, ale prywatnego stać przed
wzry. Albo. Wszak to ustawicznym widziemy do-
świadczaniem, iż im kto ma więcej przyjaciół, tym
ma więcej chwały, y reputacji, im ma więcej
sprzyjających, y dobrze życzących sobie, tym ma wię-
cej powagi, y godności. Wszakże bowiem gdy go
chwała, y estymacja przyjaciół, wiele przesła przys-
dają)

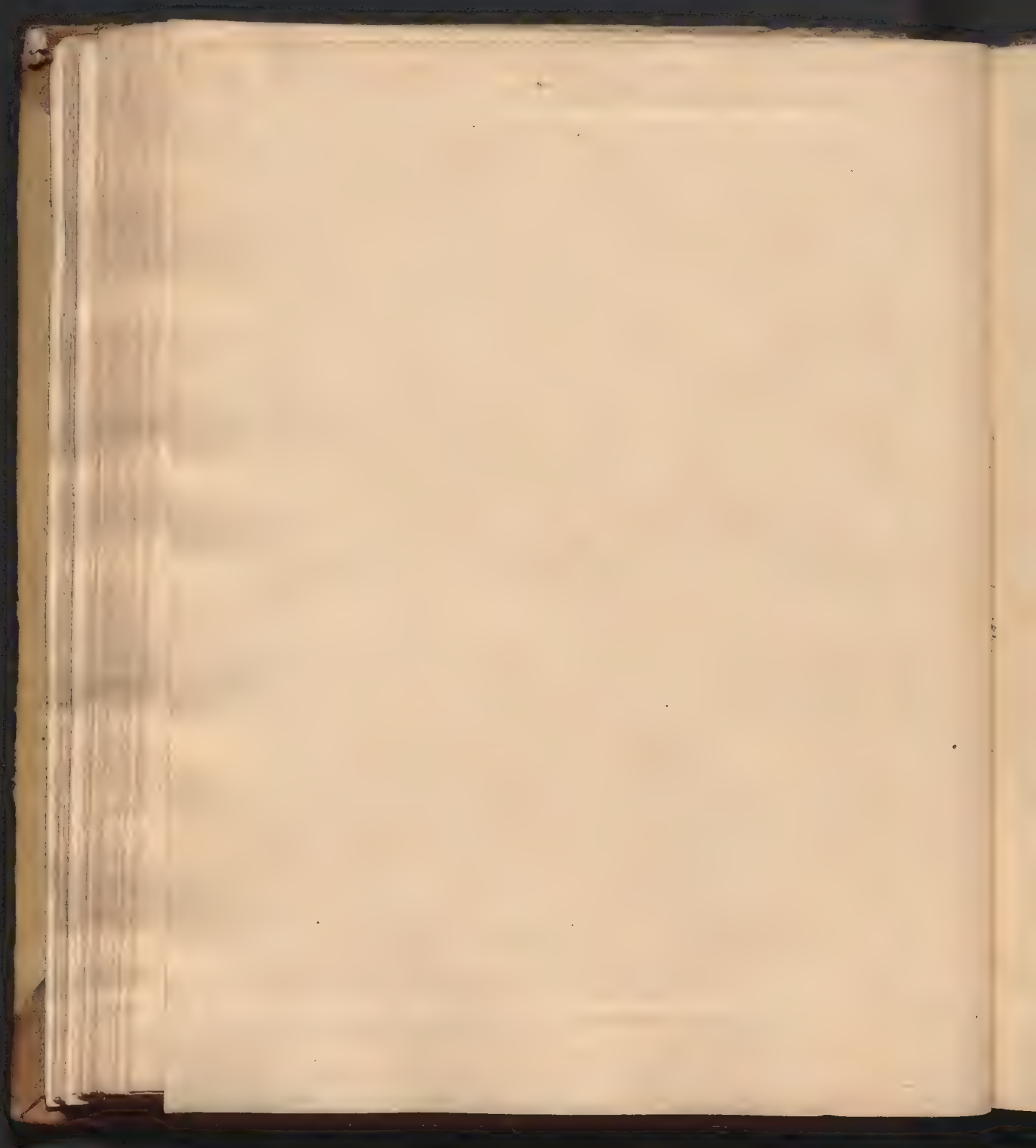
dara powagi, tak dalece że każdy z kim przystawiać
by żądał prosić go iak najprzedsey przagnął, y ko-
chać go zaraz lubo nie maionego powryna. Jeżeli te-
dy w prywatnym cielek przyjaźni tak iest starona,
jeżeli mi tak wiele przydaje reputacyi, y powagi,
co dopiero mam mówić o Rzeczyppłty, która iako
przyrownać się do ciała prywatnego nie może, tak
tym więcej z zawasytch przy mierzow na nią go-
dności y zaszczytu spływa.

Ktorez teraz racności dawney Rzeczyppłty
Rzymskiej wyrowniać może Państwo, która we
wszystkiech wpływając dostatkis, siatek prawie całym
rządząc, lubo za nieumyślioną w wszytkich przy-
stana była, przecie nie byłko z programicznymi, ale
z najodlegley szemi przy mierza czyniła Państwo.
Jaki to jeż większa gorawito powage nie mam się
raczy i tym rozszerzać, y z rzecz wszytким wia-
doma czasu Obrad Naszych uknuć. Wszakie bez
tych

55
tych starożytnych przykładów dosyć. Nam niemięse
nauczać czasu, kiedy w niewymownem knola
Pruskiego przypisujemy, meżur, to spowiadliwicy
mowiac, samym bardziej przy mierzon, które go
podrycia y wzmocnienia przypisac należy. Ale
czyliż my tego sami na sobie dostatecznie nie do-
świadczaemy, kiedy tak dawny z Turczyńcem pokoy
przy mierzon raz zawarłym, y coraz odnowionym
powinniemy.

To tedy Mn. chierzej pilno wielkim y do-
skonatym roztważać zdaniem, ja głos mój sucher-
go. Polityka Koniec stowy. *Consulte, et prospicite Pa-*
triae, dummodo Eadem bene sit.

Arma et Literae ad securitatem Reipublicae omni-
no sunt conjungendae.

Diu jam sapientissimos inter homines, quorum
experientia, ac immortalis apud Nos futura est recorda-
tio, diu inquam maximoque animorum aestu discepta-
tum est Arma ne an Literae potius firmum tutumque
Reipublicae constituent praesidium. Gravissima utrique
partium non defuere rationum momenta, Arma siquidem
dum ea esse putabant alii, quibus immoderata perdi-
torum hominum veretur audacia, refrenantur libidi-
nes, seditiones ac bella Civilia componuntur, hostium
impetus ab Aris foecisque propulsantur, Imperii fines
non custodiuntur modo, verum etiam longe lateque pro-
pagantur. At acerrime Literarum vindices, eas solum
ad cuius vis Reipublicae stabilitatem securitatemque
firmandam sufficere contendebant. Literae enim eas
stimabant illi, ex incultis et agrestibus, cultus et
Civiles efformant homines. Literae optimos effingunt

mores

mores, à vitiis avocant, ad virtutem inflammant.
Literae denique in imperturbata seculi pace et tran-
quillitate saluberrima Reipublicae subministrant con-
silia. In re igitur tanta animorum contentione usa-
gitata, quid faciendum sit, dubium me, quam quem
maximè esse fateor. Sedere quidem tales inter tan-
tosq. Viri, Iudex, nec possum, nec si possem aude-
rem, cum non modo difficile et operosum, verum
etiam plenum temeritatis et arrogantiae merito
putaretur; silentio vero rem hanc praeterire non
debeo, cum de ea disserendi injunctum sit mihi
munus. Ut tamen et muneris angustias me expe-
diar, et muneri deesse meo minimè videar, dicam
quod sentio, atque Vestra AA. H. H. quam mihi
non defuturam polliceor, Benevolentia fretus, illud
statuo: Anna nempe atque Literarum artificissimis adeo
ad securitatem aique viis Reipublicae conjungenda.
esse vinculis, ut nisi utrinque plicatus, aequè ac
sustineatur, faustum, felix, ac diuturnum episodem

Imperium.

57

Imperium esse nequeat.

Quod ut facilius notum perspectumq; vobis
videri possit Ad. rocate, quacum diligenter in me-
moriâ, communem sapientissimorum, ac Reipublicae
administrandae peritissimorum sententiâ. Dubi-
tans hi omne Imperium, cum validissimis fideiis
sustentari, quibus labentibus Imperium quodvis
etiam latè omnino debere affirmant. Consensione
nempe animorum, tum pari repellendae vis potesta-
te. Hinc facile intelliget. unus quisque, cum commu-
ni ore omnium sapientissimum illud praeceptum ve-
rissimum sallustii effectum celebratur. Concordia
res parvae crescunt, discordia maximae dilaban-
tur; cum consensio animorum parum proderit, pari-
ad vim repellendam potestate destituta. Cum ete-
nim consensione animorum interna, vi repellen-
dae vis externa etiam securitas comparatur, qua
ratione nisi ex utroque Reipublicae coalescat corpus,
firmum robustumq; Imperium praedicabitur. Atque
hinc summa

hinc summa ac perquam necessaria literarum
ac armorum simul ad perfectam absolutamq;
Regnorum felicitatem conjunctis declaratus quam
quidem una meum haud dubie ad. profitebimini,
cum et animorum consensionem et vis repellen-
dae potentatem praedesignam a literis et armis ex
alio fonte deducti non posse demonstravero.

Verum cum hic consensionem animorum
a literis duntaxat repetendam esse disputo, no-
lim me vestrum aliquis At. reprehendat, quasi
omnes illustres viros literis semper fuisse eruditos
putaverim. Multos enim ego homines excellenti ani-
mo, ac virtute fuisse fateor, qui rudes omnino, ac
omnis literarum culturae expertes, naturae ipsius
habitu propè divino, et toto orbe celeberrimi, et Rei-
publicae perquam utiles extiterunt. Illud tamen contendo,
atque paucè vestra statuo, cum ad naturam estimam;
atque illustrem ratio quaedam, confirmatioq; doctri-
nae accesserit, tum illa incredibilis animorum

sensio

58
remissio curaque est necesse. Percurrite hic vestris
animis et singula orbis terrarum Imperia, Regna,
Reipublicas, atque illae maximae vestris velim
obversentur mentibus Civitates, quae ob florantissi-
ma literarum studia, illustre nobilissimorumque
apud gentes omnes nomen meruerunt. Fingite vobis,
quasi Vestrum ante consenserit conspectum, Civita-
tis illius incolae, qui omni literarum ex culti ge-
nere, sapientiae illustres famam, assiduam et illi ipsi
opera colant literas, et alios earum studiosos singu-
lari benevolentiam foveant, quibus nam Civitas hanc
moribus esse putabitis? Sive etenim Principes et
Magistratu viros spectaveritis, singularis morum
gravitas, honestasque, incredibilis amor Patriae, in-
violabilis iustitiae, aequitatisque cultus, ac inaudita
humanitas. Vestrum se statim opponet oculus, sive
ad caeteros animi animum attenderitis, quid aliud
sola terquam assiduum in Deos Pietatem, summam
erga magistratu

erga Magistratus observantiam, mutuum inter Cos a-
morem Benevolentiamq; perspicietis? Cuiusmodi tales apud
Cives oriuntur dissidia, contentiones, jurgia, quae statim
ab ipsa origine non supprimantur, non extinguuntur.
Agitur aliquod Reipublicae commodum, una et mente
et voce consentiunt Universi; impendet saeva quacquam
Reipublicae tempestas, cui quantum incredibile consen-
su ad illam averterendam, operumq; ferendam Patriae
conspirent singuli. Quid ergo vobis metuendum existima-
bit Reipublica tales, tamq; vigilantes pro salute sua nacta
Custodes? Mirari quandoq; solemus vehementer, cum
in una eademq; Rep. discordes adeo contemplamur
Cives, ut eorum singuli, pro sententia pugnare sua,
sua velle consilia, nihil sentire idem, sua Imperia
sola rata esse contendant, at mirum certe nemini
videri debet, cum causam diligentius inquisierit,
quoniam etenim eorum voluntates conjunctissimae
esse poterunt, quorum mentes crassae ignorantiae
opfusae tenebris, nulla ratione sociari, unusq; profuat.

Maximum

59

Maximum jam igitur, firmissimumq; animorum
optimos inter amantesq; cives Patriae consensus
Reip. praesidium constituere viveretur, si interna quo-
dem securitas duntaxat quaereretur, sed cum ab
externis etiam regi defendiq; periculis prostruet, pari
ad vim repellendam robore praemiuniri desiderat.
Quod enim prosperum tam felix beatumq; est, ut
infernissimos sibi, nominig; suo hostes nullos ha-
beat? sic etenim firmis constitutum legibus, quarum
semper extitit tenacissimum floreat, aliaq; inter coe-
tera emineat plurimum, experimatur illuc invidorum ho-
minum malevolentiam est necesse, vive civilibus ut
labefactatum dispersionibus, sentit illico exterorum ad
se se subvertendum armari potentiam. Nisi igitur ad
nihilum velit redigi, poterit ne alia ratione vim primi-
vorum repellere, tantisq; Reip. malis, praeter
quam armis? Ita sane est ad arma etenim strenuos
robustosq; viros procreant, arma teneram, ac imbecil-
lum adhuc aetatem confirmant, inedinae, vigiliae,
algorisq;

algorisq; patientissimos Adolescentes efficiunt, arma
primicorum Impetum propulsant, effraenatam perdi-
torum Civium audaciam comprimunt, arma denique
non timentur modo, sed etiam longè lateq; Imperii
propagant fines. Quae res est igitur, quae cujusquam
animum dubium faure proptit, quin omne Imperium
armis, ac literis firmari, sustentariq; arbitretur. Quod
amplius, tutiusq; praesidium Rei publicae contingere
unquam poterit, quam cum in pace ab optimis Civi-
bus sapientissimè administratur, et belli tempore
ab optime exercitato milite protegitur, ac defenditur.

Eruditissimi omnium aetatum temporumq;
Philosophi, qui ad singularum rerum naturas per-
scrutandas, earumq; causas investigandas et mu-
nere suo, omni studio se dedere, hi inquam hominem
Μικροκοσμον parvum mundum scilicet communi
sententia appellaverunt. Cum enim hominis naturam,
dotes, praestantiam considerassent, indagassent atq;
felicitè apsecuti fuissent, nullum prope eum inter
atque

atque feliciter afsecuti fuissent, nullum propè eum inter
atque universum hoc discrimen intercedere putarunt,
quod si singula, quae in componendi rerum largitione
administratione contingunt, non dissimili ratione in
uno homine reperirentur. Quid porro ad perfectam absolus-
tamq; parvi huiusce mundi conferre felicitatem arbitra-
mur? Mentem re solam ipsi abundè sufficere autuma-
bimus? at tantum abest, ut id felicitati ejus congruat,
ut potius mancum se ac infirmum admodum conque-
ratur est necesse. Modum etenim ad ea, quae mente con-
ceperat, exequenda, constituendum sibi omnino postu-
lat: Mente siquidem quid quid utile, aut noxium, quid
quid honestum, aut naturae indignum suum, quid quid
bonum, aut malum clarè nitidèq; cognoscit, ac contem-
platur, at si vim nullam habeat, qua aut illa ample-
ctetur, aut haec rejiciat, quid illa omnia praevidisse
joverit? Instructissimum hic ad. intueamur exerci-
tum, qui certe nihil aliud, quidpiam dici potest, quam
eadem in acie constituta Respublica, quae paulo ante
moenibus

moenibus inclusa cernebatur. Favustum felicemq; fore
exercitum, hunc non inficit, cum sapientissimum na-
tus fuerit Imperatorem, qui omni opera locorum, qui-
bus castra metetur, opportunitatem inquirat, qui com-
meatus abundè provideat, qui salutem universorum inoi-
gilet, qui recto ordine, atque acie instruere copias, qua
ratione insidias vitare, impetum adversariorum eludere,
viros inimicorum explorare, qui denique, quibus locis,
ac quo tempore cum hoste manus conserenda sit, pro-
bè calleat. Fortunatus haud dubie praedicandus exer-
citus, cui tam sapiens, tamq; providus obvenerit. Mo-
derator, hujus enim virtuti salutem et suam et Reip;
resq; suas omnes, nisi in discrimen adducere velint,
confidunt omnino est necesse. Verum quaerere mihi
liceat, quis optimo huic Imperatori morem gesturus
est, si strenuò, fortiq; destitutus milite? quid optime
instructa imbellis, impotensq; juvat aries, quid locorum
opportunitas afferret praesidii, si exercitus, inimicorum
multitudine circumveniri, opprimiq; potest? nulla certe
aut pene nulla Imperatoris est virtus, nisi pari mi-
litum

61

litum robore adjuvetur. De navis autem gubernanda
quid dicam, quamquam etenim alia ratione felicem opta-
tumq; attingere portum illa poterit, nisi gubernatoris
peritiarn, simul atque Remigum virum, ac praesidium
secum deportaverit? Primum quidem, supremumq; felici-
tatis caput, cum ad rem elegendam, de istis, prudensq;
gubernator accedens, qui temporum, quibus cursui cor-
miltenda est navis, et ventorum tempestatumq; ratio-
nem perspectam, exploratamq; habuerit, qui scapulos,
universaq; pericula, ex quibus naufragium sequeretur,
et probe noverit, et sedulo vitare curaverit, qui portuum
singulorum, ad quae navis quandoq; est appellanda,
naturam, conditionemq; exploraverit, atque perspede-
rit, omnia ad navis securitatem, ad remigum sa-
lutem diligentissime providerit, atque ut uno com-
plectar verbo omnia, in quibus nihil defuerit, quod ad
navis praesidium firmum tutumq; desiderari possit.
Et quareo diligenter attende ad, quid optimo con-
silio promovere poterit gubernator, nisi Epus peritiarum
Remigum vis respondeat, quid ille spectata sua pruden-
tia

tiâ, atque destitute est effecturus. si segnes igna-
vosq; remiges nactus fuerit. Ille ne maris tempestates vitabit? ille ne solus praedonum viri impetumq;
franget, aut effugiet? Evidens certe summum immine-
bit periculum, nisi gubernator remigibus singulari
prudentiâ, Remiges gubernatori viribus mutuo auxilien-
tus. Videtis jam igitur R.R. quantum nec humana con-
ditio, nec exercitus, nec navis denique firma stabiliq;
esse possit, nisi mens cum viribus conjungatur. Unde
vero mens haec, atque consilium nisi a literis, quis
vim ejusmodi, prestatemq; suppeditat, nisi arma? Itaque
in ad hominis exercitus, navigiq; felicitatem firman-
dam tuendamq; cum armis literae conjungantur, oportet;
qui fit, ut Respublica sine hujusmodi praesidiis
stare diu possit atque efflorescere?

Considerate una mecum quæso diligenter ea
quibus hominum ordinibus, non viciis ac partibus
valeat Respubl. atque consistat, quae cum sollicite
matureq; perpenditis, minime dubito, quin ultro liben-
terq;

terq; duplex genus reperiri fateamur, quorum alterum
 armis, literis alterum omnino indigere videatur.
 Quis enim unquam fieri, aut credi poterit, tot sapientif-
 simos, inde illustresq; viros, scientiâ et virtute, cum
 belli, tum pacis tempore celeberrimos, in omni optime
 quantumvis ordinata Republ. ignaros, atque debiles,
 timidosq; esse homines? At quemnam modi erudiri
 illi, praeterquam literis, firmari, ac roborari isti, prae-
 terquam armis poterunt, literae siquidem, cum miri-
 ficè illustrent mentem, tum omnes etiam ignorantie
 ab ea depellunt tenebras, arma vero tantam, tamq;
 incredibilem in se vim protestanturq; continent, ut lan-
 guidos olim, fortes deinde robustosq; efficiant, timi-
 dos audacissimos, debiles robustissimis pollentes viri-
 bus efforment milites. Dantur in omni Republ. atque
 utinam non darentur, aequè boni, maliq; permisti cives,
 boni inquam, qui perpetuo vigilantissimos pro salute
 Patriae custodes agunt, mali vero omnium salutem im-
 probissimè machinatores, nonne utrisq; literae atque
 arma

arma perniciosa erunt? Ita sane est A. A. Boni enim
litteris perficiantur, ac ad majora in Reipubl. merita,
atque studia inflammantur, et impellantur est recte.
Malos vero, qui propriam libertatem, quam Reipubl.
aut suorum libertatem malint, quid praeter arma
comprimere, quid eorum refracere libidine, quid im-
moderatam coercere audaciam potest? Arma, arma
sunt illa sola A. A. quae turbulentos, ac perniciosos
Reipubl. civis in officiis suis continent, nec amplius
extra aequitatis, honestatisque limites egredi patiuntur.
Verum et aliud adhuc in Reipubl. genus hominum ex-
istit, quod nisi litteris atque armis adjuvetur, et susti-
neatur, maximum haud dubie Reipubl. exitium est
allaturum. Atque hi pauperes, et Divites merito nume-
rantur. Contingit enim saepe numerum, atque vos etiam
A. A. plerumque contigisse vidistis, vel audistis, ut sum-
mis plerumque in Regno quopiam abundantes opibus, iu-
dem facti, nefanda ad subvertendam, aut opprimendam
saltem Reip. consilia non nunquam incedant, alios minus
potentes

63
potentes aspernentur, dissidia, rixas, contentiones, sed
inter excitent atque foveant, subdole denique caeteris
in servitutem quasi redactis supremum ambarum do-
minatum. Contra vero plerique, qui aut propter maximam
Patrimonii tenuitatem sui, aut ob aere alienum, summa
premanitur, ac probe considerant egestatem, cum alia nulla
ratione huius angustias se se expedire queant, statim
voluptatibus immerguntur, ac quodam modo se inger-
gunt, ad omnia scelera, atque latrocinia convertun-
tur, illud unicum, atque reliquum paupertati perpe-
giurn edistimantes. Quid ergo queso curiam illorum
potentium temperare, istorum vero inopiam sublevare,
ac eis frugi facere posse autumabimus? si arma tollan-
tur, atque literae, nullus certe modus ab eis supererit.
Divites etenim, ac potentiores cum facile fortium
virosum contra se manum armari posse intellexerint,
quid contra Rempt. machinari, aut moliri audebunt
unquam? Quid si alteri literarum studiis exulta-
tur, nonne illis amplam virtutis ingressi semitam
a vitis

a vitis revocabuntur? Hic certe firmissimis duobus
praesidiis et isti ad meliorem de se recipere frugem
poterunt, et illi forum suorum ac Reip. vim protestaten-
tes emescent. Videtis jam igitur At. atque clarissi-
me judicare potestis, quantum singulae Reip. partes
armis atque literis subsistant, aut etiam sublati
deficiant, quid ni etiam integrum Reipubl. corpus iis-
dem indigere praesidiis arbitremini? Si verum etenim,
quod certe verissimum ab omnibus praedicatur, parti-
bus Reip. florentissimis, Rempublicam mirum in mo-
dum florere, illud etiam extra omnem controversiam
positum erit, si eadem partibus aut deficientibus, aut
valtem debilitatis, Imperium quodvis, aut deficere,
aut labefactari omnino debere.

Atque ut verum fatear, magna haec sunt,
quae dixi, quaeq; vos perhumaniter audivistis, ea
tamen nec vim tantam, nec tantum robur ad persuo-
vendo habuerunt animos nisi a summorum virorum
exemplis

exemplis non illustrarentur modo, sed etiam confi-
marantur. Scitis enim, quantum ponderis atque vir-
tutis exemplis inesse soleat, quare dabo omni qua
potero diligentia operam, ut haec administranda-
rum Rerum publicarum ratio, non a privato quopiam
conficta, verum perpetuo firmata usu singulis appa-
reat evidenter. Minime hic ego vercor aa. ut aliquis
in dubium revocare audeat, optimam Posteritatis ma-
gistram, Antiquitatem esse, cum id omnium percul-
gatum sit ore, communem in re quapiam antiqui-
tatis asensum, firmissimam, sanctissimamq. legem
putandam esse. At qua in re major communiorq.
sapientissimorum ex omni saeculorum memoria
viriū consensus reperiri potest, quam in literis
atque armis ad securitatem Reipubl. constituendam.
conjungendis? Percurrite hic quæso A. A. atque vestris
animis diligenter perspicite universa proposita, Re-
gra Reipubl. earumq. sapientissimos conditores
legumq. latres. videte quid decreverint Belus Assy-
riorum

riorum conditor, mediorum Dejoces, antiquorum
Persarum (am byses, Aegyptiorum Amasis, Recentiorum
Persarum, atque mediorum Cyrus, Minus (reversum,
Atheniensium Solon, Sicurgus Laedaeonum, Syracu-
sanorum Gelon, ceteriq. omnes, quos hic, brevitati con-
sulens, praetereo, quid inquam hi decesserint, prae-
terquam ut sui omnes aequè literis, atque armis se-
dulo exercerentur. Verum haec duo praesidia quemad-
modum Regnorum omnium potentiam confirmarunt,
et roborarunt, observate quaeso, quid neglecta illa aut
sublata efficere potuissent. En celeberrima Carthagi-
nensium Respublica vestris se se contemplandam
oculis statim subicit. Quid illa orbe universo illu-
strius, aut splendidius? Fuit illa totius quae late
patet maris Domina, fuit universae quasi Africae mo-
deratrix, fuit denique totius terror universi. sed qua
ratione vastissimum ejusmodi Imperium deletum,
nominisq. ejus fama suppressa, atque extincta est. Cre-
dite mihi aa, quid? ipsi etiam si opus est inquis-
rite

rite, neque tamen, aliud quidpiam reperire poteritis,
quam quod cum armis potentissimi eminere supra ce-
teros studuisse, literas pene omnes, Divinam, huma-
namque scientiam neglexerunt. Sed quid ego longinqua
haec commemoro, longe majora alia, longèq; illustriora
in memoriam revocanda, quae maiestate et amplitu-
dine cetera obtuant sua. Quae quancquam multo no-
tiora vobis, quam mihi sunt, tamen ut facitis, atten-
te audiat, debet enim, ut sapientissime inquit Cicero:
talibus in rebus excitare animos non cognitio solum
rerum, sed etiam recordatio. Vastissimum Romano-
rum Imperium ab aequis admodum ortum prin-
cipis, diu, aliquot enim saeculorum intervallo,
angustis inclusum continebatur finibus. Duo tam-
dem in opinato casu, in tantam de claritudinem ex-
plicaverit, ut jam jam magnitudine laborare sua
videretur? Literarum studia ~~et~~ cum armis archi-
mis serius conjuncta vinculis, haec et praesidia urbi
litatis

litatis, et ornamenta dignitatis suae pepererunt. Cum
primum etenim armis potentes et ceteris viribus omni-
bus se addidissent, quos locus toto terrarum orbe ex-
stitit, qui gloriosis Romanarum victoriis ac triumphis
non implebatur, quare gens in Universa Europa, Asia,
Africa, quam splendida nominis eorum fama non pe-
ragraret; huius populus, qui Romanarum amicitiam
non exspectaret ac eorum societatem ut se non applica-
ret, qui illustrem eorum virtutem non miraretur, aut
etiam extimeret. Neminem ego tam expertem
Romanarum rerum arbitror, qui ignoret, quantae
gentes ceciderint, quae cum et singularem, ac pene
incredibilem Romanarum virtutem perspexissent, et
supremam vim potestatenq; cognovissent, servitu-
tem potius sub hisce Principibus, quam Domina-
tum eligere suum maluerunt. At tandem potentissi-
mi jam Romani effecti, cum tam altas, in Universo
orbe radices egissent, ut eorum Imperium vastissimis
Oceanis

56

Oceani limitibus via, ac ne via quidem circumscri-
beretur, quae manus, quae tanta vis extitisse creditur,
quae illud convellere, diripere, atque etiam extermi-
nare potuerit. Literae neglectae At. seu potius Barba-
rorum inundatione oppressae, et extinctae, tanti-
turnq; immensis editis fieri cuncta. Quomodo modum
etenim arma sola literarum praesidio destituta,
tanti temporum intervallo Romani Romani gloriam
clariorem illustrioremq; reddere, ita etiam partem tueri,
ac conservare nulla ratione potuerunt.

Sed tempus jam est adolescentes Nobis, quos
auspicato hodie die frequentissimos adesse vides, ad
vos jam creatio se convertat mea. Quandoquidem
juvenes optimi, ita a natura comparati estis, ut uni-
versi ad literas, ad arma universi, quodam quasi impe-
tu non rapiamini, duplex vobis ob oculos via praebit, et
vobis non minus gloriosa, et Patriae Vestrae multo opta-
tissima. Eget nequidem ad securitatem suam firman-
dam, stabilendamq; Respubl. non minus strenue cor-
datisq;

clatisq; militibus, quam optimis eruditissq; in omni ar-
te civibus. Quid ergo gloriosius vobis accidere unquam, poterit,
quam si utraq; via, armorum vel literarum scilicet, aeque
optime de Republ: semper mereamini. Quid Patriae vestrae
optabilius, quam si literis, et armis, firma, tectaq; tran-
quillâ pace, atque otio perfuatur. Sequimini itaque na-
turam Duero, quamq; vobis illa inspiraverit, firmissime
tenete vram, nec dubium quin vestra maturo sciente vir-
tute, amplissimum Patriae fructum allatum sitis. Conjun-
cte itaque Adolescentes optimi validissima praevidia
literis, simul atque armis Patriam defendite, firmate,
roborate. Parva sunt etenim ut elegantissime, posteaque
sapientissime inquit Cicero Parva sunt foris arma,
nisi est consilium Domi, atque nisi sint foris arma,
parvum est Domi consilium Duci.

27-

terit,

que

trae

n-

ei-

ine

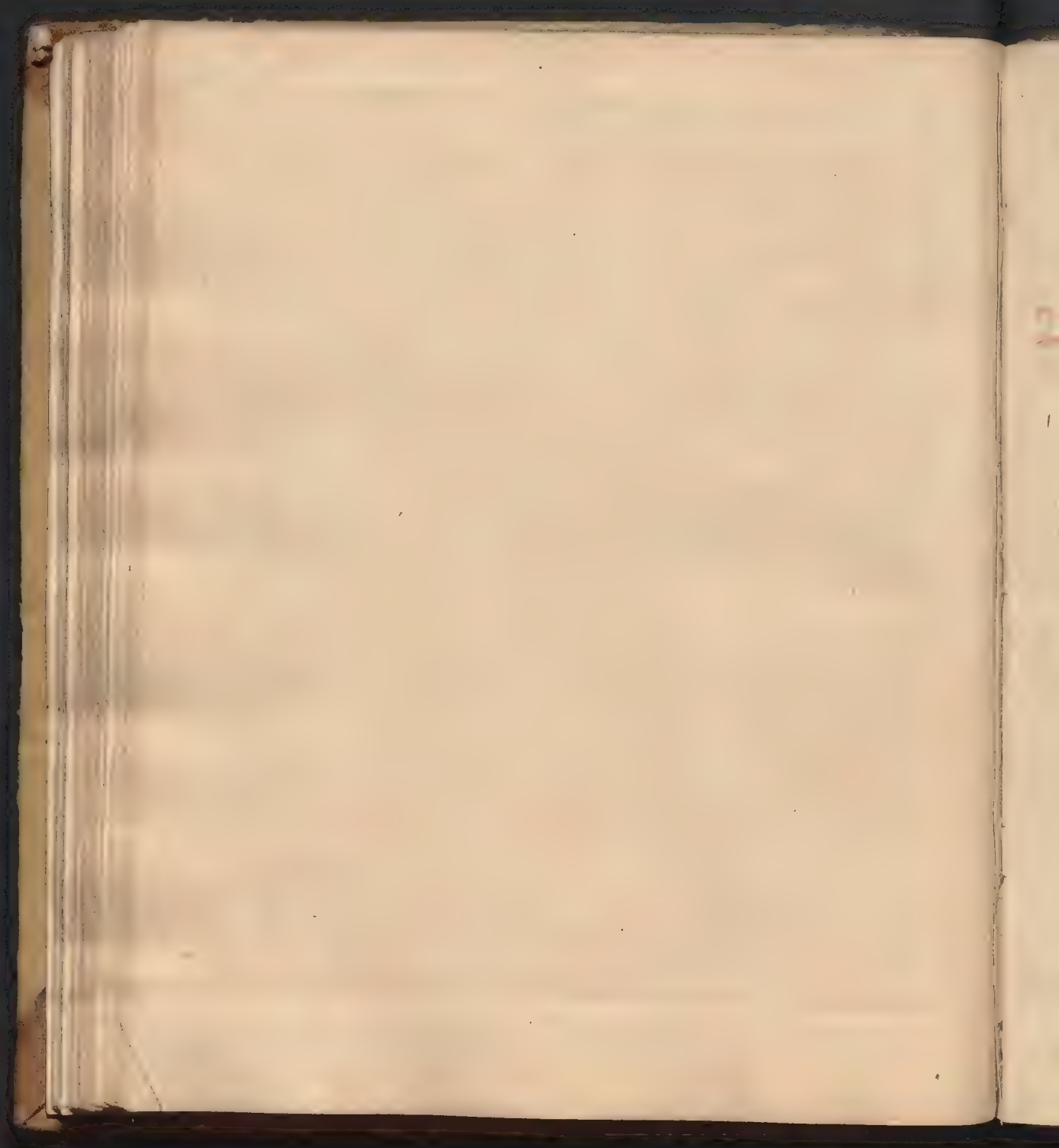
i-

un-

ia

le,

no.

67

Varii Sermones Politici.

cum ex selectioribus auctoribus collectum etiam compositi anno 1759. in. 60.

21 Nowa pierwsza Henryka Pławeniusza Krzyżaka do Krola Władysława po otrzymanym znakomitym Jego nad Krzyżakami zwycięstwie miana.

Porażeni od ciebie Krolu wielki okrutnym boiem, y prawie na wniwecz uzbici, nie mamy zgota nie przyczyny, z kąd byśmy kiedy, albo miecz Turcy waleczny, y suryżiny oburnić, albo użę na fortunę utyskować mogli: przy nas zaprawdę samych, y terazniejszego pogromu wszystkich kłopotów, hurmem się teraz na głowę naszą nawalających wszystka przyczyna

czy na zostali. Myszmy nie sprawiedliwie
Twoego własnego pragneli, a majtności
swawolnym miarsem burzyli, my głupi
utożystą skromność, y cierpliwość Twoją
nie zważyliśmy, my naostatek sami To-
bie, chociaż okrutnie przez nas obrażonym,
a uśdy zżezne bardzo, y snadne do po-
koju kondycye, podawaym, hardzie, y u-
pornie pogardziliśmy. Przetoż też sprawie-
dliwie Boga wiecznego pomsta, od Ciebie,
y od niezwalczanego Wojska Twoego po-
trudzeni, y powatleni iesteliśmy, ale iuż
dosyć nie tajnie rozpusty naszej Tobie,
y mszicielewi Boga przypisaliśmy, gdyż
nie tylko zastępy nasze do szczytu maceg
wybite, ale też szczyta, Hetmany, y wszyscy
stanie

64
Atkie Hensaty występku takich, na gło-
wę zrazone trupem na powiat złożono. Po-
znawszy inż tedy błąd, poznawszy, y
zbrodnie swoje, ostatek mizernych krzy-
żaków oszczędki, pod zrytku dobrotliwosi
Twój, cisną się, proszą abyś do ostatku
nas nie zgładzał. Jedną to cnota jest
Kroli waleczny ulitować się skurczu-
cych, co y uwiłować upornych. Znalismy
cię byś Pana Chrześcijańskiego, znalismy
zawsze do miłosierdzia bardziej, y uro-
dzonej dobroci, niż kiedy do chwały mę-
stwa pochopniejszy. Ale ci co tu chw-
tę męstwa na tym placu odnieśli, iestli
po kładących, y pod nogi Twój podra-
żających się usilnie potłoczyć zechcesz. Ani

Lew

Leu, ani niezdawiedz smadu takiey sro-
gości nie iest, co Tobie Krolu wielki za
pożytek, co za uciechę przyniesć może
nas nieborakow zniszczenie? Wiele ze-
zawarn Tobie, nie mniej Litwie Turcie,
a ieszcze więcej Polakom zawiniłomy
iednakże im więcej iest przestępnych
zarobkow naszych, tym będzie pozorniey-
sza dobrotliwość Turcia. A wszakże, ani
my Ciebie wszystkich ze zryczystwa po-
żytkow pozbawie chemy, ani się my
nie dyskrei ciotowości Naszey nie do-
magamy, y owzem Pomorskie, Chetmini-
skie, y Michatowskie mairności, nad to
iezali by ieszcze wokolwiek wzywał Polakom
wydartego, albo iakim inszym sposobem
nabytego

63
nabytego, y przywłaszczonego między
nami znajdowało się wszystko tego
tego racz szczęśliwie zażywai. Pruska
tylko ziemię, którą nie kiedy Prądkowie
nasi, gdy Mazowsza, y Polskiej tak
zapłata powabieni, bronią sprawiedliwą
woyną y krwią swoją u Poganstwa do-
stali, przy nas abyś zachował przez
śmierć zbawienia Chrystusa Boga, y
przez Imię Przenajświętszej Marysi
matki, pod którego my Imienia Chora-
gujami rząd nasz wiedziemy uprzej-
mie upokorzeni prosimy. Większyć ztąd
Tobie, większy Potakom, y Litwie Turcy
pożytek potym urosie, gdy ty nas na
ostatczanym onej ziemi odłogu zupeł-
nie zdro:

nie zdrowych zachowasz, niż kiedy byś
z tej własnej osady naszej szkodliwie
wypchnął, y wykorzenit.

Idem Latine.

Profligati a Te Rex optime invictissime,
acerrimog, victi praelio et pene ad nihilum
reducti, nullam sane habemus causam, ut
aut Tuam strenuam virtutem culpare, aut de
fortuna queri possimus, nos sumus causa
praesentium malorum omnium, quae omni
impetu in nos ingruunt. Nos tua iniuste,
impieq, cupiebamus. Nos imperio Tuo subje
ctas ditiones depopulati sumus, nos de
mentes Tuam modestiam, invictamq, non
perpendimus patientiam, nos Te per com
modus, ac per quam faciles pacis Editiones,
nobis

70

nobis offerentem o'tempusimus, quo circa
prota Summi Dei vindicta, a Te invictog,
Tuo Exercitu fracti, debilitatig, sumus. Sed
jam pro culpis nostris Tibi, Vindiciq, Deo
poenus dedimus, cum non modo agmina
nostrorum Exercituum pene ad interre-
cionem deleta, d etiam Duces, auctoresq,
omnes horum scelum in acie prostrati
cecidissent. Cognitô jam errore nostro, atque
culpa exiguae miserorum (ruciferorum reli-
quiae, ad Tuam ifugiunt bonitatem, Tuam
implorantes clementiam, ne nos omnes ad
unum deleas. Eadem est virtus Rex for-
tissime, misereri gementium, ac o'tumaces
bello superare. Novimus Te Principem Chri-
stianum, novimus Te semper ad miseri-
cordiam potius, innatamq, bonitatem,
quam

quam unquam ad gloriam fortitudinis
promptiorem. Aequam fortitudinis Tuae
tandem ea hac aue capturus es, si in nos
supplices ad Tuos jam provolutos pedes
exterminare volueris. Leo utique, ac quaecumque
fera bestia tantae ferocitatis non est, quem
vere, fructum, quam voluptatem Res potentissi-
me nostrum omnium interitus est allatu-
rus. Multum quidem non diffiteri, in Te non
minus in Lituanos Tuos, multo vero amplius
in Polonos peccavimus, quo majus tamen, ac
multiplicius nostrum crimen est, eo major
speciosiorque Tua benevolentia futura est. Jam
vero minimè cupimus fructibus Te victo-
riae defraudare, neque omnino integram
terr. nostram deposcimus, quinimo Culmen-
sem, Michaleviensem, et Pomeraniæ terras
Tibi

Tibi reddimus, et quid quid insuper Polonis,
seu bello eripimus, seu quovis alio modo
acquisivimus, Nobisq; vendicavimus, jure no-
stro cedimus, Tuq; his omnibus fausti, felicitery,
frueris. Terram modo Prussiae, qua olim Ma-
jores nostri, dum Masoviam Poloniarumq; talis
adducti mercede defendunt, justo bello, suoy
sanguine potiti sunt, nobis ut serves per
mortem Christi Domini, nomenq; Sanctissi-
maeq; Virginis sub cujus nomine stipendia
meremus, supplices petimus, ac obtestamur.
Majores hinc atique fructus Tu Rex optimi
Poloni Lithuaniq; Tui referent, si nos salvos
esse volueris, quam si unica hac Colonia
injuriouse nos unquam pepuleris, ac ejeceris.

23 Nowa.

Szkandeburga Zięzgia. Cyprianiskiego Ktora
uzynit

uwrócić do swoich żołnierzy, gdy się z Bat-
tabanem Hetmanem Turckim dawie Wojs-
ka naszym potykał miał.

Miałem to sobie za sprawę, ja niepro-
szętną rzecz moi najmilszi żołnierze,
abyś dziś do was, i takim nowym sposo-
bem, dtuga rzecz zemkniemy słowem miał
czynie, wstasza, iż mamy sprawę, nie
z nowym nieprzyjacielem, y nowym He-
tmanem, ale z tym nieprzyjacielem, którego
goscie wy zawsze tańco zwyciężył, a pro-
razie zwyciężył. Jiali nie to jest moi mili
żołnierze, on Battaban Mahometow sprze-
żona, godniejszą iako wiecie, do motyki,
a do ptuga, y do oracza, niżli do zbroi,
a do spraw wojennych, którego goscie wy
nie raz, ale wielekroć porażili, a z niegoście
tryumf.

tryumf, y z wielkiemi tupy odnieśli, iżal⁷²
nie to jest Jureckie Woyško, które przed
wczyma maie, ostatek onegdajszey pro-
ziki? które Battałam woda do was niedze,
iakby wam powinno, a nagotowane ofiary
abyście wy Jch tupy Domy wiasze, y na-
pełnili, y ubogacili. A o tym czemu maie
wątpie? co za trudność jest obaczyć to, at-
bowiem Ci wszyscy Jurecy, które widzicie,
gdy w tym użyciu będziemy taski + po-
zey, za godzinę, albo waszemi wżniarni
bodo, albo jeśli będziecie chcieli, wszyscy
od was będą pobici, bo ienko się spodziewa
na tym miejscu, w tej dolinie obkoczemy
je, y iako bydlto w obozie zamkami, a
nasze żołnierze po dotach, po pagórkach,
y po drogach, aby z tąd nie mogli uyrwać,
zewsząd

zawszod rozłożemy, y rozstaniemy, a tym
sposobem dnia dzisiejszego wszyscy weso-
lek, y z Battabanem Hetmanem, wam iako-
by na ofiarę poddani będą. A przeto i moi
mili żołnierze, okazcie się by do szczytu, nie-
chay was do tego pobudzi starwa, a zacie-
pne Prudkow waszych spraw. Bierzcie
smialosc, bierzcie siły, y mac, naśladowcie
drog, naśladowcie spraw ich, nastrzeżcie
ble wasze na Turki wieczne nieprzyjacioly
wasze, siodłajcie konie, przypasujcie szable,
bierzcie na się tarcze, bierzcie kopie, gotujcie
sobie wszystko, czego wam ku bitwie, a ku
otrzymaniu zwycięstwa potrzeba, górcie nie-
przyjacioly, pochamujcie, progromcie, potrzebujcie
a podeprzeie, do gruntu je urzbiujcie, boć mo-
im uciekają

Jdem

Idem Latine

75

Refus esse mihi ducebam Carissimi Commi-
tiones mei, ut ad vos hodie multis verbis
instructam orationem facerem, maxime,
cum iam habituri simus, non cum novo
aliquo hoste, aut novo Duce, sed cum illo,
quem vos facite semper vincere, ac profligare
suestis. Quid, nonne ille est Carissimi mi-
lites Battaban Turcarum Dux aptior, ut
non ignoratis ad culturam agri, atque arti-
trium, quem ad arma, aut actiones bellicae,
quem vos toties acie superastis, triumphum
ingenti onusti praeda egistis? Nonne ille
est Turcarum Exercitus, quem vos prae
oculis habetis, reliquiae superioris cladis,
quem Battaban ad vos ducit debiles veluti
pasataeq;

paratasq; vobis hostias, ut eorum manibus
domos vestras repleatis, et ditetis, id ne un-
quam dubitare potestis. 'quid; quid.' id ne vo-
bis difficile forte videri poterit? Ctenim o-
mnes hi Turcae, quos videtis, si gratia Dei
utamini infra unam horam, aut vestri ca-
ptivi futuri, aut si malueritis omnes ceden-
di. Nam ut spero hoc in loco, hac in valle
circumdabimus eos, et veluti pecus in sta-
bulum abigemus, jam vero nostros milites,
in montibus, vallibus, et vis, qui illos hinc
exire prohibeant, disponemus, atque hac
ratione omnes hodierno die una cum Duce
suo Patheran, vobis velut hostiae, se se ma-
ctandos offerent. Quapropter Cari mei mili-
tes viros vos praestate, sit vobis incitamento
nomen

74

nomen, et fortes ac excellentes Majorum
Vestrorum actiones, sumite animum, su-
mite vires, et fortitudinem, eorum vestigiis
inhaerete, actiones imitemini, acuite vestro
gladios in Turcas sempiternos Vestros In-
micos, sternite equos, cingite vos gladio,
sumite clypeos, sumite hastas, parate vobis
omnia, quae vobis ad pugnam, et ad obli-
vendam victoriam erunt necessaria, perse-
quimini hostem, reprimite, occisione occi-
dite, conterite, consultate, funditus delete,
en ecce fugiunt.

24 Moiva

Tejgoi zachęcają żołnierzy do bitwy
z Dąlabanem Hetmanem Tureckim.

Wicie moi mili żołnierze, Towarzysze,
w wspólni zemna walecznicy, iemy przeci-
wko

wko ztodiciom, zboycom, a Rzeczypospolitey
Chrześcianańskiey przestawowcom, broniąc Jęz a w
calosci Jęz mieć chca, walcem. A przetoż będie
mężnego, a gotowego serca, abyscie, gdy do tego
przychdzie, na to pamiętali, iż wby Wasza stawa
wszystko cześć, y wolność bywasz, dziatki, y ma-
iżności wasze z sobą nosicie. Jeżeli zwycięstwo
otrzymamy, wszystko będziemy mieli bezpieczne,
a jeżeli sobie słabo, y biazliwie poczynać będzie-
my nie niestęśliwosiego, y węganiżen'siego
nad nas nie będzie. Had to iestże sam Bóg,
ktory te nieprzyjacioly wasze przesławia,
godpomaga nas, a mocy nam dodawa. To-
razmy tu wyzagnęli, nie daj sobie kray-
udy czynić, abyscie na nieprzyjaciela smie-
tey uderzyli, pamiętając na ono wasze
pierwsze zwycięstwo

Dom Latine

Idem Latine

Non vos latet strenui Commilitones mei Nos
contra fures, latrones, ac Reipublicae Christianae,
quam defendimus, cujusquam integritati pro-
spicimus, persecutores, dimicaturus. Quapro-
pter forti paratog sitis animo, ut cum ad cer-
tamen ventum fuerit, memineritis, vos vestra
nomen, honorem, libertatem Patriam, liberos,
conjuges, vestraeq; fortunae vobiscum porta-
re. Si victoria potimur, omnia nobis tuta fu-
tura sunt, at si timide, et diffidenter rem-
egeritis nil nobis infelicius, ac vilius in-
curre poterit. En Deus ipse, qui vestros inimicos
persequitur, vos juvat, vobis vires addit, qui huc
existis, ut omnem a vobis injuriam propulsetis,
in hostem fortiter impetum faciat, memores

pristinæ

pastinae illius virtutis vestrae.

Radzca aby Heretykom, y Schizmatykom,
nowe Kościoły wystawiał, y stare reparował,
zatrzoniono.

Z taką usilnością Przodkowie nasi Wiarę
i Katolicką, Rzymską, zaszczytali, a o oneyże
pomnożenie, z niemyślną starali się
pilnością, takiej y od nas w zachowaniu o-
neyże domagają się pilności, y żarliwości, ie-
żeli nie odrodnym pragnieniem pokazali się po-
tomstwem, a chwałę od nich Nam zostawiając,
utrzymywać, y pomnażać rażesz, aniżeli onę
caennie, lub całe od oneyże dostąpić usiłujemy.
czegoż proszę Przodkowie nasi po przyjęciu
Prawowierney Religii nie czynili? nie przepu-
ścili pewnie najulubieńszym niegdysz Bógom
swoim, lecz onei sromotnie z Domów swych po-
uprzucali, pokruszyli, podeptali, popalili, po-
rozwalali otłusze, najsłodsze obrządki swoje
potępili

potępili, wszyscyh iednym stowem zabobny
na wicezary nie dowiarstwa swiego zniewag
y nieparniey zarzucili. Ale kiedy w tym tak
chwalebnyh postępku Pradkow Naszych, nadla
dowai nam nie przyjdzie, iako ani za wiarę,
Krwawe toczy wojny, lub też na okrywiste
życia, y fortun podawai się niebezpieczeń
stwa, nie takie zdarzai się okazy, z tym
wszystkim będąc mogli rowny z niemi
odebrai zwyciężyt, iżełi statecznie w wierze
i trwając zabroniemy Heretykom, y Schizma
tykom nowe wystawiać Kościoły, lub stare
reparowaić. Jeżeli bowiem chcemy iako za
pewne chcemy, y chcieć powinniśmy, wszelkie
i Panstwa Naszego wykorzenie stereszy, nie
widze ja tańszego do tak trudney wyko
nania impresy sposoby, nad ten który w
tak godnym nam posiedzeniu, z miejsca
mego podawai mi przychodzi, inne bowiem
gwałtowne

77
to nie bardziey nie jednemu sprawiedliwie
bydź się zdadza, iako to rozburzenie Iherosolym
Heretykow wedlug prawa imanie, lub za
granice wypędzanie, do Frybunatorow za pro=
zwanie, dobre, y mairtownosci konfiskacya, lub
iakiex kolwiek kary inne, nie tylko że pro=
myslnych nie obiecua, skutkow, ale też w
rozrażonych sercach, tatrwierzy by ku bysyp.
Znie niegodziny iaki wzbudziły zamysł.
A nad ten co spokojniejszyego, y powolniej=
szego wymyslić się może? Wszystkie te bo=
wien, które w Pan'stwie Naszym Herety=
cy zautyli, y wystawili Koscioty, iezeli
nowych innych wystawiać, ani wystawio=
nych poprawiać nie będą mogli. Wszy=
stkie te mowię w rozsypek, y do ostatniej
kiedyś

Kiedyż tedyż przysięć muszą ruiny. A
czyliż nie tylko do umniejszenia, ale y
do wykorzenienia nawet skuteczniejszy
przedsięwzięć będącym mogli ~~zrobić~~ jako
kiedy lub dla odstąpienia surych bledow,
lub do wyjścia dobrowolnego za granice,
dla sposobniejszego Religii suriej spraws-
wania onych ie przypuszczamy.

Jako zaś za bronienie wystawiania,
lub naprawienia Kościołow, pewną nam wy-
korzenienia Heretykow czyż nadziere tak
właściwym sposobem, zburzenie tego
zaniedbania prawa, onych ie w błędach
swoich utwierdza, a w Panistwie naszym
coraz bardziej, a bardziej rozkaszania. Czego
bardziej pragnąc y zyskać Kiedy oni sobie
mogą)

78
mogą jako kiedy wolnym w takim Krainie
Wiary swierzyć maie exercitium, w ktorym
procz wszelkiego życia, y fortun swoich bezpie-
czeństwa, tačno we wszystko, czyli to przez
prowadzenie handlow, czyli inszym iakim
sposobem obfitować mogą. A iest że godziwo,
aieby Państwo nasze otwartym nieprzyja-
ciotom Wiary i, a naszym podobno potać-
mym, jak niedowiarstwa bydz miało re-
kompensa, co dopiero nowie bieżący, iedzi-
ta mata odszczepiencow Wiary i. gwałtów,
coś bardziej wznawiać, y gorę braci bieżą-
nie zbyt ugruntowane w Prawowierney Re-
ligii prospolstwa naszej, częścią pod pozorem
zmyśloney świętobliwości, częścią dla wzma-
żayszego życia wolności, to sobie po-
ciągnie

ciągnie, będącymi mogli w Parłistrze Nar
nym zupełne obiczywai sobie bezpieczenstwo.

Ale niechaj daley w ley się rozse-
rzał materji, abym się lub zbyt boiazliwym
komu, lub niepewne bardzo zdarzał wieszaj-
rzesz. Już nam to dawne arcyświątobliwe
uchwalone Pradkow naszych prawa, z ktorych
iedne Heretykow, y onychże obrońcow imai, inne
z doh, y Dzierzaw wyrzuwai, inne onychże z
cetyrn swym protomstwem infames ogłaszał
przykaznia, te moim dawne Pradkow naszych
prawa opisaty, wiec gdy Im iadney uwol-
czai nie mamy przyczyny, iezeli nową zstwie-
dzone będą Konstytucya, nikomu rzecz nowa
y bez potrzeby wymyslona zdawać się nie będzie.

Dosye nam na tym że Prawa nasze
wszystkie bez excepcji, Alexyie na wzgardę
Imienia Boskiego wzniecone, na Prawowier-
ney

79

ney pochanbienie, y wykorzenienie Hereszy,
nazywając na tym nam przestai' należy których
niegdys' Prządkiem dobytym podiasz' S. Evan-
gelii ożiem z niezmysłono intencją, oho-
tnym y nieustraszonym sercem, za honor Imie-
nia Boskiego, za honor, y utrzymanie Religii,
krew wykrwaw, y życie chętnie tożyci osiadałali
się. Niechże tedy P. P. Heretycy temi które
dotych czas mają usi non lege, iako konsty-
tuące opisania, wystawione kościoły, kontentua-
się, a nad to nowych nie wystawiają, ani
starych naprawiają, że z miejsca mego osiada-
dam zdanie, którebym pokorną raczej na-
zwat prozbą, gdyby o to prosić można rzecz
była, tych których wiadoma ku Prawowierney
wierze gorliwości, Każdego w szeregach do
tego sumego zachęca, y pobudza. Jaku zaś
spanie

sprawiedliwej z mojej strony domagam
się, także, tak wzajemnie P. Heretycy z
innejszy strony żadney do nas mieć nie mogą
urazy, gdy jn tego nie odbierają co maie,
tego nie pozwalamy, co jn się żadnym nie-
przynależy prawem.

27 Nowa.

Radzęca aby wszelki zachować z Herety-
kami pokoy, wszelkiego jn do honoru, y U-
dow. broni przystępu.

Jako nie bardziey nad napomnienie
Prasownierney nie usiłuję wiary, tak sty-
sząc tu mądrę, y przesadne NN zdanie, chętnie
nań z moim przystać sentymentem. Zesnać
Ja iż nad to nie sprawiedliwszego znaleźć
się nie może, y rzetelniejszego, nie widzę, jako
że zabroniwszy Heretykom nowe wystawiać
Kościoty

80

Kościoty, lub stare reparować, ten jest naj-
przejawitszy, y najtattivieyszy do osuobodzenia
Państwa naszego ze wszelkich Heresyj sposob,
insze wszystkie gwałtowne, y żadnego nie
przynoszące pożytku. Nie wątpię ja ze wszyscy
nn tak zbawienne iądze, jednoustayną uspra-
wiedliwicie zgodę do których mnie nie mniej
ku Dobru bęczyony, a rozkrzewieniu Religii
zmiierzające chęci przytaczając, radzę, aby
wszelka z Heretykami w Państwie Naszym,
zachowując zgodę y pokory wszelki Jan do
honorow, y urzędow przystęp był zabroniony.

Jakoż co do pokoiu z Heretykami
utrzymania zależy, ten nie tak dla nich,
iako raczej dla miłości własnego pokoiu
Naszego zachować powinniśmy. niechże się
w tym punkcie z dtugą rozszerzać mogą

też to

lecz to za rzecz pewną trwierdzić mogę, iż i-
kż kolwiek między onemi wszczęty rozruch,
y zamieszanie niewątpliwe. Aż Płty sprawie
by mogło zamieszanie, stemu do czasu przy-
najmniey podlegać potrzeba, bo chcąc się do
szczętu zaraz wykorzystać, roziątrzyć się należy,
niż uspokoi.

Alci już nad to wszystkie Stany Koronne,
y Wd Litt^a na wszystkich Konfederacyach
Generałnych Warszawskich podczas Interregna
sub fide, honore, et conscientia przyrzekli, iż
wieczny pokoy z Dyssydentami w Religii za-
chowają. Ila różnice w Wierze Kracie nie roze-
wajac, ani się do żadnych sądow względem
terpze różnice nie pociągając, ani się penunując
Confiscatione bonorum, carceribus, et exilio,
ani żadnem in szerni penammi, y zwienszchno.
Sic żadney

81

się żadnej, ani urzędowi do takiego progressu,
żadnym sposobem nie pomagając, więc tego
nam gwałtem nie przynależą. że jednak y Pro-
kowie nasi, y my sami hojnie, a podobno,
y zbyt taskawie z PP Dyssydentami postępujemy
sobie, nie przeto jsm wszystko pozwalai potrzeba,
ale przynajmniej według opisanego prawa,
wszelki do honorow y urzędow przystęp zabro-
niony jsm być powinien.

Nie miemy żadnego w tej mierze
na prawo względu, które przecież nie próżno
uchwalone być musi. sama Państwa naszego
nas samych, y fortun naszych catości do tego
pobudza. Pozwalać bowiem, coraz w większą
Heretykom wbić się potęgę, mieć właśnie
w ręce jsm dawai się zdawamy, którymby Pa-
wolnierna najprzód Religia, a potem nas
samych.

samych, pogłębili, y porazili. Niechcąc tu da-
wać, y opłakane nieszczęśliwey Głazy
Naszey przypominać czasy, Kiedy Aryańska
wkorzeniona Sekta nie tylko najpierwsze
w Senacie osiadła Krzesła, ale nad to innych
w małej liczbie prostotych Katolików sro-
motnie, y z niewymowną Jmienia Polskiego
hańbą z onegoż rugować się chciała. Rzecz
prawie jest niepodobna, aby różniący się
w Religii w obyczajach oraz, y zdaniach
Św. na pewną Głazę zgubę wznieść
się nie mieli.

A czyli nad to rzecz przyswoita, y
sprawiedliwa zdawać się komu może, aby
temiż przywilejami, y prerogatywami Kato-
licy, iako y Heretycy, w tym zaszczytali się
Państwie, w którym przez chwalebne Przewodkow
naszych

82

naszych uchwalenia, inota prawowierna
przyozdobiona wiarą, tryumfować i ma, y ko-
ronowana być powinna? Któż widzą, y wta-
śnym Heretycy granicą doszuciadzeniem,
iż wtaśna jest poniżej wiara, a ztąd żadney
do wynoszenia się, mieć nie będą okazji,
lub też pierwszy do odstąpienia błędów swoich po-
chop. Damy oraz przez to nie wątpliwy dowód,
wszystkim w prawowierney wychowanym,
y żyjącym Religii, iako zostawiona od Przekon-
bez naruszenia utrzymywaić umiemy wiarę
abyśmy jej ku Bogu wierność, w Religii
stateczność utwierdzili.

Nie byłaby to rzecz wcale podziwienia
godna, gdybyśmy żadney nikomu do osią-
gnięcia Tronu Polskiego, nie czyniąc nadziei
ieśli woprzód katolicka, nie byłaby zaszczy-
cony

cony Wiarą do innych sprawowania Urzędów,
y Magistratów, bez braku, bez względu na Reli-
gię obierali. Czyliżbyśmy sprawiedliwie Postan-
nym na prosmiech nie padli Narodowi, iż gdy
Królewską z Stanami Rzeczypospolitej Tężeśmy wta-
dzą w Królu Katolickiej domagamy się Wia-
ry, a w Stanach innych różne cierpliwości
znosimy, albo raczej podsycaamy, y utwierdza-
my kacerstwa. Maigc tedy tylu innych w
bytych Naszey równie dobrą wiarą, iako
y prawdziwą zaszczyconych cnotą, tym nad
drugich jeżeli sprawiedliwi bydsz chciemy/
dać powinniśmy preferencyę, tę zawsze nieo-
mylną tuzząc sobie nadsięć iż iedność Reli-
gii, iedność sentymentów, y dobrych ku
Oczyszczeniu chci we wszystkich sprawach.

Rudzka aby Ateuszowie, y Deistowie, iako
najnieprzyjazniejsi Wiary Naszej. Nieprzy-
iaciele surowo Karani byli.

Sprawniejsze mi tu uobolenci przychodzi
XX, iż gdy nad dawną Pradków Naszych
pobożność y w Wierze stałość, pilną my-
śli zastanawiam się uwaga, że z matką
naszą y ledwie co u Nas powierzechowanie my-
dająca się porównywan, żadnego nie tylko
podobieństwa nie widzę, ale nad to większe
w Poganiństwie Nas zawstydzające upatruję
moty. Jeżeli bowiem porównawszy wielu innych
samym tylko dawnym przypatrzymy się Kry-
mianom, czyliż tysiącznemi stwierdzone nie
znajdziemy dowodami iako oni raz sobie
fałszywe obawsz Bożki, żadnych innych
z cudzych nie tylko zaciągali niechcieli Kra-

ion, ale nad to na Przestępstw tak zbawienno-
prawa surowe obostrzyli Kary. To oni w gru-
bich batuchwałstwa zostając ciemnosciach,
dla swoich/iakazkoluick byta ona/ ugrunto-
wania Religii, rzecz arcy potrzebna czynnie
sądzili, my światem wiary, tak dawno oswie-
ceni, nie tylko że rozmnażającym coraz bardziej
w Państwie naszym nieprzeciwiamy się
kacostwom, ale y owszem przez Nasze pobla-
żanie pomagaj prawię zdajemy się. Y czyliż
osywisie, wynikającego ztąd dla nas hańby
nie uważamy? ale iako wiem dobrze, o za-
onych nn sentymentach, z niemygastą ku
wierze zarliwoscia złączonych, tak nie wą-
tpię, iż chwalebny Przodek swoich
idąc we wszystkim szlakiem, dawna onychże
stateczność, y wierność ku Religii nie tylko
wznowie, ale y ugruntowai zechcecie, z tej ja-

naprzód

84
nawprowd ubezpieczając strony, z ktorey nays-
więcej nadwątlona się była cześć, to jest od Ateu-
szow, y Deistow, ktorzy aby iako nayneprzyja-
źniyszy Wiary Naszey Nieprzyjaciele surowo
Karani byli, nie przyzwitszego obmyslic, y
uctwolic nie możemy.

Żebyśmy zaś żadney w zdaniu moim wą-
tpliwości nie czynili, przynależy mi myśl moją
wyłożyć, iż nie tych tu Ateuszow, y Deistow
rozumiem, ktorzy niegdys po całej prawie
Europie surowo rozsiewając błędy, swemi kraie
całe napelniali kacerstw, iedni żadnego nie
uznawali Boga, drudzy samym tylko Nay-
wyższego wyznaniem Boga kontentując się
nie więcej do zbawienia potrzebnego nie są-
dzili, y nauczali, iż dzięki Bogow, tak wy-
twornych przynajmniej w granicach Pań-
stwa Naszego nie słyszemy bluźnierstw, że
jednak

iednak wiele w Rz. Płtęj Naszey liczy się
może takich, którzy obyczajami swemi, tak niego-
dziwe wyrażają, mawiają, tych ja najsurowszey
y przykładowey na postrach, innym godnych był
sądze kary. Mator różnego wieku ludzi Nam
samym podobno słyszeć, y widzieć trafito się,
którzy takimi rzadząc się naukami, onemiż
innych napawają. Ktorem że tu błąd bardziey
Metodziez Naszą zarazić, a oraz do siebie po-
ciągnąć może iako kiedy według Ateuszow tych
zdania żadnego nie uznają Boga. Sdy bowiem
iuz tacy wszelką z arc. swych ku Bogu wyrugo-
wali mitosć, gdy wszelką Boga oddalili od siebie
twierdząc, które dwa są najmocniejszye sposoby, do
utrzymania każdego w powinności swiey, co pro-
szę wyuzdana jest powściągnięciem lubieżności? coż im
nie wolno? wż im mniej przystoynne zdawać się
będzie? Za nie najsuiatobliwsze z metodu wycho-
wanie, nayzbawienniejszye nauki za nie, gdy in-
sze całe jest przeuroczyt sone, które y zepsowaney
bardziey

85
bardziej podobają się, woli, y smysły jch bardziej
kontentują, te tylko przyjmować będą, te chwalić,
tych jako nowych wyroków Boskich słuchać y
uczyć się będą. Nie mniejszy z Młodzieży Polskiej
spodziewać się możemy konsolacji, jeżeli ta w nau-
kę Deistów, Nauczycielów swoich wierzy, zaczęcie,
perwnie zupełney w tej sztuce wkrótce doskonałości
dostąpi. Uperwniarn gorętszy nad nich mieć nikt
będzie. Wiary ale gdy żadney ani za dobre sprawy
spodziewać się nie będą nadgrody, ani za złe okazy
żadney obawiać kary, wi jch uzasadnane, a do złego
zaraz skłonniejszy powściągnie chuci? Czyliż tu się
inni Prawowierni od Przodków Naszych przysła,
y Nam raz z wolności zostawiona nie przytłumi
Religia. Ten droga, sławcy, we wszystkim Naszej
podobna niegdysz Rzplta, małe coraz przyjmując
błedy, do zupełnego prawdziwego Boga odstąpi-
nia przysła.

Wbyśmy też proszę NN. czynili, gdyby podobas
terazniejszych chymowych Obrad Naszych perwa
Nas dosta wiadomości, iż ateusowie, y Deistowie.

po wszystkich wsi w kraju naszym Wierodatkach,
ziemiach, Powiatach, miastach, y Wsiach, nawet, ro-
zszedłszy się, tamże zaradliwą y niezbożną sumię
rozsiervając naukę, liczne na swią Wiarę przeciągnę-
li Familie, y ludzi gminy, czylibysmy sprawiedli-
wą o honor Bóski, y całości Religii zdieci zarzucić,
czylibysmy mówić, jak najsurowszych na takich lu-
dzi, nie uchwalili Konstytucyi? Nie wprawdzie
chwalebniejszego nad to uczynić nie mogli byśmy,
ale wi niemniej sprawiedliwszego, bydz może, ja-
ko, y z temi podobnymi że postąpić sposobem, który
tubo oczywistymi bydz się nie ogłaszaia Heretyka-
mi, onych iednak błędy, y mowę y uczynkiem utrzy-
mywać nie przestają. Więcej powiem z tym większą
przeciwko takim surowością postąpić powinniśmy,
im ci nad otwartych niebezpieczniejszy są Herety-
kowie, gdy nie oczywiscie, ale pod różnemi, y piękniemi
na pozor pretestami siebie samych, y innych sił
y gubią.)

Nie o nowa na takich ludzi domaga-
nie)

86

się Konstytucya, lubo y ta, będąc tak, iak widzimy
potrzebna, żadney rozumniem nie podpadałaby kon-
tradycyi, dawne tylko pilno przetrzymamy prawa,
a tym świeżo, terazniejszego kymu Naszego po-
waga, nowej mocy y ważności przydamy. Be-
dzie Nam proz tyśiącznych innych nie mała do
tego pobudka, wielkież zacnego Kromera Naszego
zdanie, a w terazniejszych okolicznościach, pewne
dalszego nieszczęścia Naszego wieszczkowanie.

Neque Regnum, neque quidquam sanctum, et in-
violatum esse poterit, ubi Religio labefactatur

28 Nowa Radząca, aby targi, y jarmarki w dni
święte zniesione były

Lubo zagrożone dużo w Rzeczypospolitey Na-
szej, a nayprzód przeciw prawowierney walecz-
ce Religii uważam nierządy, gdy jednak ochotne,
y zgodne, wszystkich nam pilniey przenikam sen-
tymenta wyznać muszę, iż dawne święte Przodków
Naszych zdania mi się być przywrócone czas y,
w których całość bieżący, na nie wzruszonym

miary.

wiary fundamenie, y oneyie catosci zakładano.
Ja tedy ziednoczona wszystkich NN ku Religii
ośmielony checia, z moim bynajmniej otworzyć
się nie wzięte zdaniem, z miejsca mego, iak, nay-
usilniey dopraszając się, aby Jarmarki, y Targi w
dni Święte zniesione były.

Tako iżwawo niegdys' Prudkowie Nasz, tak y
my podobna chwalebnie z Niemi certując gorliwosc,
moeno biemy na Heretykow, alysmy Im usu non
tege pozwoloney ukrociszcy wolności, tak pozwolnym
sposobem, zbydz się kiedy z Paristwa Naszego mogli.
A możemyż kiedy tak szersziny ządrom Naszym
obiecować sukces, jeżeli od Nas zaczęwszy wprawd
tego nie zmiesiemy, co się z Nasza nie zgodzi Reli-
gia, a Heretykom nie małe zgorzenie przynosi.
Wiedza oni doskonale powinności Nasze, a czyliż
widzoe, iako przeciwko Nim wykraczamy gorzej
się nie maia? Dobremi nayprzod obyczaiami, niż
stowem, Humie, y konuinkować Ich powinniemy,
iako Ich fałszywa, y do upodobania tylko nie-
których

których wymysłona jest wiara.

87
Ale co proszę za potrzeba, abyśmy Jarmarki
y Targi w dni Święte składali? bo jeżeli ta Nas
do tego pobudza przyczyna, ażebyśmy dni powsze-
dnie, wolniejsze do innych prac mieli, poddanych
od robot nie odrywali, sami lepiej Gospodarskich
przygotowwali Interesów, błaha przyznanie się rządy
y która żadnego konwinkować nie może, gdy
uważy, iako inne Narody niższe daleko od Nas
prowadząc handle, równie iako y my sprawując
role, bynajmniej jednak swoim nie ustępują inter-
esom, gdy wszystkie Jarmarki, w dni tylko po-
wszechnie odprawują. Czyliż ciż sami, o których
tu mówimy Heretycy, zarzucydzie Nas nie powin-
ni, gdy oni za największy by sobie pragnęli by
kryminat, gdyby iakim najmniejszym w Pan-
stwie swoim banie się mieli targiem w dni Świę-
te, w które, y rzeczy do życia ludzkiego potrzebnych
przedawać zabraniają.

Nie masz tedy żadney potrzeby, abyśmy,

inaczej

inse dni na pracę obrocivszy dni święte, na han-
dle posuwać mieli, ale choćby też, y iaka wymy-
śle się potrzeba mogła, czyliż ta ustąpić nie poz-
winna, gdzie o wyrazne prawa Boskiego, już nie
prześcapienie, ale zgwałcenie idzie. Mówię tu w
dystyngwowanym XX posiedzeniu, a zatym expli-
kować mi się nie przynależy, iakie są ordynaryjne
iarmarkow, y targow naszych obyczaje, iakim one
są zwykły porządkiem, gdy procz tysięcy
oszukiwania iarmark iaden, lub targ najmniejszy
bez przytyki, bez kłotni, a naostatok bez krwawey
bitwy obejść się nie może. Nie iednemu często
dla niepredkiego sprzedania towaru, częścią dla
wczesnego zapicia nie przyjdzie kościoła narze-
dnie, dalekoż bardziey mszy i wystuchać. y tak
Dzień i iedynie na honor Boski, y odpoczynek,
od catotygodniowey pracy posuwnoy, takim
błędem przepędzony sposobem, nie będzie żaden
nym Przykazani Boskich zgwałceniem. Ale na

88
coż się mam dalej w tej rozszerzać materji
Jami my na siebie, bierz, iako pospolicie moria,
podajemy, kiedy dla naszego interesu Żydowi do-
gadzaieg, wszelkie utatwiamy trudności, aby swich
oni swięt nie gwałcili, gdy my nasze gwałcimy
najmniey to nas kosztuje, gdy im chętnie prowa-
dząmy, aby się ich nie sprzeciwiało ceremoniom, lecz
gdy o naszey zachowanie powinności idzie, zdaje
się Nam, iż cała substancja w ostatnie podaje
my niebezpieczeństwo.

Trzeba tedy koniecznie Jarmarki, y targi
w dni święte odprawiać się zwykłe, przynosić,
a iakże tu dogodziemy Pospolstwu, które w dni
powседневnie ciężkimi obciążone pracami, ledwie
w dni święte czas maia doiachania na targ
lub Jarmark, a wszakże, y teraz w dni pro-
wszednie, nie które się zwykły odprawiać targi
nie mało jednak nam zieleżda się pospolstwa
co jeżeli raz uczynić mogą, mogą zapewne,

y zawsze, byle się tylko przypuszczało. A do tego
nie trzeba chłopom naszym w tym punkcie
dawać nauki, będą oni umieli Pański z wta-
snyrn swymi pogodzie interes, że y targ Panu
żadney nie uiszy krzywdy, y robota wotassza
gospodarzów, ~~do~~ wyiachnia na Jarmark
nie odciąganie. Nie rozumiem ja, aby kto tak
niesprawnie tury znalazł się, któryby z tak
zbawiennej propozycji, iaki dla siebie uszer-
bek, lub nieukontentowanie miał pokazywać,
mając touiem Kasidy, tak nie wątpliwe przed-
ozyma swiemi praw, żadnym wymownie się
nie może sposobem, bo led jubet non disputat.

Nowa.

Radsaga aby Kościoły Katolickie po wsiach, y Miao-
steczkach reparowane były.

Kiedy chwalebny XX, y dziwnie przykładney
okoto pomnożenia Religii usiłował, nie tylko
żaden sprzeciw się nie może, ale y owszem sude-

89
ra chęcią swą poddać się powiniem, przynależny
y mnie, abym godnie NN adorując sentymenty,
onei podobną ochotę utwierdził. Ale kiedy wolności
od Przodków Nam zostawiona wolnych wszystkim
pozwała głosów, chce ja zdanie moje pod godny
NN poddać rozsądek, którym iako bynajmniej
nie pragnę, aby Heretykom wystawienia nowych,
lub starych reparowania Kościołów, wolność da-
na była, tak nie usilniey nie życzę, iako żebyśmy
od Naszych Katolickich posądek zaczęli Kościo-
łów. Radzę ja więc z mego miejsca, abyśmy
niezeli nową iako przeciw Heretykom uchwalę-
my Konstytucyę, wprowadzili mę P.P. Dziedziców,
y Posesjorów obowiązali, aby ci Kościoły Nasze,
po wsiach, y Miasteczkach swych reparować
chcieli.

Na dowód tak rzetelney prawdy moiey
nie trzeba mi dalekich zasiagać rączy, gdyż ta
sarna, która Nas probudza, a życzemy Herety-
kom

Korn nowych wystawienia, lub starych repara-
rowania i borow bielei wolności, tak sama
mniej, dostateczna. Nam bydl powinna publi-
cka, żebyśmy naszym Kościołom repara-
je dawno przywrócili osłobę. Bo czyliż by
to nie chaniebna rzecz dla nas była, luboni-
wszy Heretykom dla ich z byczany Naszej
w Korzenienia błędów, nie nie czynić dla ugra-
towania Naszej Prawowierney Religii. Podobno
największy wiały Naszej zakładowy zaszczyt,
na nowych wystawianiu Kościołom, lecz choćby
te najwspanialsze były, mnie się zdaje, iż wię-
kszy daleko Religia Nasza ponosi uszczer-
bek, z spustoszonych, y całę walać się Ko-
ściołom, niżeli z najzawniejszych innych no-
wych i takich gmachow. Między innemi bowiem
których Heretycy na potępienie wiały Naszej
zażywają, dowodów, y ten jest nierniejszy,
który

90
Który Nam zaradca, i ma o wiarę,
ma o Boga dbamy, kiedy na Jego walce,
i Suiatnie żadnego nie mamy względu.
Pozwólmy ieno tylko Heretykom nowe wy-
stanie Zbory, lub przynajmniej wszelką im
zostawmy wolność, w reparowaniu Starych, a
w krótkim zapewne zobaczymy czasie, iako nas
zaśmieszają wspaniałostka Jurich Bazylik prze-
wyższają zarządy. Ale ponieważ więcej w Pań-
stwie naszym liczymy Żydów, obawiamy przynaj-
mniej ich po miasteczkach wystawione Bożnice
a szerszym chciemy wyznać sercem, jeżeliśmy
je kiedy tak spustoszone widzieli, iako Nasze Kato-
lickie, po większej części kościoły. Wzamy darne na
uwagę Historyę, zobaczymy iakie u darbnych Pogan
kościóły były, a zapewne na ich wspaniałostkę zadzi-
wiamy się, z których lubo tylko ruiny same, y oba-
liny widzimy, tataro iednak miarkować możemy
iako oni mają do życia swego kontentując się
rzeczami, na chwytę Bożker Jurich niezmiernie tęgimi

staroby

skarby, y bogactwa, według Horacyusza zdania
Privatus illis census erat brevis
Oppida publica, sumptus iubentes et Deorum
Templa novo deovare sacro

Nie zgadza się tu podobno dawnych Rzymian
maksyma, z naszymi teraźniejszymi wieku oby-
csaiami, kiedy na zatusię świątyni Kosztu, na upa-
niacie Pałace, y Dwory, y innych wykwatowanie, Bo-
skim Świątyniom pustoszy, y walić się pozwalamy.

Alte tu podobno tu w umysłach wszystkich
osiadła, y ugruntowana się opinia, iż na repara-
wanie walących się Kościołów, nie służy, lecz
Duchowni Koszt tożby powinni. Mówi bowiem
niektórzy, iż Biskupi, Prataci, Plebani, na to mają
nadane dochody, nie aby sami tylko z nich żyli,
y zbytkowali, ale aby z nich przy dostatecznym,
wyżywieniu swoim trochę części na Kościoły tożby
oni w dobrym utrzymywali porządku. Ale mogą
już tak rzetelnej prawdziwie fałszu ze wszelkich miar
zadnąć, bo to pewna, że ta była fundujących Ko-
ścioły myśl, że Kościoła świętego oni przyimają
ego

czego intencją, jeżeli jednak ~~żadne~~ ^{żadne} prawnie bez ed-
cepji być nie może, toć y to wyraźniejszy próba
bure explikacji, iakże proszę ubogi brat własnego
żadnego nie mający patrimonium, może też iakko
mnieśmy zadawać użycie powinności, kiedy przy
szkrytych swego Kościoła intracie, ledwie a te-
dnie na przystożne wyżyszenie, y odszenie
siebie wystarczyć może. Trudność to do tego ob-
wieszwać, aby wprowadzić na Kościół, niżeli na rze-
ne potrzeby swoje miał wzgląd, bo to by iedno
było, dawać komu o głodzie, y zimnie cudze spo-
wować interesa. a czyliż ożyczenie tego nie
widziemy, iak wielka tak szkryto fundowa-
nych Kościołów w wyrażenie Trasy najdnie
się liczą, iż przy nich osadzeni kapłani, nie
tylko należytego okoto Kościoła starania mieć
nie mogą, ale nawet o siebie samych z wielką
pracą, nie z mniejszą indystryją starają się mu-
szą. Bardziej to podobno podobna jhmi ŁP Dzi-
dżow, y Possejorow wymówka, którzy szukają

aby

aby nie z Chrześcijańskiej pobożności na Koscioły
nie dając, całe z dóbr swoich dochody, na swoje
potrzeby, a czasem y zbytki obracali.

Nie wątpię ja, widząc tak zgodne nn okoto
Religii pomnożenia chęci, iż temu nayprzód za
bieżyc zechcecie, przez co naywiększą wiarą Na
szą od Heretyków cierpi z niewagi. To czyniąc
skutkiem samym pokażemy, iż iako nam nie
milszego nie iest nad Naszey rozkrzewienie Wia
ry, tak naszym Heretykom zakazując wystawienia
Kosciół, błędne jch z Państwa Naszego wyko
rzenie sekty usitujemy.

20 Nowa Rodzica aby Dzieciom punktualnie
oddawane były.

Uważając tak szczerze, y statecznie nn. do Re
ligii przywiązanie, a z drugiej strony, te które
gł. Siostry z Duchownymi naybardziej pod
le czasu mają zatargi, przed oczy biorąc, głos mój
zabieram, nie tak abym rozdziłone strony, do zgody
przymusił usitował, iako raczej, abym dalszym
zgod tatem wynikającym z tym konsekwencyom
zabiegając

92
zabiegając, zgodney nn wezwat pomocy. Cate-
tery sprzeczki okazywa, z zatrzymaniu lub nierypta-
cenia pochodzi Dzieśięcin, których się Jhmie Duko-
wni, domagając często, przyostrzyszych, y gwał-
townych zażywania sposobów, przeciw nie czyniącym
dosyć swym powinnościom. Ja rozumiem iż iako de
nab tu zgromadzonych, wszelkiemu zabiegai ztemu
należy, tak tatrzej temu zabiei nie możemy, iako
gdy dawne Prządki Naszych prawa, nową zbrus-
dając Konstytucyę, postanowiliśmy, aby Dzieśięciny
punktualnie oddawane były, z ustanowieniem te-
dnak iakiegoś w onychże wyptacaniu porządku.

Niech tu kto chce z łową odzywa się pretensy,
przeciwko Duchownym, iż iako Dzieśięcin oddawa-
nie, od wolney Kaidego, onę dającego zawisty uoli,
tak do nich obowiązu byda nie może. Bo czyliś
podobna, czytając dzieie oyczytne, byda tak nierobio-
nym pędzłom nadania Dzieśięcin, wsakże daw-
nemi Ażięta Polscy, prawem dziedzicznym panujący
przed osuszeniem Wiary Świętej, y drugo potym se
wszystkich dobr Dzieśięciny do siebie brali, proce in-
nych roinych danin, które od Possepsorów dobr wykie-
rali. Gdy potym po przyięciu Wiary s. Biskupstwa,
Katedry, y Kościoły fundowali, onę nietylko Wtorem
mi od wszelkich danin, y ciężarów uwolnionemi
udarowali ale nad to wszystkie dzieśięciny na
dobrach Łelacheckich, y Kłobuckich do Kłobucko nale-
żące, Biskupom, y Katedrom Jhm, darowali, które

Biskupni

Biskupi potym na Koscioty Parafialne podzielili.
a zaś milicibus, co iednoż było co teraz szlachcie,
gdy w nadgródę zastug Wioski, lub obszary iakie
nadaawali Krolowie, nie insza to jsm Tascki sursiadcy
Kondygya, tylko z obowiazkiem tuż dawniej na te do-
bra wlozonym, aby będąc w innych daniach, iako to
poradnego, podrodnego, uspożebnego, y innych uspo-
żebien, Dzierżyciny, które do Krolow należały, Kosci-
tom oddawali. Jdy tedy tak Dzierżyciny, rożnemi
utrudzone Konstytucjami, y przywilejami, Chano-
m Duchownym nadaniem iakże mowią kto może, iż z
dobrej woli, y Tascki sursiej je oddaje, gdy te, z szcodo-
bliwosci, Krolow, lub ciężką prawem dziedzicznym
na ow czas panujących są narzucone.

Ponieważ tedy oczywiscie pokazuje się rzetelnosc ob-
owiazku Naszego, w wyptacaniu Dzierżycin, a do tego pra-
wo każde, poly każdego, obowiazujemy zarykło, proki prze-
ciwną inną odwołane, lub skasowane nie będąc ustawę.
Zyczyłbym bardzo, aby ci ktorzy naybardziej, przeciwno
Dzierżycinom bierą, iako mi na wronę stronę pokazali
Konstytucję, która by ich prawde wesprze, y utrzymać
przeciwno sprawnosci mogła. Ale żadney dotychczas
nie widzieliśmy, ani słyszeliśmy seymowej, lub iakiej
inney deklaracyi, a wiże dawne zasady, z prawem Kosciel-
nym, zupełnie zgadzające się, lub surwicy ieszcze onej capi-
kuły, y onej nadawającej exekucyi, w zupełney mierze całگی
y obserwie zachowane być powinny.

Jdyby to nowe iakie na Nas ktadżimo prawo, mieli byśmy
podobno iaką racyę, z onegoż się zrawić, y nieprzyjmo-

wai

16
waci, lecz gdy w Przechodzie nasi nie tylko na piśmie
wyrażone zabranili, ale nad to z przykrym wstąpieniem
zabraniali, iakieś to sądownie i tak. Wszak oni pra-
wa tego uznawali, prawiedliwosci, gdy tak wyrażenie opisali
Dziś i cię P. Bog. sobie zostawit na znak powstachnego
Panstwa swego, i wskazał ie dawac na pożywienie szluga
swoim jak Przechodzie nasi rozumieci, ale nie tylko
tak zabranienie oddali ale nad to przez cenzur koscielnych
swoim wiele konfliktami opisali kary, a my iakim te
prawem, za najwzrost to sobie przyczyniliśmy niesprawie-
dlivosti. Czyli to chwala imienia Polskiego, ktorą nam
Przechodzie zostawili, czyli to szacunek, które im zawrze-
prawie stajęto, nie było dowodnych skutkiem, a czyliż
przez inny sposób zachowania praw Boskich, i ko-
ścielnych, gdy wczoraj więcej na nas się wali nieśmiałość,
gdy pełno w tryumfie widzimy niesprawie, czyliż może
te nie uczynić naszący się nad nami ręki Boskiej
ukarania.

Atle dłużej podobno niż mi się należało, w tak rzetelnej
rozszereżeniu się prawdzie, zwłaszcz w tak dystyngowa-
wanym nam powołaniu, gdzie koźdy godnych pełen
sentymenów o uwolnienie starodawnym prawom
potwierdzenia, onychże środków starai się wsiłnie
do zachowania, a niechże aduta, ażebyśmy kilka
najprzyswitsza rzeź by mi się aduta, ażebyśmy kilka
z posredka naszego wybrarowy, onym do ułotnienia wstę-
kiego w wyptawieniu Dziś i cię porządku, ażeby kommiss,
ktoryby notna terazniejszy, ażeby ugruntowany kłopot
tucza w niehamiszonej zwłoczce zostawit cator, jako boudem
o wyptawienia Dziś i cię zaclnym nigdy uymowiczy nie możemy
proszem, tak w wyptawieniu onychże porządek, jako wyptawienie,
tak do upokorzenia wszelkim między zachowanymi i cię
Stanem zatargow iedyny byz mi się aduta, ażeby
Finis.

31. Declamatio Secunda.

Varii Sermones ~~Abbi~~ ad imitationem insignium Oratorum, multi alii concernentes iustitiam in Regno Poloniae necessariam, in schola compositi.

Cum ad normam prestantissimorum Veterum Oratorum, qui in schola nostra prolegi consueverunt, omnem Eloquenciae rationem componere maxime studuerim, libuit nobis eum praeter fontem illum cui Eloquencia M. J. Hieronem, rivulos eam altigisse, qui ad hunc proximius accedere fontem, conabantur. Venimus cum inter hos, illi nos precipue in sui ad imitationem movissent, quos, haec eadem, quae nos alit produxit Patria, Lborovios, Tassovios, Dabrowsios, Sierakowskios, aliosq. bene multos intelligo. At quos immortalis iste munere singularis Viri, omniumq. Oratorum nostrorum disertissimi Stanislaus Michovii ad nostram pervenisse memoriam gaudemus, hos utique imitandos, in illis praesertim quae Patriam nostram spectant, proposuimus. Atque utinam, cum etiam in dicendo imitamur exempla, singularem eam, in Patriam caritatem, zelumq. in eadem tuenda ardentissimum exprimere possimus. Quod cum longiori oratione omni admittendum conatu studebimus vestram nunc dea. benevolentiam imploramus, ut nos Latinos quosdam, ac Patria deinde conscriptos, Plomate referre sermones, benigne ac attente patiamini.

Sermo quo Nobilis quidam nomine Equestris Ordinis Senatores alloquitur, ad imitationem Lborovii.

Si quis in nostra Replea oia perscrutare observaverit atque quae singula haec ordine ac lege fieri debeant plene didicerit, neminem futurum crediderim, quin in vos P. C. culpam vram offerat. Atque quis illi recusare poterit quid enim agi unquam in Replea apud vos invidis ac inconsultis vos summam quibus Replea tenetur vos ex omnibus Provinciis, ad juvandam consiliisq. regenda Patriam delati estis, in vobis totam spem salutis, securitatisq. nostrae cum posuimus, quid quid igitur erratum fuerit, praeter vos nemo accusandus. Certe enim quemadmodum ex bene gesta Replea vos omnem laudem, tamquam vobis iure debitam vendicatis, nec quonquam pene in dori-

tium

94
tium ejusdem assumitis, ita certe pari ratione ea male administrata
omne in vos dedecus recidat e' necesse. Nec refert si quidpiam vobis in-
vitis, fortasse, aut ne vultis quidem actum fuerit, cum praterquam quod ni-
hil simile unquam evenire debeat quid e' quod vos si porro non desistantes,
prohibere consilio, ac auctoritate vestra non possitis. In Severi finem
fortasse Regem vestrum partem hujus culpe v'ra conferetis. Ut noti-
mus optimam Clementissimi in omnes Principes voluntatem, novimus
summum erga Pampinea hanc vestram amorem, novimus denique quod
bonum Regni hujus magnopere v'bi cordi e', hoc cum oia probe no-
vimus, cum hanc eum a Republica, nobisq; omnib; vere Regiam alienape-
mentem nunquam compertimus. Illuc accedit, cum aliquid ad Senatum de Re-
publica referri singit, vobis antiquo more sententia dicende, oem semper scilicet
potestatem facit, utque ea his oib; collectis, quod ipse majori parte reliquis
studio sequatur ostendit quod eum eo animo faciat, ut vobiscum in domi-
nistranda Republica consentiat. Vide te cui tandem adversari debeat, si
aliqua Republica detrimentum patitur. Quare illud nobis concedatis omnia
necesse e' quidquid a Barbarorum exercitu patimur, sive cum agri nostri
vastantur, sive cum domus vestra diripiuntur, sive cum nos
conjuges, ac liberi vestri male ac indigne habentur omnia hec v'ra nos pati
voluntate. Nihil valent vestre preces nihil vos movent misere vestri dum
luctumque, ut tandem aliquando vestris malis levamen adferatis. Nihil jam
itaque a vobis exposci mus, quod ut eundem nobis florentem, Republicam
restituatis hoc tempore, qualem in fidem, ac curam vestram
accepistis. Vos enim custodes libertatis vestre, percat hec omnino oportet
si a vobis negligatur, a quib; virib; oib; defendi debet.

Sermo in quo Senator respondet Equesstri Ordini. Nunc totius
Senatus ad imitationem Petri Anthonii Palatini Casuensis.

Si quis vestram in dicendo libertatem ad illam pristinam, et
ferum Majorum vestrorum normam apprimere conformatam ea hoc
loco auscultasset, non pro illo fortasse, quem amplissimum in hac
Republica obtinemus dignitatis gradum, nobiscum agi intelligeret. Sed
errat vehementer, errat quicumque talia respiciari voluerit, quia
tum enim dignitate Senatoria superiores, tantum communi li-
bertatis jura vobis certe pares sumus. Sed quidnam vos in eam
impulit, ut eam ut Republica a vobis neglectam, ut omnia, que capitis
detrimenta, nostra voluntate fieri vobis pati existimaretis. Cum
uno eodemq; arctissimo necessitudinis vinculo, utrique vos et nos
scilicet adstricti sumus, quod unquam vestrum commedum, v'rumque

tum esse poterit, nisi idem nunc fuerit. Quis de vobis statui pot
qd in nos eoque iure non redundet. Desinite itaque aliquando pu
tare in vobis dolore nos pari doloris sensu non affici, atque cum ea
nobis sit communia, accedamus ad Remp. atque unde maxime et
qua parte laboret, diligenti summe attendamus. Verum equidem se
renissimo Regi bonum Regni huius maxime cordi est, addo et id
unum optimum Principem maxime velle, et curare, ut nihil ad
veram subditorum suorum felicitatem deesse possit. Sed quis tandem
S. R. M. hanc optima voluntate sua, ac ea qua pollet auctoritate, qui
nos consilio, summaque vigilantia efficere nos posse arbitrabitur, cum
hic non consilio duxerit, sed qd maximum est armis ac viribus
juvanda est, vidistis, atque vultis audire potuistis, qua sollicitudine
omnes has injurias S. R. M. a Rep. repellere voluerit, et irriti certe cona
tus sit omnes vane preces ubi vis non omnino est propulsanda. At uti nam
sit hi exercitati milites, ubi numerosae copiae, ubi novis comparandis
aut veteranis solvendis bene provisorum aerarium, quis modus disci
pline militaris instituenda, fortiterq. semper manutenenda, tunc
ne copias, quas nunc exiguae, ac indiduas habemus, aggrediamur
hostem, injurias propulsumus? finibus prohibebimus. At uti
falsus vates non modo felicem armorum vestrorum eventum pollicere
nobis non possumus, verum irritato non superato hoste, majora damna
operare debemus. Atque cum haec ita sint, in quem nunc culpam
quod, qd Resp. caput detrimendi speremus. Nos quidem qm accepimus
florentem rebus suis Rempl. vobis restituemus, et vos etiam qui huius
maiores huius Patriae pepererunt gloriam, vos inquam vobis eadem
media restituite. In brevi imminet Regni comitia, et patiamini
vano libertatis male vane preteatu, hoc inani eventu dissolvique
rum auxilio non modo Rempl. defendere, et etiam majori illustrare
et augere claritudine facile erit, et ea statuere, quae et seip. tranquilli
tati, et vra saluti maxime utilia, ac necessaria iudicaveritis. Tum
nam in huius, ac vobis regenda Patria induate, si vultis in
curiam si cum modis, et nervis rerum agenda rum adfuerit, om
nium nobis, ac consilium deesse observaveritis.

31. Nova Rudzka, aby dleci prayspiesszenia prawiessedli iustiat
bo trzeci trybunatu we Lwowie byt wystawiony, albo aby Deputaci
na Kilkat jeb prawiessedli byli.

Po zgonie zali mitorwaney ony dany sey sepsy, na kto sy kony

z hon i darowu y przykladna certuięc probnośc, do tego wszet-
kie sarr. Arania, y myśli skandal aby Religia w dalszej rzeczy
catosci zupełnie ugrintowana została sprawie dliznie podobny
dalszych obrad Naszych obcięwai. Sobie możemy sukces. A jako
teraz to nayprzod praktoizy powinniśmy przed ocy, w dlu uszcz-
liwienie Panstwa Naszego naypotrzebniejszego byde widzie-
my, ja rozumiem, iż iako na dobre, lub ale dominiowaniey spr-
wiedliwosci Panstwa Naszego szesze, lub nie szesze zalki
tak nad korekturę Trybunatu, nie Nam gwarantujemy potrze-
bnego nie znajdziemy. Nie trzeba mi się tu z dlugą rozszerza-
mowa, iako Trybunaty nasze potrzebują korektury, bo
albo z własnego doświadczenia, albo z uskutecznego sprai-
zalki naszej po Wrodstwach naszekania, doznai, y stopie ma-
glisną, iako tam sprawiedliwosci dostaję, albo przynajmniej
dozdekai się nie mogą. Zauwazym iako by Nam o przyspieszeniu
w Trybunatach sprawiedliwosci, nayprzod radzie przynależało
tak moim zdaniem nie przyswiliżego do tego końca byde nie
widac iako aby lub trzech nowy Trybunat, nayprzod we dwu-
wie byt postanowiony, albo to też, aby Deputaci na Litku Job
byli podzieleni.
A tu rzecz wcale oczywista, iako przez wyznaczenie tra-
ciego Trybunatu we Lwowie, iakoby do przyspieszenia spra-
wiedliwosci opatrzemy szrodek, z innych boriem typigicznych
pracych ta jest naypierwsza żadney nie podpadać, kontra-
dykcyi iż co teraz w roku jednym odsądzić nie może, to w no-
wym trzeciego Trybunatu utożeniu, w krotszym niż put roka
czasie, bez naymniejszej zakonięcy by się mogło szesze
trudności. Rzecz boriem cale do wiary byta by nie podobna, aby
z takiego postanowienia pomysle nie miały wyniknąć sku-
tki choćby też przy naywikszey jęz. Deputatów w sądze-
niu opieszatosi, kiedy ta sama trzech Trybunatów normie się
sądzących liczba, zupełnie, y iedzie z profitem byta by nadgła-
dzone. A do tego, czyli Panstwa Naszego walegtoz, y spraw
roznych wielkie, tego uyciagai, y potrzebował nie zdaje się aby
trzy razem Trybunaty sądzaić się. Procz tego boriem, iż w innych
miej

mniejszych daleko od naszego Królestwa Państwach mieszkający
wielcy nad iedne, lub dwa do wyzdzenia się w zachodzących sprawach
miejsce mają wyznaczonych, uważamy prosić, czyli to nie czy-
wista dla Ruskich Włódku Krajowa, że gdy Krakowska, y Włel-
kopolska Brwinia, wszelka w wyzdzeniu się mają wygoły dwa
u siebie gotowe brzozy Frybunaty, Rus' tak obszerka zbudnego nie
maigolz wielkim fortu, y zdrowia uszczerbkiem, z tak obległym
miejsce szukając sprawiedliwości, a capto kwe proino się od-
się muszą, co z tym następuje. O to gdy nie ieden z rusz miar-
kując substancją, iż mu ta na tak długi y kosztowny kraj
a prętym tygicelne expensy prawne nie wystarczą, a di-
żkie, chociaż o moźniejszego sobie przaynionie znieśli uisplenie
Krajowy, niżeli onychże z wielkim Kosatem, a skutkiem ug-
tolluym w tak oddalonym o siebie wetowai Frybunale
Przed wyznaczenie zaś trzeciego jako moźiz we Lwowie Fry-
bunatu, gdy tak szkodliwe, y równości Słobockiey, y catoski
Państwa znieśliemy Konschremy, jako liczonej Włódku Ru-
skich dogodziemy kłutkie, tak tey dogadzaigc Wielkiey, y Ma-
to Poloskiej Brwiniey, ten nie mały przayniewiemy przytłak, is-
umknawoszy z ich wgląd Ruskich Włódku regestr, uidey onymie
do spraw szych wyzdzenia zostanie wasu.

Alie gdy z wyznaczenia trzeciego Frybunatu naturalnie
wypływające upatrui przytłki nie na innym one zasadom
fundament, tylko aby te Frybunaty nie tym co teraz sądziły
się porzekliem, lecz aby równie wosy, stkie razem, agitowaty by
przez takowe, iak teraz uideiemy J. P. Deputatow z Piotrkowa
do Lublina, a potym y do Lwowa przeizadzi wistey reprezentai-
przaynili by expensy, ale zorniaist przyspieszenia sprawiedli-
wości, nowy oneyie ubliżenia wyznał bysiny sposob.

Jeżeli zaś to trzeciego we Lwowie Frybunatu ustanowienie
jakim może podlegać trudnościom, Kłutkiem ja drugi iesaze
do przyspieszenia sprawiedliwości srodek, który iakow-
bie prościej, tak do mykonania łatwiejszy by dz niż się zdaje,
aby Deputai, na kilka jeb byli podzieleni. Nie trzeba tu iuż

namy

96
nowych erygowai Frybunatorow, y owzem ja bym rozumi-
miał, że tych które mamy umietysszenie prosić, dane by nam
przyniesły skutki. Do terazniejszych obrad Naszych należało
by, ina wiele by ich nie było. Deputatow ja bym podzielił, aby
według różnego sprawu rodzaju, różne były do sądzienia sprawy,
ale ta pewna, iż ieden tylko w rzeczy samej mając Frybunat
stanął by nam za kilka rzetelnych, gdy w iednym ustanowienie
to by się działo, co w 5, lub więcej jeszcze wygodnie działy się
nie mogły Frybunatach. A iako większa praca takowy Frybunatu
podzielił dla 12 Deputatow byłaby ulga, gdy iednego rodzaju
spraw pilnowai by tylko podobnie, tak łatwiej sumy mogą
zadostyc czynić powinności od Frybunatu odieżdżai, by nie mo-
gły, bo ja nie przytomność iako przy małej w każdej sprawie
sędziów Deputatow liczbie, znacniejsza by była, tak to samo
do swego pilnowania Komputu, każdego w szeregach pro-
budzałoby. Jak zaene y dobrym na wzor całego Świata kwi-
tnące porządkiem, Francuskie, y Neapolitańskie sądzai się
Krolestwa, które gdy na kilka ja by sumie dzielę sądy, a w ka-
żdej osobnych osadzai sądzai, y do tych tylko służących
spraw wyznaczaia Patronow, te mowi Krolestwa dostate
sąnym nam wszystkim byda powinny pochopem, do pro-
dobnego okoto przyspieszenia w byczanie Naszej sprawie.
dlużsi usiłowania. To prawda, że przy tak małej iak by-
wa Deputatow liczbie, przy tylo nielicznych się Deputackich
sejmikach, ten na kilka ja by podzielił byłby przytłaczający, ab
czyli teraz ^{nowy} niejednego Sejmu Naszego iest moch, że wszystkie
uprzątnąć trudności, chytrze od dawnych czasow przytety
Uwzględnia pluralitatem wotum w obieraniu Deputatow,
czyli by też chęcią, tejsi wielości wotow nie przytety, w o-
bieraniu Sejmu Korwego Marszałka, co szeregowa tylko
iest przeszkoda, iż według praw opisana ja mi 12
Deputatow

Deputatów nasze nie są osadzone trybunaty. A iako
to jest iedyne nie dochodzących sejmiików deputatów
zrazdło, tak ten chyba w zutłaniu onego sprzeciwiał by
który by pod innym pretekstem należała sprawiedliwość
anielsi administracya, a polym y byczymy do ostatniej
prawyści ruiny / która bez sprzeciwu nastąpić by
musiała. / usiłował. Tym tedy sposobem 40 y kilku Depu-
tatów maigc nie zawodnych corocznie możemy onychże
na kilka już wygodnie podzielić, ani by przytym podnie-
li trybunałskiego Marszałka, y Prezydenta elekcyą dare-
mnie była bo ci iako dla dobrego zachowania porządku
prawem są wyznaczani, tak wolne do wszystkich już
uniy się a w onych wolną maigc kryszkę wszelki naprzy-
wilejczy zachowywali by porządek.

Ale jeżeli dłużej z moją rozszerzyłem się mowa iako
nigdy tego nie miałem przedsięwzięcia, abym podanych
odrobnie środków użytek. Nn przed oary przekładał, ale
razem z moim się zupełnie aplikował zdaniem, tak też
pod godny nn podany rozgłos, od którego sam w niczym
odtęczał się niechęć.

55 Mowa Ródszela aby na Deputatów biorących Koru-
pcyę, nie trybunał, lecz sądy ziemskie, lub apelowskie
były wyznaczane.

Maigc mówię przeciwko Korupcyom w trybunatach
częstokrot trafiać się zwykłym z tym naprzód mam honor
oniadający się sentymentem, iż by bynajmniej na ichni
pp Deputatów klasi niechęć Kalumnii, iako by ci affektem
lub pasyą, darami, albo iako prospołicie je zowią Korupcyami
od sprzeciwu odrodzić się dali, że iedną utomności

Łódzka

97
ludzka, w swym by najlepszym stata bydz przedsiwzię-
ciu nie może, a z drugiej strony liczne dawnemi czasami
branych Korrupcyi mamy przykłady, mądrego, y dobrze ra-
dzącego byszenie rozumem bydz Syna, tak zbarwienie
Korrektury Frybunatu zuczyniając dzieło, wszystkie prze-
rzes, y utatwierd trudności, które by z czasem sprawiedli-
wości sprzeżinicie się miały. (Chwałę nie mieli Pana KK.
tak łatwo do przypisania sprawiedliwości srodek Nam
podające zdanie, iako ze wszem miar approbowali mi przy-
należy, tak rozumem, iż w braniu Korrupcyi, nie tylko
nie przeszkodziło by, ale by otwartość jeszcze dostawito wo-
ta. Iako tedy Korrupcyę, tłumia, y gubię sprawiedliwość,
tak na znieśienie onychże najprawyższy rozumiał bym
bydz sposob, aby na Deputatów biorących Korrupcyę nie Fry-
bunat Kor, ale Gdy ziemskie, lub Assejorskie bytę wymażono.

Proste bardzo, ale prawdziwe powołanie przytoczenie
Kruk, Krukowi oka nie wykole. Jeżeli kiedy to w takiej
okolicości w Frybunale mogło by się sprawdzić, gdyż
Deputaci zaproszanego o Korrupcyę Kollegę swego, Tawarnie
podobno sądzić by chcieli, czego zapewne obawiali by się
nie przyszło, gdyby takowa sprawa do Assejorskich G.K.
szła, lub Ziemskich przetrzasza innego Wrodstwa wie-
tego, z którego jest Deputat. / Sądowo byta odestana, gdzie
iako między Sędzią y Sądzącym się zialnego związku
nie może, tak też y kładnego nie będzie respektu. Prawda
ze wyższego subsellium Sędziemu, pod niższy na przykład
Ziemstwa Sąd się poddać, haniebna bydz się zdanie Korfu-
zja, ale też y to szetelna prawda, iż większy wyhydry
Każę daleko od powstrzymaniu się braniem Korrupcyi będzie

publikę

połudka. A do tego godzien taki naysromotniejszy
Konfuzji, Który bez względu na uwyżnioną przysięgę
honor, y podzielnosci siebie zakazane ważył by się bliżej Kor-
rupcyi. A iak Saluchta uboga przedsię się sprawiedliw-
si w sprawie swojej z możniem, szym doznał, gdy De-
putaci wszelką małą do brania Korrupcyi zagrozoną
drogę, nie na co innego, tylko na samą sprawiedliwość
y rzetelną sprawę niewinności uważać będą, tak my
wzajemnie zuchwani przybunat osadzony Deputatami
oglądać będziemy. Jeżeli bowiem prawdę mówić się go-
dzi, mogłbym tu tysiącami żłusierdzi dowodami,
iako nad Deputackich Symiarkach wielu przez setne in-
trygi Deputatami zostają, z tą szeregulną intencją,
aby podłupadła familia podnieść, y onez z bogactw mogli.
Nie dziw iż bynajmniej nad tym się myślą nie zastanawiają, że przy objęciu funkcji przysięgali muszą, iako
się o Deputacką nie starali godności, kiedy przed cza-
sem to sobie utożyli w głowie, iż temi z bogactw się
mogą Korupcyami, Których brania durniaka przy-
sięgę wyrzekali się muszą.

Gdy tedy takowe sę intencye, przez takowe
iako nadzie prawn, żadney ziszczenia zamysłów
swoich mieć nie mogą nadziei, więc całę upać
muszą, a na to miejsce takich Władztwa, Ziemi
y Powsiaty wybierai będą Mężów, Którzy by swą
przeszłość, wiele pomogli oyczynie, Których by ino-
ta y honor naybardziej zalecał.

Na tym fundamencie Trybunał Kor. na kilka lat
działony, tym mocniej, y gruntowniej utwierdził
się, kiedy przy małej liczbie, w każdej zgromadzonej De
putatów sobie, żadney skorrumpowania, którego, y
sobie niegodziwie po większej części z jednania nie
będzie nadzierał.

Merza Radzaga aby Deputatom Province z kto
rych są obrani pensje wyznaczyły

Kiedy samy Wzmiana wyrażony dopiero senty
ment, gruntowniej utwierdzony dowodami, y na oby
dwie strony tak dobrze ubezpieczony, iż żadney nie
cierpi trudności, na głośniejsze biore uwagę, nie podobna,
abyśmy tak rozsądnie, uważając łaskiwosć, z wielką do
wierzy nie przypisał się wzajemności. Jak koż gdy te
razniejszy głos mój zabieram z tym się nie przod
oswiadczaam zdaniem, iż skuteczniejszego do zabie
żenia w Trybunatach Korupcyom nie widzę środka,
iako gdy o te obwinieni jesteśmy PP. Deputaci, w ziem
stwie lub apseksoryi sądzić się będą. Żebyśmy jednak
tak surowym prawem Deputacki Urząd obstrzegany
wstrętu żadnego do niego nie czynili, zdato by się tej
tak przeczney godności, wielkie ciężary, y przykroci
iakiem ostodzie sposobem, którego ja przyzwitszego
nie widząc, ten do wielkiego RR. podać rozrądku,
aby Deputatom te z których są obrani, Władztwa
przyzwite pensje wyznaczyły.

Jeżeli

Jeżeli bowiem wszelki prawniacy dla honoru, y catości
y dobra publicznego, należą za pracę swoją mieć powi-
nien nadgodę, rozumieć ja, iż nikt prawdziwszy, y
rzetelniejszym na dobro publiczne pracownikiem nazwa-
ć się może, iako ten, który Deputacki na się przyjąwszy Urząd
temu z wszelką punktualnością y przyzwoitą applica-
cją zadosy czyni. Wszakże oczywista rzecz jest, iż ty pra-
cujący funkcję publiczną nad wszelkie prywatne swo-
ie przekłada dobro, domowe przez rok cały opuszcza inte-
reksa, często króć przy matym fortuny uszczerbku, y swe-
mu najmniejszą przynosi zdrażni, a czyliż nie oczy-
wista niesprawiedliwość dzieje się, iż gdy Wnyskowym
studzącym żadney czyni nie dopomóżdżamy krzywdy,
o to usilnie staramy się, ażeby każdy winną sobie odbie-
rat zapłacił. Deputatom zaś o swoim groźbie z narusze-
niem zdrowia, zdrażni nie stajęć każemy. Czyliż
nierówno obydwóch Ręplty potrzebna jest? Ten aby
z Wnysku, teniać w Nieprzyjaciół Pariskwa utrzymy-
wał pokój, ten zaś dobry wewnętrzny w Krolestwie
który na dobrze administracyi sprawnieściwości nay-
bardziej zależy, zachowywał porządek. Jeżeli tedy Ręplta
równa bez przewszych, iako y drugich obyć się nie może
jeżeli tym obydwóm nie naruszać na swoją winną jest
catość, a czemuż należący Deputaci iako y w Wnysku
studzić odbierać nie mają nadgodę, zroztasza, gdy
to nie iako rekompense za usług swoich dla siebie ale
na uposażowanie tych funkcji to jest na usługę Wy-
szczy obrocili by. Dajmy że kto maieć wielkie dobro,
y fortune swoją, bez tego od Wrodztwa supplementu,
obyć

99
obeyć się może to iuż ani na uluższych względech
niee nie potrzeba coś mówić, gdy musi nie jeden, choć
honor, y sumnienie nienaruszone zachować z trybu-
natu, kasey wyjechać, gdzie mu dłuższy rezydentcy
z iedney strony eksperci znani, a z drugiej szaductwa
substancji nie pozwała. Jeżeli zaś smutek pilnować szaductwa
funkcji, łatwo się podobno na branie korupcyi resolu-
wai musi na któreby, y patrząc niechciał, gdyby inny
do wystąpienia miał sobie pilnany sposób.

A jeżeli taka w wyznaczeniu pensyi Deputatom
potrafić się sprawić, iuż się żadney wzmianki wzmianki
w wyznaczeniu onychże pensyi nie było, iuż by było tylko
na te, które Jan Deputaci czynią usługi, y na te, które
w ustanowieniu uprzedniego, y szaductwa mieli Pro-
kurator, intencya względem nich chwały. Mito najprzód
jest Ustawom, iż takich z posarodku siebie obrać mogą
którzy by ich interesu w trybunale zachodzące usłu-
gi, nad innymi utraciły. Niechże iuż więcej nad
to nie wyciągaia to jest aby te usługi, które usługi
własnym trybunale usługi uszczelnieniem opłacali mieli.
W. zaś uprzedniego, y szaductwa tytuł się nie mi tu po-
czy nie był, iż te/ pierwszy jest szaductwa polski/
nie dla podziatu między pierwszymi szaductwa, iuż-
dni kasa, ale dla wspomnienia uluższy. Kłakty, y na
inne Ustawy potrzebny są nakazane. A może chwa-
leba w ustanowieniu wspomnianych ode mnie po-
datków intencya prozadawczym być z szaductwa sku-
ptkiem, iako gdy na pensyi dla Deputatów, iuż z onychże
będzie uwzględniona. A gdy taka wyznaczenia Deputa-
tom pensyi, wskazuje się potrzeba, z drugiej zaś strony,
żadna

żadna Mowetwom de wyptacenia je obliwige nie dsi-
u sie kroywda, niech ja wiecej z mieysca tego de-
dowai, lez to swanie mnie na gorne wsszadzie senty-
menta.

25 Nowa Rzeczca aby Deputaci obrani na Seymiskach
nie uchwiige trybunatu przysigali.

Jako chwalebna NN w uchwaleniu nowych praw
materiji tyzacy sie przyspieszenia, y ugruntowania
sprawiedliwosci usilnosc wyuzystym wyda sie spo-
sobem, taki nie watpie iz nie zapominajac o anepolke-
bney wielu stych zagadkowych wyzyszczeniach reformie, ma-
nowa znieśc bedzie chcieli konstytucya. Z ktorych
pierwszy w porzeczku widzac, a dla stych, ktore za soba
ciagnie konsekwencyi, naybezpiecznieyszy sadzac
za rzecz arcy potrzebna, rozumialbym, aby obrani Deputaci
na tych se iuraz przyktu wykonywali przysige Seymi-
kack, razez, nizeli na trybunale przy obzyciu swiecy
funcluyi.

Nie wchodzi ja tu w pierwsza Przodkow Naszych
intencya, gdy oni LL Deputatom w Lublinie przyz-
yge nakazali, iakie oni z takiego ustanowienia upatry-
wali przytki nie wztrazam, gdy iednak wszelkawnon
iest zostawiona wolnosc dacznych odmienienia, lub
wcale znieśienia Ustaw, gdy tego prawdzinwa wy-
ciaga potrzeba, wiecej cale w deklarnym tym zaryzku
szkody nizeli wrynkawych upatrze przytkow. Na
doswiadczenie tak rzetelney prawdy, nie trzeba nam
dacznych wspominać razow, gdyz wiek ninieyszy
ba y te w ktorych zyjemy czasy, liczne nam przed wy-
stapienia przyktady iako ta w trybunale cyniona
przysiga wszelkich w Rzeczy Stutni byta okazyj po-
niewar

100
wasi dniem ten jest ostatni termin w którym niego-
dne między sobą Jarmicie, albo i też drudzy wszelkimi
przed sądem w interesach swoich szukający pomocy
jako pierwsi z stron swoich szukać dopłynęli, tak oto
wzajemnie starają się, aby tych których sobie przeciwnych
być obawiają się, od oddziału funkcji oddalili wszelkie
złoty naruszenia sposoby, na zamierzonych do kazanie
zamysłów ztąd skutnie, zwady, a na ostatku y nie wy-
mowna odsądzonym wielu niecierinnie od deputackiej
godności dżeriej kraywoda. A czyliż co podobnego
na Deputackich stać by się mogło sekymikach, czyliż go-
dnie Deputatów do przysięgi na seymiku przyjąć
y onei według przyrzeczenia wykonać kto zabroni, ale nie
takby niebezpieczne z przysięgania w trybunale
było konsekwencye, gdyby na samych skutkach y or-
ządzenie nie których od Deputackiego konicy się miały
większe, y zatrosnierze daleko nie zbyt dalsze dalszy
przed oczy starając, przykłady Kieckie ten który na za-
dany obrany nie będzie sekymiku, Deputatów przeciw
jako prawdziwy Deputat do przysięgi w trybunale
jest przysiężnik, nie tylko Rok daty Deputackiej
na sobie niastować funkcji, ale na ostatku zgodnym
do Marszałkowskiej Łaski być osadzony. A czyliż
przy takich obciążeniach funkcji Deputackiej mogłoby
pięknosie sprawiedliwości mieć być daremnie, ale
czyliżby takie kto utożwerszy zamysły mógł sobie
pomysłowy onych nie na seymiku obicy wali subiekt,
mógłby lepiej niż tak szkodliwe wolności Karskiej
sprawiedliwości sprawiedliwości zierpieć zamysły
które poprzedzają, jako byśmy pewnie żadnych nie
wypili trudności, aby obrani Deputaci przysięgali

na miejscu obrania swego gotowi do obiercia Junbury
w trybunale przystąpiłi tak teraz przynajmniej dalszym
podobnym zabiegając inkonwensientnym na utwierdzenie tak
zbanieckiego zbrodźniemy się prawa.

26. Nowa Rada aby bankiety y priatki w try-
bunale sniesione były.

Jako za nieomylną kanię prawdy iż całość Rządu
niemniej na reformie stykających się z wyrażeniami
iż na nowych ustanowieniach y ugruntowaniu załatwy
praw tak chociaż w Parisianie Kabinetem sprawiedliwości
administracya jak najlepiej wie iż nie ugruntowała
wsady nie takiego zierpień y opuszcza niepowinnośmy
co by tak zbawieniem dążyć nie tylko całe sprze-
wić się ale choćby też w najmniejszym punkcie ustę-
żać miato. Dzieląc ja iść w trybunale ordynary-
ny całe upatrzyć wyrażay który lubi całe naturalnego
sprawiedliwości biegu nie tamuje że jednak zgodzić
że z nią nie może równym sniesiony być z pokinien
prawem zakazując bankietów y priatki w te dni
osobliwie w które się sądy odpowiadają.

Ktokolwiek nad tym bodemnie wyrażonym zusta-
nowie się zechce zdaniem a oraz trybunatom terazniej-
szym z daleka przypatrzyć się użna z podziwieniem
nie matym iż to co moda z powożku porwali wyprowa-
dziu saketa teraz tak mocno w korzenito się że dnia
wolnego nie mają aby jawni P. Deputaci na bankiety
codziennie siedzieć się nie mieli. A tak gdy jest są-
damy teraz jeżeli chociaż sprawiedliwości przyspie-
dzą przy takim sadzeniu sposobie do zamierzzonego
przed się wziętych zamystów dążyć możemy Kresu. Bo
pryncyplim był dążyć do tego gdyby dla tych bankietów

101

samie tylko po obiednie czasu prozno, y bez żadnego
sądzienia rejestru transione byda miały ale użyte,
ustanowienie pokazuje polityka, iako te dni były
od południa zajęte, a do białego dnia przeciwnie
same narwet czasu nie sposobne do rady y sporawie-
nienia czynia. A z tego ta nie uchybia wynika kon-
sekwencya, iż tylko dla Rayentow wielka dziele
krzywota dla samychże JPP Deputatow zwłazsa
szlachetniejszej substancyi, nie wątpliwym fortunę
byda musi przeszkodzić. Wiedziemy bowiem, iako
tym obrani Deputaci wiedzą o tej zruywaynej w
trybunale bankietowania potrzebie, pierwszemu na przy-
spodobienie dostateczne uszytkiego obracaia myśli
nieżeli na rozważenie przysięgi na się według 8 Pań
byszystych sądzienia, obligacyi. Gdy tedy iedni dla
punktu mniemanego honoru swoje rusznij substan-
cyę drudzy do Deputackiej sprawowania funkcyi
chaj zdołniejszy, oneż zaś wypraszają się musza, chęć
oddali substancyę. Niechże ta wchodzi w rozstrzygnięcie
powinności sądziego, iako ten najpierwszy uszytkim
dobrym przyzwiedzi powinien przykładać, niechże się
rozszerza, iakoby całe Deputatowi nie przysięgato, tym
do iednego zasiadać bankietu którego w tymże trybunale
założdząca sprawa nie tylko od bankietu, ale od zabierania
nawet maiomności odstrąca y oddalić powinna. Niech
będzie najprawiedliwszy sędzia od przeciwny iednak
parcyalnym byda musi nadzwany strony gdy z druga
iakiem kolwiek by najnieuważniejszym tęż się sposobem
a tak większy rozważa nierównie gdzie do pokoiu y
igody najpryncypalniejszym przewodzą byda powi-
nien. Nie mówię ja tu, iakobyśmy się stała iako JPP De-
putatorem

putatom, iżcia chciat opisywać Regule tego iednak
w tych, którzy tak zainym, y umytem iednym zaszczy-
ceni są charakterem, chwalić nie mogę co w całej
po części szesliwie ustale Polzcae, a w prywatnych
osobach bardzo jest naganne. A do tego jest tyle dni
wakuiących w trybunale, w które się tedy agitować
nie zwykły, czyliżby te wystarczyć nie mogły na
wszelkie przystożne ustawy zabawy? dosyć takich li-
czy się dni w które bez żadney Polzcentow Krzywdy
bez żadnego fronyk zarowdu, iako od wszelkiej P.
Deputacji uwolnieni są praić, tak wszelka do wozena-
nia przystożnego myśli serach mieć mogą y osobnost.
Zainym iako terazniejszy bankiety y Priatyki, wiel-
konorari, y powadze Deputackiej wito są, tak mnie-
miam, iż uwolnien o honor ich dbać nie mogę, iako gdy
o nowe o zmieszenie tychże bankietow domagamy
się praić.

37. Mowa Radzga aby druga przysięga, Która po
skoricej funkeyi Deputacji zwykli czynić nie-
siona była.

Przytucharasy się do tych czas zainym y mądrym
nn sentymentom, Ktore z należytym adoniz respe-
tem nie widzę w by się przy spie szenia y ugruotowa-
nia sprawiedliwosci tycy to czego by się nn czyli to
nowych ustanowieniom praić, czyli dawnych potwies-
dzeniem, czyli zaręszczonych z tych obyczaiow refor-
ma zupełnie nie utatwili. A iako do tych czas w
niczym sprzeciwiać się nie mogłem, tak y teraz z
inąd bym się nie smiał odezwać propodycya radzga
Która bym iżesliwie może do dobru publicanemu ranno
z nn artuizce, usiadłszy mógł chci, gdybym przedzali-
mitowaniem tej naszej Sejpy, za rade potrzebna niesq-
dant

102
dzit, ieden ieszcze w Trybunale odmienie zayczay. Uznali-
smy wielką sentymentu mieć sprawiedliwosi, który twier-
dził aby J. P. Deputaci nie przy obyciu funkcyi w Trybunale,
ale na miejscu obania swego to jest na trybunale zayczay
wykonywali przysięgę, na to iako iednostaynemi przysię-
stwami głosy, tak też nie mylnie sprzedawam się zgodzali
druga przy do korowaczeniu Deputackiego Urzędu przysięga znie-
siona była.

Przeczyi ja tu nie mogę iż ta druga przysięga, której
zniesienie potrzebne była sądzić będąc od Przedkownych
postanowiona, y wyraźnym stwierdzenia prawem pierwszym
chwałobney jej zasławności jest dowodem, przez którą załoga
niechcąc w iawnym nie brania korupcyi zakazie zostawie
wybiega dwa razy Deputatom przysięga kazali aby na
drugą przysięgę, gdy do Korupcyi podać się okazują, usta-
wiczenie się oglądali, iezli by pierwsza w niepamięci posła.
Ale że ad novum casus temporum, iako wielki napomina Polityk
novorum consiliorum rationes accomodande sunt, gdy ied-
nym skuteczniejszym daleko sposobem wszelka brania
korupcyi zagrodzona jest droga, więc to prawo iako przeci-
wno samym postanowieniom jest korupcyom, tak łatwo cale
zniesienie byłoby może. Na co się bowiem przyda nieskazanego
sumnienia Deputata do drugiey przysięgi przysięgi, kiedy
przez pierwszą sama się podnosić y dobre sumnienie w
złego y niesprawiedliwego sądzienia odrodzi. A gdy
druga, którą ma czynić nie ujęty na sprawiedliwym y
bosobojnym. Alz na pierwszej nie wymoże przysięgi wy-
bitniejszej y chwałobney y nie nasyczonego wskaza Deputata tak
podobno równie drugiey, iako y pierwszey przysięgi skutki
widzieć będziemy, to gdy na pierwszej kryptofizystrów
z tak łatwo odważa się rezolucya, drugie z większą łatwo-
ścią y sumnieniem tróhobiz popetnia. A co większa sama
brzeża, aby w drugiey wykonaniu przysięgi żadney nie
czynili

czynili ciężkości. Gdy bowiem widzę, że żadney przed
Bogiem wymówki mieć nie mogą, iż pierwsze mu po-
pryszone, złamali słowo, przed ludźmi przynajmniej
zakrywając te swą niestawę, tawo do przybici ręk
ściągając muszą, która wabraniem się sam na
siebie oszysła, całemu światu niesprawiedliwego, gdy
daliby świadectwo, za którym stawiwszy już dobre sumnienie,
fortnę honoru y życie, w ostatnim zostawiłoby niebespieczeń-
stwo. Ale imże tedy z drugiej przysięgi oszysła
wynika pożytek, nad tem, iż w dobrych żadnego nie
czynią skutku, z tych Députatów sławem do wyraźne-
go Krzywoprzysięstwa obowiazujemy.

A kiedy tym i tak widziemy sposobem, żadney przy-
dokonanie funkcji przysięgania nie znajdujemy po-
trzeby, czyliż iaki przynajmniej upatrywać możemy
pożytek, ale żadnego, bynajmniej nie widzę, zwłaszcza
jeżeli ja wykonując muszę, którzy wraz z nią Deputatki
swój oraz składają Urząd, a zatem większej w zgodzeniu
punktualności y sprawiedliwości obierwać nie mogą,
gdy więcej w tym sędziów charakterze zasiadać nie bę-
dą. Gdy tedy żadnego mieć nie możemy pożytku, na co
się tam przyda dobrych nawet y sumiennych niekto-
rych Deputatów zawodzić sumnienie. Często się bowiem
przytłafie może, iż zasiadający Deputat, nie tylko że się
za żadną nie da uwić korupcyą, ale na to nawet ma
pilne oko, aby ani affektem, ani pasją na żadną od spra-
wiedliwości zdawać nie nakłonił się stronę, przez jakąś ie-
dnak niebaczność, a czasem y nie należyte sprawy roztra-
śnienie niesprawiedliwą, za sprawiedliwą u siebie uzna-
wszy, szczerz kryską swą do niesprawiedliwego promuje
dekretu. Zreflektowawszy zaś pobytem, y swym błędem uzna-
wszy, czyliż taki odważnie do drugiej przysięgi przysię-
gi, gdy po sumnienie delikatne strofione, y popelniony błąd
przypomnia.

103

przypomina? z drugiej zaś strony iakoz się od przysięgi wymarwiać będzie, jeżeli nie naruszoną Karyz subię od wszelkiej dalekiej suspijy chce ocalić y osunąć. Gdy więc w wielkiej iakoz się oczywiście pokazuje, y na dysprawiedliwzych Deputatow, ta druga przysięga podczas zastawie łagody i łaski z tych zaś iakoz od tego powściągnięci nie może przedsięwzięcia, rozumiem że gdy ta zniesiona będzie, większe ta, która surowe przeciwko biogrym korupcyę nakazuje Kary, konstytucyą sparriskutki tak dalece że y zte sumnienie, czego drugiego nie potrafiłaby przysięga, w twiazni utrzymać może.

Ode Horacyusza pisana do Licyniusza, w której iednostayny w sączsini, y w nieśzazsini urnyst zachowai radki.

Bezpieczniej byś żył nie wrzyc się zuchwale
Na morze, ani byś, zci morskie fale
Straszę, za kładai miał w przerwanym brzegu
Kres swego biegu.

Ktoż kolwiek z swięty we wozach rzekach miary
Wykroczy, niechże ten ma bez przywary
Dom chędogi, a dostatni nie wzbrzdzi.
Gniewu nam ludzi.

Z większą na wielkie swony wieg mocą
Wiatry, y turiedze wyższe się obroć
W proch, na najwyższe bęg z przodod chmory
Pioruny gory.

Ufa w złym razie, a w szczęśliu się bwi
Na wsze przygody, kto kre uabior
Z jowisza daru, który zime zsyta
y wiosna mitta.

Jeżeli zle teraz nie tak zawsze będzie
Budząc Apollo muzy raz usigdzie.

Przy tytze, drugi w satraszliwej odzieży
Luk sury natrzy
Pokaż się mężem w niepomyślnej chwili
Pokaż się mędrym, gdy się nazbyt sili
Szczęście, zwin prędzej rozpuszczone żagle
Hajdu nagle.

DECLAMATIO TERTIA.

de Aerario publico.

Nowa Radzaga aby iaki obmyslony byl sposob stuchania rachunkow Jhmie P. P. Podskarbkich in casum nie doyscia Seymu.

Widzac optakane tylu niedosztych Seymow Naszych skutki, lubo ziednoczone przykladnie teraz wszystkich das tu przytomnych uwazam chęci, mniemam iż mi za-
ste nikt nie poczyta, że iako pożądanym z wielu racyi tera-
zniejszy obrad Naszych wrozę sobie sukces, tak z dru-
giej obawiam się strony, aby iaka gwałtowniejsza burza
spokojnego, y pomyślnego myślenia nie zatamowała, albowi-
też y nie przetrwała biegu. Prawda iż tu nikogo w tak
dyskrygowanym życiowym czynieniu synów zgroma-
dzenia posadzić nie można, aby na pierwszym do tej
obrad publicznych chwytaniu, wstąpieniu szerszego wy-
znie tak zbawiennej chwili nie życzył zacycia a z dobre-
go onejże zacycia, szerszych nie obiełował skutkow-
z tym wszystkim y przeszte Seymy, choć z podobnie zba-
wień na Jhmie P. P. Postaw zaczęte były intencya, przeciw
do zamierzonego nie doszły kresu. Ale że zabranego gło-
su moiego nie ten jest cel aby tak wkorzeniony niedo-
chodzących Seymow nie rząd chiał poprawić, który przy-
wrotnym od wszystkich przewenyci umysle, większego
racioga czasu: więc uważając tylko iak wiele ważnych,
y nieodwrotnych Rzeczypley Interessow na doysciu
zarwisto Seymow, też nie odwrotnie iako morze interesa
żadney nie cierpiaty by zwrotki.

Nigdyż temi naysprawniejszymi szermi, y nayspo-
blinszy dyskutemii się czyniący Naszy Interessami, bez
wątplenienia jest interesz Skarbu Kor. y W. A. L. z Ktorego
opracowania rachunek na Każdym Seymie czynię po-

winni, których nie doyscie, że jeh od tej uwalnia pro-
winności, życzyłbym ja aby in casum etiam nie doyscia
teymu oddawania, i stuchania rachunkow był obrzyslo-
ny sposob.

Ale żeby kto, w inoszy podobno, nie tak, iak my sę te-
rnio podane zdanie nie rozumiat sposob sądzę za rzecz
użyteczną z tym się naypierd oswiadczyć ku P.S. Rod.
skarżim respektom, iż najmnieysze z tego, o spra-
waniu jeh Urzędu mieć nie mogą porozumienia, a zatem
żadnego jeh w administracyi Obwoga Karodów Skarbu
falszu, i niewierności nie zdadę, ale iako o zaenych, i
wspaniałych jeh ku byczynie byperswadowany iestem
sentymentach, tak nie wątpię rozumiat bym iż iako
oni Vami niczego bardziey nad pomnożenie Dobra publi-
cznego nie pragną, i też życzeliwe chęci swoje, skutkiem sa-
mych pełnia, tak podobnychże sobie, w niewstaioce wieki
miej żyję. Haste prow. Nie ma się czego obawiać Rzeczplta
w tak zaenych Szezon dyspozycy. Skarb swój oddawsz
ktorzy się tak ciężkiego nie innym końcem podymuie
urzędu, tylko aby tym bardziey nie przesłamaż żadną
trudnością przysługienia się chęć chęć swoje pokazali.
Jako zaś sądzi o rzeczach przyszłych częstokroć przy-
trudna, a o przysłych nie równie trudniejsza, i wrotem
niepodobna, iako z teraznieyszego szczęścia dalszych nie
uchronnych pomyslności pewnie wroży nie możemy
prognostykow tak poruciwszy w opiekę zaenych ludzi
Skarb swój, Rzplta iako o teraznieyszych iest pewna
czasach, tak o przysze troskliwa spiahiedliwie byde pro-
winna. Bo iako mowie nie ma się czego teraz Rzplta
obawiać, czyli od tej zawsze duleka bēdzie wiazni gdy
w następnich czasach Skarb swój w takich obawach
reżach, ktorzy prywatnego swego raczej niż publicznego
szukaia Dobra. Jakkoz ucalenia Skarbu swego mieć będzie
nadszicie

radzie, gdy dla niedoyscia Sejmow Jhmie L.L. Podskar-
bionie rachunkom podlegai nie beda? Alczyli nie doyscia
Sejmow y to przymykalna byda? Nie moze okazyc, gdy
L.L. Podskarbie nie chce zadney dai poszlaki o tym spr-
awowaniu Urzedu swego o obrobnym na swre potrzeby
dochodach publicznych, o tyzianych Skarbowi zadanych
Kzywdaach przez rozne sposoby rwaai Sejmy beda aby tym
perwniej do zadnych nie obodigani rachunkow Skarbu
Publicznego podlug woli swney, y interessorow Krom wszy-
stkich bliadni zazywali.

A tu iawna zblania mego wynika sprawiedliwosc
iz obmyslajac iaki sposob do czynienia z Jhmie L.L. Podskar-
bionie rachunkow etiam in casum niedoyscia Sejmu do-
brym tak teraznierozprn, iako y przyszlym, ta tak ostrona
przezornoscia zadney nie uszynienney kzywdey, z tym zas
przez sam nieuchronnych rachunkow wzgled ztego
zycia Skarbu wymiemy wolnosci, a przyszlym do rukonia
Sejmu dalsszy nie podamy okazyi. Moze to byda, iz to
zdanie moie zbyt zlosliwe, y podeyzenie petne zdawai sie
bedzie, ze tak tataro udezi tatarie sumnienie, na co lubo
z Raymskim Politykiem, mogt bym sie ztozyi krewkoscia
natury ludzkiej y bledem ludziom tylko sam zlosliwym
zwlaszcza gdy by sie taki znalazl Ktory by Skarb Rzply
Kzywdaie odawazyl sie, czemu z bym nie mial sadzic
iz y o zerwanie Sejmu pokusit by sie lubo sprawiedli-
we mam po sobie raryc, zebym iednak zbyt biazliwie
o rzeczach przyszlych wrozyt sie nie zdawat, pozwalam
iz by do niesszczliwych, a tak byczanie szkodliwych nie
przyszto drodkow, postaremu nieuchronna zarosci, stu-
chania Jhmie L.L. Podskarbach rachunkow co dwa lata,
przynajmniey, pokazuje sie potrzeba. Przyszlisimy niez bo-
niem do tak niesszczliwych, y cale krytyczney sytuacji,
iz bez ukroczenia wolnosci Sejmy Kasze dochodzi nie
moga, a ztqd idzie, iz Jhmie L.L. Podskarbie, zadnych

nigdy
6

nigdy oddawać nie będą rachunków, kiedy do stru-
chu onychże, nikt nigdy od Jey nie delegowany być nie
może. A tak wyszła ta Stusza, iż Kapłta nigdy nie wejdzie
w się w Jey dżerie Skarbie, w Jey zażyty, y taki w gró-
wny potrzeby ze Skarbu siewego spodziewać się może
pomocy? jeżeli zaś kiedy, popołite przystawie usta-
wionym stwierdzone doświadczeniem, że pociżenie naj-
lepszego zepsuje, tedy to na Jhnie P. Podskarbiek sio-
nie będzie mogło, gdy ci, choć żadney Skarbowi nie u-
niekrywdy, spodziewając się iednak, iż do darowania
jmu nigdy nie przyjdzie rachunków, nie będą chcieli
daremniey cale w spisowywaniu Regestrow zachować sobie
trudności, y wszem dbać o nie nie będą, zachodząc
względem siebie nie widząc potrzeby. Jak Skarb Koronny,
y Litewski wielką kiedyż tedyż ponieść musi szkody
osobliwie in casum factorum Jhnie P. Podskarbiek. Ob-
mieniający buriem urząd ten nowo wyznaczony Podskarbi,
z kąd prosię potrzebną zasięgnie informacyę, z kąd perne
Skarbu pozna dochody, z kąd się o pozostałley domie ma-
nencyi, kiedy Regestrow, z których by się mógł zupełnie
oczyć, po zmałym Antecyporze swoim żądnych nie
znaydzie? Musi się więc zdać na dyskretyę, wiadomych
daremney interesów Skarbu ludzi, którzy by mu czynią
przystrugę, o swoim iednak nie zapomnieć zysku, a tym
sposobem Skarb z iednych do drugich rąk przechodząc, sa-
mym nieładem wiele szkodować, a powoli, y niszczyć
się musi. Ale wszyscy Jh. nie zawiedna uśmiałeje potrze-
bę pilnego u interessa Skarbu wezwierzenia, y rachowania
z Jhnie P. Podskarbiekni, do czego ja bym rozumi-
ał, że y sposoby do tak zbawienney dyspozyci terminu, tate-
wo wymyślić się mogą, które gdyby, y nacygłszy zdarwały się,
miłosci byczyły, y Dobra pospolitego, a przytym doznana
gorliwości, utatwili porządek.

Marek

0

Mowa Radzica, aby Jchm. P. Podskarbiowie rachunki
oddawali ex apse, nie z umowionej kwoty.

Winiszować mi tu przynależą być znie Naszey, ze ży-
calini, meyże Synowie z byworską prawdziwie J.K. Mł. skoto-
niey, certując pieczętowitością, gdy onez wiecznie ugruntowai-
usiliuig, to najprzod przed się biorą środki, które Jey najpos-
dsza przyniesi mogą, pomoc. Coż towiem darową Religii
przynosiwszy ozdoby, święta, należycie ugruntowacwszy
spodreclliwosc, potrzebniejszego Oycy, znie bydz moie
nad dobru Skarbu obozga Nasz odow administracya. Jeżeli
baniem pieniądze nekus rerum agendarum nazywają,
ie, to, y Skarb Rzeczy najprzod palniejszy onez ra-
dzica, powinien bydz zabawa. Jaz ja nad to już J.S. N. ma-
dze y wyrownie o potrzebie stukhania rachunkow J.S.
Podkarbi, w moim swiey obiasnit, przydai więcej nie
mogę, ale iako z moim zupełnie na wszystko posze się
zdanie, tak w stukhanie tychże rachunkow spraciedli-
wa, do uwagi wszystkich H.S. podai mi się zdanie anim-
alwosya. Jaz to od dawnego czasu J.S. Podskarbiowie,
gdy przed deputowanemi bod Seyma rachunki czynią,
onez nie ex apse, iak mozie, ale tylko z pewney, y um-
wionej summy oddają, co ja z nie maty, obozga Skar-
bu sądzę bydz szkoda.

Nie stukhana we wszystkich Naszodach, rzecz mi
się bydz zdanie, aby te kiedy Skarb swy, iakim kolwiek
spodobem, y kornuikolwiek w arende przuszczai miaty,
co u nas w rzeczy samey, choi pod innym gely się pra-
ktyknie imieniem, czyli z honorem tak obszernego
bydz moze Panstwa, gely inne nie mozie krolestwa, ale
same nawet swym prawem rządzące się Miasta, pierwsze
o Skarb publiczny musia staranie, my Jhmi żadney nie
dając bliżności, w tym co się Naszay bardziey tycze na
ednego

ziednego spuszczać się będziemy dyskrety. Gdybyśmy
w interesie Skarbu, iż nie według tych Krolestów, które
najbardziej w Europie Książę regulować chcieli, ale tey
które około partykularnych Działach swoich zaży-
wamy, podobnie zażywać chcieli piśnów, nie zawadzałyby
sobie nadziei, iż wkrótce obfitszy Skarb nasz oglądali by-
śmy. Ordynaryna bowiem ta jest Reguta, iż przy dobrym
rządzie, wszystkie dobra w górze, a z czasem podnoszą
intraty, a czyliż sprawiedliwosci sobie przypisać możemy,
gdy nie tylko o przyszytnienie tegoż Skarbu niedbamy
próżytku, ale nad to i takż kolwiek kontentujemy się
mamy, która podobno pierwszym Rzeczy nie wyrówna docho-
dom, a przynajmniej cę wyrówna nie możemy, gdy o
tychże ząd, y iakże są miłe nie możemy informacyi
dochodach, zważać że Jhmie S. Podskarbiowie nigdy
ed aspe z intrat publicznych nie dają rachunków. Zle
nieomylnie gospodarstwo, a podobno y nierozsądną temu
przyczynali byśmy rozumnosci, który by wszelkich chęci wyse
kłopotów, wszystkie włości swoje do rąk wiernych domu
oddawsz, umbriona tylko kontentował się zawsze swo-
tą, żadney zaś nadto nigdy nie pretendował melioracyi,
ani o stanie dóbr swoich cudzych zostających rachek
żadney nie zaciagał informacyi. A gdy tak sprawiedli-
wie, y rzetelnie o inszych sądziemy, czyliż tam samym
podchlebiać mamy, zważać, gdy w tylko o inszych
imaginujemy sobie to u nas ten błąd, nie we wprostno-
ściach prawię Państwa w rzeczach najeśnionych, a
słych znajdujemy. A nad to, takowy Skarbu Admini-
stracyi sposób, bez oczywistej, albo Jhmie S. Podskar-
biów albo całej Oczyny nie może być, Krzywdy. Kapa-
trzyliśmy się y tyranizmemi dotychczas widziemy doro-
dami iako J. P. Dzierżawcy na swoje nymis nie mogą
do ostatniego czystokroć, Dobra, y Poddanych przywrócić
spustoszenia

ed.
24.

spustoszenia ale ze tej tak szkodliwej konsekwencji
z przykladney Jchm P. Podskarbiem, o dobru państ-
wie zarliwosci obawiać się nie przynależy, czyli spra-
wieliwa iesszcie aby gely tra zuto ziona, wyznosić nie mogą
summy swia, oneyż doptawali fortuna, y miasta nadg-
dy swia niedzieli familia. Jeżeli zaś to umorzenie
summy, ktora ptanie do skarbu maie J. P. Podskarbiem
iaki kolwiek przynosi pożytek, to Rządk, racetna po-
nosi krzywdę, bo w iednem niesprawieliwie przy-
bywa, to drugiemu z krzywdą ubywać musi. Ani Je-
Jchm P. Podskarbiemie wymarzać nie mogą, jako
by nie z takowej skarbu administracyi nie korzystali,
to procs pewnych, y statych dochodow, ktore Jch nigdy
zarwieć nie mogą, wż morie o przypadkowych, a mia-
nowicie ze starostw po Imastych starostach, y innych
intatnych urzędow, ktorych Intraty do skarbu mule-
za, poki onychże J. K. soli nie nastapi dystrybucja.
Co zaś uwagi gotina iż Jchm P. Podskarbiemie tym
wolniejszy korzystać sumnieniem, im bardzley
uznawia dana sobie od Rządk, obowienia na swy co
mogą pożytek wolności. Bo kiedy w takie z Niemi
Rządk zachodzi, ze tak powiem kontrakty, do perwey
Jch tylko obligując ptanie summy, to tym samym,
wszelkiego ktory tylko bydz może, jest zaś perwie
nie maty, wszelkiego mozie dobrozownie ustępnie pro-
fitu, y że tak rzekę zarabiać na sobie nie zabrania. Czy
li teley nie lepiej, aby skarb raczy publiczany bogat
sie anizeli tak ubawista ponosit krzywdę. Wielkim
to J. K. do rozdazenia zostawuig rozsądkom, perwy bledz,
ze lubom pierwszy, że wniośt prosiży, jako iednak w
zukunftu dobra publicznego, pierwszy się narzucić nie mogą
tak w utrzymaniu zbawieznego środka ostatnim nie być.

Mowa Radzga a by Szlachta handlem się barwiły równo
iako y Kupcy sta wszy stkie ptaćli.

Zważając pilnie interesy Skarbu Obojga Narodów Naszych
im bardziej, a co raz głębiej tenże przeniknąć usiłując tytn
oczywiście poznajemy iakoż czas y okazywa nie tylko Nasza
mych okazywa, ale nad to wszelką wżystkich rzeczy istnie
najdoskonalej przed oczy Nam wystawia. Jakozż chcąc Skarb
Koronny do należytego szczytów doprowadzić porządku
przynajm konieczne potrzebne z Jmci P. Podskarbnym czynie
nie rachunkow, chętnie się piszę, aby się Jmci P. Podskar
bnie ex affse nie, zamordoney kwoty pomienione czynili
rachunki. Gdyż zaś nad tym Wmiana Mowy punktem
w którym się o przypadek nowych Skarbu dochodach napo
mniad, myślą się moga zastanawiam, przypominam sobie
niesprawiedliwą wielu pretensya, którzy dla zaszczytu imie
nia Szlacheckiego, lubo różnemi handluia, sposobami
wolnemi się jednak byda od let ptaenia Sadza. Wielka
mi się w tym punkcie zdaie niesprawiedliwość, która się
mowa o Kufrowana ustawa, pierwszy nie ma Skarbu
przyniosłaby intraz.

Czy by tu bowiem prowadze Jmienia Szlacheckiego
unowoczyć mogto, gdy kto oburwszy sobie równy z Kupcami
zycia sposob do niego z niemi obligowany będzie prawa?
Wszakże gdy Jmci P. Szlachta na prowadzenie handlu
odrzucają się ten sobie najpierwszy formułą zamysł iż
takowa kondycja z zamością Jmci Stanu zgodzić się
może, czemuż ptaenia let iako pierwey dla siebie y
Stanu swego hanby unikają. Kiedyż tak, który sobie obrali
zycia profesora, nie mylna powinności w ptaeniu let
pociągają konsekwencya. Y wprowadzić potrafi ja tego nie
mogto iako prowadzenie handlu bynajmniej wolności
Szlacheckiej nieuwolcz, ptaenie zaś sta należytego
od handlu onez wyrzucić, chyba by w tym postanowienie
tak

188
tak potrzebnego prawa poniżej J.P. Szlachty kon-
dycya zdarwało mi się iżby nowym ja obowiązato pra-
wem ale tak, wszystkie najzbarwniejsze, które są
y bądź kiedy mogą prawa zniezione bądź konieczne
powinny by, to zapewne J.P. Szlachty, od zachowania
mnych nie casyrowaty by. Ale zastanmy my to nie,
którym mniej rozsądnym narzekania wolność, iż
przek takowe prawo powaga stanu szlacheckiego po-
niza się, a z kupieckim równa się stanem, dajmy że
przed to prawo bynajmniej do Skarbu nie przybędzie,
mniej się zdaje, iż nad to wyższej obciążenia sobie nie
możemy korzystać, iako że tym sposobem odrażamy
J.P. Szlachty od prowadzenia handlu. Prawda
jest, że żadnego, tak niedbającego o swój honor, nie
znajdźmy szlachcica któryby dla zbytńey zysku chei-
wosci, tokiem lub jaczem mieszyl przeciw wyraznym
prawom odważyć się, ale czyliż y te, któremi się pod
te sprawy, J.P. Szlachta baria handlu, pod ten prawem
opisaną, podpadać nie powinny by niestary, zsta-
lesza, gdy wszelkiego rodzaju handlu, z zachowa-
niem szlacheckiego zgodzić się nie mogą. Ano tu
pospolita wielu J.P. niestudy wyrzówka, iż wolą ten
mniej przyzwyczyć przed się wziąć życia sposób, aniżeli
ostatnią będąc pokryśnioną miseryą, na surowe
powsze się życie, niech kto chce jakim surow proceder
zastania protestem, ja twierdząc że szlachci Polski
na przyzwycych J.P. kondycyi zbywać niemożę swo-
dych, byle tylko sami siebie przytożyć nie zaniech-
wali, starania, to czyliż małe miewo w Woyasku
Trybunale, które na przyzwycie szlachty osadzone
by być

by być powinny. A jeżeli ciężkie, tych sprawowanie
urzędów, to zapewne prawowite, tym chwalebniejsze
być musi. Nie wracając się do wyrażonego na po-
czątku zdania mego, iż przez szlacheckie handle
skarb wielką ponosi szkodę, rozumiem że tataro ka-
żdy uwierzy temu, gdy z jednej strony niezliczoną
liczbę, handlem się bawiących szlachty, a drugiej
kupcom prawdziwym chleba odebrany uważy. Takie
się kupiec, ma odważyć na handel, kiedy płacony
się na komorach: czego szlachcie nie czyni? musi ce-
łownik dla przyszłego odbytu, na tenże co y szlachcie,
targ, a wielką zarobiast zarobku stratę swoją zbywać,
traci. Jak tedy, gdy szlachcie cła nie płać, tych zar-
kówby płaćli nikt nie y prawie do zarzucenia
handlowi przymuszaia, tataro H.H. widzicie, iaka
skarb kożyweł ponosić musi a przytym iak spra-
wiedliwa aby jestm. P.P. szlachta handlem się bawia-
cy do płacenia cła na komorach prawem obowiązani
byli.

40
Mowa Radzga aby Joni P.P. Podskarbowie liber-
tacyi nikomu nie dawali, względem nie płacenia
cła na komorach.

Adornię wielkie W.W. P. Dob. sentymta, które lubo
wszystkie sprawiedliwe, y używistych wielkiej o do-
bro publiczne zarbiwości pełne dowodów, gdy jednak
głębiej się myślą moją przenikam, tym bardziej w
tym się utwierdzam zdaniu, iż między innemi po-
mnożenia skarbu środkami, ten jest najszybszy
aby J.P. Podskarbowie, et affe, nie z umowionej kw-
ty rachunki oddawali co lubo gwarantowani zwró-
żone dowodami, żądnej nie podpada kontrad-
kcyi
6

109
kierji uważam ja iednak iesszcie, iż z tego środka wiel-
ki wyrzeka nieład, który skarb Obywca Karłowu nifaj.
Weszycanili się Jhmie P. Podskarbinie wrym postyjał
ciotom, a częstokroć y samym tyłku proszącym, libeta-
cyi od'et płacenia pozwalaia, y czego przy dołym
skarbu rzadzie ledw samym na własną godzito by się
potrzebę, tej y inszym uayczajg wolności. Coż jmsz tak
obszerna wtałag daie P. Podskarbin, aby nacylnicy-
szg skarbu intrat, bez dotuzenia się stanom, wedlug
woli swiey szafowali, czyliż nie ta od dawneyo czasu
niezarodkacyalist nadzieia, że nie ex afse, ale z umo-
wioney summy rachowai się będg y tej jmsz dodaie
omiatofei, wieloutadney mocy, toliakby ze marze ex
afse rachowai się na tak oaywisto skarbu odradzyl
się krzywdę, chyba by aż tyle wspaniatoseig y naku-
stosig nałobie chcieli, iż to zbytng w rozdawaniu
libetacyi pozwolnosig, wrym skarbowi to z własnyh
intrat nadprodzg. Ażi ja tu, gdy zniiesienie wyha-
zonym prawem tak wielkiego radag nierządu, żadney
P. Podskarbin, własney w tym jhm winy nie wyrach-
cam, bo iako już mądrze na tym tu miejscu stysze-
liśmy, iż ta, y tym podobne nierządy, własną swięg
Rzplta zdala się autoryzowai powagą, kiedy Podskar-
bich swiech do tej tyłko płacenia obliquie summy,
na ktora się z nig zewdali, któzby ztym winowai
mogł Jhmie P. Podskarbich iż oney dawney sobie zży-
wajg wolności, iż skarbem tak kornym, iako y wtałag
własnie, iako swim dysponuig dziedziectwem, byle ut-
zona, raz przy zgodzie wyptacili summy. A tak gdy się
Rzplta z swiego wyzuba prawa, czy mozesz te sobie
wzghszg kiedy zedlawai krzywdę, iako kiedy się do-
browolnie

brzoślnie z dobru rych wyrzuwa. Wiemy dobrze, iż
poważniejszych przypadków, y często omyleńczech
dochodów, iedyna skarbu obywateli Narodowi intrata, na
clach, y komorach zasada się, y gdy inne przychody pod-
atki, na płacie Wysoka wyznaczone, są dla y komorach, y
sigelne inne Rzpłtuy opatrzyci powinni potrzeby, a
tak gdy jest, ktoż odrynistym nie widzi, dowodem, iż
mniejsza, naywiększa Państwa szeregłości od dobre
opatrzono zaradka skarbu, a ten iedynie z celnych,
y komorowych składu się intrat, ktoż mowić nie może,
iż tam nie jest umniejszenie, ale jeżeli nie przynosi-
jąc to przynajmniej oneż, na same dobra publiczne
potrzeby, obracać przynależy. Jedy P. Podskarbowie b
zty skarbu Administracya, z krzywdą Państwa pro-
szakowani byli, to naypierwszą Rzpłta miataby
do nich pretendować, iż postanowisz, jak swem nie
iako stłżami, od tych ponosi krzywdę, od których
w naycięższym razie pewney spodkać się powinna
by pomocy y sprawiedliwy byłby żal takiej Rzpłty
na rych rządach, ale na kogoż. Rzpłta teraz żali
się powinna jeżeli nie na samą siebie, iż tak sama
dobre zaniedbata interesy, że nie tylko krzywdzie
ja wolno, ale nad to sama podać okazę, y wszel-
kiego użyć wolności. Ale gdzie proszę, że Rzpłta ża-
duje się, jeżeli nie w tym, ku Hlas wstąstkich zgro-
madzeniu, więc iako My oney na sobie piastujemy
godności oneż, na sobie upraszamy, tak to y z partyku-
larnego obowiazku, y z winney od wstąstkich ku by-
czynie rehognięci, czynnie powinniśmy, to by na jej
scia gato się dobru z iedney, z drugiey, zaś strony od
wszelkiey ja oswołodziło krzywdę, że tych, tak dobrze
ku

110
ku Dobru Oczyszczeniu uformowanych sentymentów,
tyśiącane ~~ty~~ tak na przesadach, iako y na teraźniej-
szych sejsyi dalsze dowody nie wątpię, iż to, któ-
ra tak szkodliwa Oczyszczenie widzieliśmy pod skutkiem
dawniania od let Libertaży nową Konstytucją, wymie-
cie wolności.

41
Nowa Rada aby Kupcom Panowie protekcyi da-
wać nie mogli y aby dla od Partykularnych bezpra-
wnie wymyślane zmiesione były.

Zabierając się do załimitowania dzisiejszej sejsyi,
lubo to najesensjonalniejszych tyż się potrzeba, tak
zupełnie skarb obrygu Narodow ugruntowany wi-
dziemy, iż niższą, y pierwsiszą nieomylnie Ręka
z skarbu swego, jeżeli do tych czas, przez zagezwane
nierzady, obierwali sobie może promie, żebyśmy ie-
dnak przedsięwzięte dzieło, do tej doskonałości przy-
wiedli, aby mu na niczym zbywali, y onegoż efek-
ty nie nigdy zatrzymywali nie mogło, dwa jednak
upatrując nierzady, ułożeniu dobrej skarbu admini-
stracyi przeszkadzające, pierwszy, iż nie mało Kupców,
pod protekcyą Panow handlując skarb oszukują,
drugi iż partykularni po dobrach swych nowe dla
bezprawnie dla zysku iedynie prywatnego wymy-
ślają.

O iż pierwszego handlu Kupców tyż, nie
wspominam ja tu nie, iako lat przed średnią, lub
dalej pod mięniem zadurnych bagażów z Saxonii
do Polki idących wiele towarów sprowadzono, które
tym sposobem do skarbu nie będąc opłacone, a satym
tymczasem przedawane, y z oszukiwaniem skarbu, y z ukry-

under

wdaniem prywatnych szetelnie Kupiectwem ba-
wiarzycy, którzy przeto na swych szkodowali towa-
rach, o czym niestety bydz musiaty. Ale nie trzeba Nam
tu dalszych dawiać czasow, mamy dosyć codzienn-
nych pranie dowodow, iako Kupcy dla tego iedynie
pod Pana iakiego usiekaia się protekcyi, aby tąż od-
ptacenia let na Komorach uwolnieni byli. Ani w tym
Paniow Naszych winowaci nie możemy, bo ten dawia-
nia protekcyi Kupcom wymysłony sposob, iako szee-
ry takomych y zysku bardzicy swego, niż Pan'skiey
Intzaty szukaiać, Kommissarzow jest wynalazek,
iak często bez doktadania dazie się Pana. Inaczej
mi się rozumnie nie godzi, bo iako ten kształt nie
oszukiwania skarbu winowiony jest sposob, pod Imieniem
znawieczych przytłafiać Paniow, tak-
tych dystyngwowanych w bytazynie ludzi, iakoby
Kryzwył skarbu cheirnych posądzać rzecz, wcale by-
taby bez rozumna, potrzebne by było więz takowego
nierzadu surowa Konstytucya skasowanie, ale na
ten iedynie konie, aby Paniow do więkšej wzbudza-
to pilności, zbytnią Kommissarzow ukrocito wol-
ności, a zatym należyta skarbowi ukrocito Intzaty.

Ale maia też y Kupcy sprawniedliwe po sobie
raue, gdy Pan'skiey szukaia protekcyi, aby tym
sposobem zamiast profitu, na swim nie szodo-
wali towarze. Bo któż by /: powspolnie mowia oni/
ktoż by z Kupcom pod swoim Imieniem odważał
się pędzić, na przykład wszelkiego rodzaju bydlę-
ta granie, kiedy przez let należących do skarbu,

procy

procz innych prawem Wtoscion Saluckim praw-
lowych, tyle sy innych namnożyto cel bez prawnie
postranowionych, iż więcej podczas, mostow, niestru-
mykow przebywai potrzeba, a zatym Kupiec czasem
wszystko procz utraci, nizeli na zamierzone doyscie
miejscu. Coż na to generalna y asy sprawniedliwa,
Kupcow od powiedziei wymowke? iako. Jch do płace-
nia nalezytego sta obowiazwai. iezeli wprzod tych
niegodzinie, y bezprawnie wymyslonych cel nie znie-
siemy, Krzywda rozumem partykularnym żadna,
nie stanie się, gdy jn prawem zabroniemy, co sobie
bez prawnie przysadzili, y gdy jn ze prawdy powiem
wykrazai przeciw prawom nie pozwolimy, Krzywdy
żad' ni komu nie czyniac, czyliż nie ta nay pierwsza
Hasza powinności, zaniedbate w Lan'ctwie Haszym
wkszesie, y utrzymywai commercium? A iakże to
utrzymac, bedziemy mogli, iezeli wprzod wszelkie
nie uprzyatniemy przeszkody, Ktore wtenczas nay-
większe są, gdy Kupcom żadney sprawniedliwego
profitu, na swoim towarze nie czyniac nadziei,
ale raczej pewną urozą szkody. Jako tedy nie spra-
wiedliwszego nie widzę nad to, iako aby Kupcom
Lanowie na oszukanie i Karbu nie dawali prote-
kcyi, tak przeciwnym sposobem skassowanie tego
nierzadu, pewną ostabionego iuz mocno u Has
commercium, pociagnęto by ruine, gdy byśmy was
o zniesienie prywatnych cel bezprawnie uchwa-
lowych nie pomyslili.

De Constanti Literarum cultu.

Gratulari jam equidem senti Nostrae maximopere
 Vos docet S. S. S. S. illam non modo à barbaris
 incultisq. jam pridem secerui omnino populis, ve-
 rum ut disertissimus Nostræ Aevi Oratorum Murety
 honorificentissimum perhibet testimonium, in tantam
 se se exaltasse claritudinem ut barbaries illa, quæ
 Nos dura veluti servitute pressos longo seculorum
 aliquot tenuit intervallo in alias commigraverit
 Nationes, omnemq. Politissimarum Gentium gloriam
 Nobiscum commutarit. Sed hanc cine jam firmam
 ac stabilem semper futuram gloriam arbitramur?
 Nihil ne nobis id sustinere curæ futurum est, quod
 consequi erat arduum, consequutos jam tandem eẽ
 perhonorificum? Verum nullus Vestrum erit opinor
 S. S. qui non existimet hanc primam debere animis
 Nostris insidere sollicitudinem, ut quas nunc com-
 muni Cæterorum etiam hunc vivide complecti
 videmus literas, illæ, firmissimas altissimasq.
 in Patria Nostra agant radices.

Id dum pluribus in presentiarum common-
 strare intendo argumentis, Vestram S. S. implero
 humanitatem, ut me benevolam prosequi atten-
 tione non dedignemini.

Sua vero præcipue methodo ac ratione feli-
 citer consequi valeam, ut constanti continuoq.
 literarum in Regno nostro splendori, ac firmitati
 quam maxime prospiciendum persuadeam, non est
 quod quisquam debitet modo revocatam, ac ex-
 citatam.

172
citatam jam priorem pulcherrimarum artium,
atque disciplinarum culturam pro ea qua quisque
pollet auctoritate, Industria, viribus, et ingenio,
commendare ac stabilire connitatur.

Mirari hic ego certe quandoque soleo, quid sit?
ex quo tanta inter homines diversitas nascatur? cur
ideo viri eruditi inter se, dissideant, cur tanta opinio-
num sententiarumq. varietate, hac praesertim tempe-
state Hostia secum illi decerent? quandoquidem si-
millima omnino D. D. praeditos omnes voluit ratione.
Verum equidem quod terrenarum, corporearumq. rerum
singulae mutari solent, ea quippe a summo conditore
ita posita est, ut quidquid de materia effingitur per
generationem atque alterationem, que vera mutatio est
incipiat totumq. quo durat tempore continue mutationi
debeat. At cum literae, et studia quaevis liberalium artium
sint huiusmodi ut naturam a corpore, et materia alienam
provisus habeant, cum scientia quaevis ad ipsius usum
animae referatur, quae quod sit quaedam diuturnitas
mutari nescientis portio. Scientia inquam et studia
literarum omnia, varietati nusquam subjacere deberent.
Verum enim vero, quoniam et mens humana a vane-
tate quadam abhorret, non videtur varias sibi g. di-
versas cogitationes recipiens, ita ut modo se ad hanc
modo convertat ad aliam, inde omnino evenit ut vel
nova concepiat vel ex receptis jam olim ea potissimum
amplectatur, in quae magis libentiusq. propendet. Atque
hinc, haec, quae in dies exduntur, quaeq. maxime Philo-
sophiam respiciunt sisternata, hinc admirabilia augen-
in dies discimus inventa, hinc ea quae primum illustria
et optima habebantur nunc fortasse, ut vicia rejici, ut
imperfecta contemni, ut falsa impugnari cernimus
non alio certe

non alio certe consilio, quam ut ipsam quoque humanam
mentem variari quodammodo posse admoneremur.
Hac cum ita sint, quis unquam vane mentis crediderit,
quod hanc duntaxat ob causam, in Europa postquam
egregiis artibus à his nulle annis in Italia, longè serius
in cæteris Regionibus perpolitum esset, quid inquam
non idem constans semper vigor ac robur literaturæ
permanerent? alias certe ego longè verius causas credi-
derim, ob quas studia literarum varias subire vices cogē-
bantur, ut aut Egyptum suumq; pene interitum Noce-
natur admodum servituti deberent, aut splendorem suum
Patronorum benevolentie et sero fortasse vindictis in li-
dici omnia facile puterem ali. nisi illa omnium nostrum
Parens Polonia luculentissimo probaret exemplo. Cuius
unquam tempus illud assignari poterit, quo primum
litere splendorem suum ac perfectam pulchritudinem
in Polonia conspexerunt? at sub Jagellonicis temporibus
illud putandum erit, quo cum scriptores ætatis illius
adeo singulari exarserint, ut veritatem hanc temporum
illorum libri quos summa eruditione et pari cum na-
turalis tum ad numerum composita eloquentie elegan-
tissimi. Cum vero sub eorum Jagellonica Familiæ
studia literarum adeo exulare debuerint, ut viæ ab Annis
unde viginti Divino quorundam hominum: quos ego
libens hic honoris gratiâ nominarem, si invidiam ver-
bis meis absuturam intelligerem. beneficio revocari pro-
tuerint, quid inquam aliud causa credemus ali. quum
quod antea et litere ipsæ, et literarum cultores, omni cent
constituta fautores nunc vero et benevolentissimos ultro se
offerentes nanciscantur Patronos, nec jam amplius dura
necessitate

113
necessitate constringantur, ut etiam quæ non probare solent
ea cogantur constanti causa defendere. Hæc, hæc est ad
Mocenatum benevolentia animorumq. libertas, quæ non
divina duntaxat, et ad omnia summa nata ingenia
verum etiam mediocria quævis alia humi despicere non
sinunt, hæc duo animos erigunt ac maxima quævis
operari jubent. Hæc denique non cunctis duntaxat
addunt stimulos, verum facientem etiam excitant ac
inflammant.

Sed ad nos potius juvenes mea se se convertat
Oratio, qui cum et Serenissimi Regis, et tot illustrium
Principum in Republica virorum auctoritate, simul
ac benevolentia ad studia literarum excitari omnino
videamus, id omni industria, omnibusq. viribus con-
nitamur necesse est, ut in carissimæ Patriæ per-
petuam honestarum artium disciplinarumq. cultum,
feliciter post limine Regni non pridem revocarum
adulescentiam nostram traducamus. Sive enim illem
Eloquentiæ facultatem mecum reputo quæ ad veterem
Latini sermonis auctorum puritatem, elegantiam,
gravitatemq. revocata est restitutumq. Num Orationi
pondus, quid ad Republicæ hujus nostræ dignita-
tem accommodatius erit judicandum? quid si re-
terioris Philosophiæ præstantiam, ac utilitatem per-
pendere voluerimus, nonne summâ facultate dicen-
di instructus sit oportet, qui illam velit ut par est
commendare. Cujus summa ad hæc duo verissime
referri potest, ut mortales et bene beatèq. vivere, et re-
rum omnium naturas, causas, atque rationes appropi-
etateat. Otiosas, vanasq. illa subtilitates, consecrari
amat minime, quod nullam velit esse gloriam, nisi
utile sit quod sequamur, quid igitur nobilius, quid
prestantius illa vite hominum dari unquam potuit

Quid vero jam dicam quod tam gentem nostram deceat
quodve majori usui esse possit, quam illa prestantissima
Matheseos scientia, cui haec nova, quam didi Philosophia,
ita conjuncta est, ut quod vulgo de omnibus ingenius
profertur artibus, arctissima quaedam inter eas affini-
tas intercedere videatur. Haec ego omnia, cum peritius
meum ipse reputo, atque etiam omnia illa studia, qui-
bus ad institutionem hominum, nihil facilius, amplius,
pulchriusq. nihil existimaverim, revoco in memoriam
non modo lausam nimirum prophanamq. Historiam,
sed et Geographiam. Externasq. linguas summa diligen-
tia, ac alacritate exerceo, nihil jam omnino superesse
video, quod adhuc spem certissimam mihi eripiat, posse
breui nostram in cultu, ac diuturnitate literarum
cum ceterarum gentium confecti gloriam, modo dum
initia vires ac robur primam conipiunt, magis, ac
magis eas in dies, erigere, exercere, et quam maxime sta-
bitare, opera, et studio nostro non desistamus.

Sperandum omnino est, si ita ut moneo eveniat,
non pro exiguo quodam tempore inuitatas, verum
quod summo opere optandum est, perpetuum in Patria
nostra habituras Domicilium. Nos modo ipsi, quibus
pro etate, et animo, quo quisque erga optimas, pul-
cherrimasq. disciplinas affectus est, major incumbit
literarum cura, ne nobis volentes deesse videamur,
caveamus. Subest namque ut sapientissime dicit Jullig,
ipsius etiam de sidie dulcedo, quam et honestissimo
labore procul arare deet et quantum cuique ex illo pro-
tulerit hocce in modesta sive uti, haud minus decorum
existimandum. Quod minime arduum cuiquam viden-
tur posse affirmare, si ita se a natura genitum intelligat,
ut et ad gloriam, et ad virtutem factus esse videatur. Didici

113

42

